

1607/45776
A T H R A W I A E T H
B E D Y D D D W F R

Y N C A E L E I

H A M D D I F F Y N,

A ' I

Llygriad gan Mr. B. EVANS, yn ei LYTHYRAU
diweddar ar y PWNGC o FEDYDD, yn cael ei
brofi;

A ' R

BEDYDDWYR yn cael eu cyfiawnhau oddiwrth amryw
Achwynion camweddus a ddygir i'w herbyn yn y
Cyhoeddiad hwnnw:

M E W N A M R Y W

L Y T H Y R A U A T G Y F A I L L.

Gan WILLIAM RICHARDS.

A C T. viii. 36, 37.

*Beth fydd yn lluddias fy medyddio? — Os wyt ti yn
CREDU â'th holl galon, fe a ellir.*

I O A N iii. 23.

*Bedyddio yn Aion—canys DYFROEDD LAWER oedd
yno.*

R H U F. vi. 3.

CLADDWYD *ni gyd ag ef* TRWY FEDYDD.

C A E R F Y R D D I N,

A R G R A P H W Y D G A N I O A N D A N I E L, Y N H E O L - Y - B R E N I N,

M D C C L X X X I X.

1607/4776

YR ydym ni, y rhai y mae ein henwau
ifod, yn cymmeradwyo ac yn cyflwyno
y Llythyrau canlynol i'r Eglwysi yr ydym
mewn modd mwy neillduol yn perthyn
iddynt, ac hefyd i bawb eraill ag ydym
mewn cyffyllriad â hwynt, fel yn cynnwys
fylwedd ein hegwyddorion ni mewn per-
thynas i'r ordinhad o fedydd, ac attebiad
digonol i'r cam-ddarluniadau, cam-achwyn-
iadau a gwrthddadleuon, a gynhwyfir yn yr
hyn a gyhoeddwyd yn ddiweddar dan enw
Llythyrau at Gyfaill ar y Pwngc o Fedydd.

W. WILLIAMS, *Ebenezer,*

D. EVAN, *Cefn-fowir,*

G. REES, *Rhyd-wilim,*

D. JONES, *Graig,*

J. RICHARD, *Graig,*

T. THOMAS, *Aberduar.*

ATHRAWIAETH, &c.

LLYTHYR I.

ANWYL SYR,

MOR gynted ag y cefais odfa, yn ol derbyn o honof Lythrau Mr. B. Evans ynghylch Bedydd, mi a'u darllennaiis yn ystyriol a gofalus. Mae'n debyg mai gorchwyl anghenrheidiol yn ei ogllwg ef oedd eu cyhoeddi, ac am hynny pwy a ddichon feio arno? Os yw ei farn ef yn gyttunol â'r ysgrythur, nid oes un lle i ammeu nad ettyb ei lyfr ddiben da; ac os yw yn anghyttunol â'r ysgrythur, mae'n bosibl na fydd ef ddim yn gwbl ddiiddefnydd, gan y bydd iddo roi achlysur i'r rhai fydd o wahanol farn i'w bwyso yng nghlorian y gyflegr, a'i wrthwynebu.

Y mae'r awdur yn ei lythyr cyntaf yn dwyn amryw o achwyniadau trymion iawn yn erbyn rhai o'i gymmydogion o'r blaid arall; megis, "eu bod yn cymmeryd rhydd-did mawr i draddodi enwau bedyddwyr plant, a cham-adrodd eu daliadau; cyhoeddi nad oes un ffordd i fod yn gadwedig ond yn eu trefn llwy a fedyddio; difenwi yn gyhoeddus y rhai ag fydd yn bedyddio babanod, gan eu galw yn *sprats*, *scrubs*, a *phlant y diawl*; ymddwyn mor anfwyn a phe ba'i crefydd yn gynhwysedig mewn anghariad, lliid, a bradwriaeth; dyfod i blith y gweinidogion o wahanol farn, yn rhith mwyneidd-dra, brawdgarwch, ac ewyllys da; a chymmeryd arnynt i weddio am eu llwyddiant, ac yn barod yr un pryd i ddal gafael ar bob cyfle i ennyn yr anghydfod a'r rhwygiad mwyaf anfwadrol," &c. At bwy yn neillduol y mae yn cyfeirio ei gyhuddiadau, nid yw ef ddim wedi gweled yn dda i hyspysu: os oes y fath droseddwyr mewn bod, gobeithio yr ystyr-iant eu ffyrdd, ac y gofalant i ochelyd y fath gam-

A 2 ymddy-

ymddygiadau rhagllaw; gan gofio fod y *ddoethineb* sydd oddi uchod yn heddychol, boneddigaidd, hawdd ei thrin, llawn trugaredd a firwythau da, diduedd a diragrith.

Pell oddiwrth fy moddio i, y bo hanes anweddeidd-dra, neu ddrwg foefau un dyn yn y byd; ond y mae'n waeth gennyf i glywed fod y bedyddwyr yn ymddwyn yn anghymmwyys na neb eraill: ac yma ni's gallaf lai na thaer erfyn ar bawb o fedyddwyr Cymru, y del y dalennau hyn i'w llaw, i ofalu o hyn allan na roddont fyth unrhyw achlysur i'w cymmydogion i ddwyn i'w herbyn neb o'r fath achwyniadau a'r rhai a enwais yn awr o lyfr Mr. *Evans*. Nid yw ef ddim, yn wir, yn cyfeirio ei achwynion at y bedyddwyr yn gyffredinol; canys y mae yn addef, "nad yw cannoedd o'r blaid honno yn darbod o'r fath ymddygiad anghrist'nogol." Da yw clywed fod cynnifer o'r bedyddwyr Cymreig yn ddiwall eu buchedd: tuedded Duw y lleill, ac yn enwedigol y gangen y mae'r awdur yn fon am dani, i'w cymmeryd hwy yn batrwn iddynt.

Un arall o gyhuddiadau y gwr hwn yw, fod rhai yn haeru mai *gorchbwyl pechadurus* yw bedyddio babanod. Yma rhaid i mi addef fy mod i fy hun o'r un farn, o herwydd nad oes na gorchymmyn na siampl yn y Testament Newydd am y fath weithred; ac am fy mod yn ei olygu yn wrthwynebol i natur ac yspryd crist'nogrwydd, yr hon fydd yn disgrifio ei phob i fel yn *ad-nabod Duw*, o'r LLEIAF o bonynt hyd y MWYAF o bonynt, Heb. viii. 11.

Y mae ef yn achwyn hefyd ar ei wrthwynebwyr, eu bod yn newid ystyr y gair *bedyddio*, gan ei droi i *feddguddio*: os gwir yw hyn, y maent yn ddiau ar fai. Yr wyf yn hyderus nad oes un fail i dybied mai oddi wrth *feddguddio* y mae y gair *bedyddio* yn tarddu. *Bedfuddi*, neu *bedfuddo*, ysgatfydd, oedd y gair am *fedyddio* ym mysg yr hen Frytaniaid. Y mae gennym etto y fath eiriau a *suddiant* a *suddo*, yn gystal a *soddi*, yn y iaith Gymraeg; a gwyddom yn dda ddigon beth yw eu hystyr. *Bedxidbi*, (hynny yw, *bedfuddi*) yw'r gair am fedydd yn y Gernyweg, yr hon fel y Gymraeg, fydd gangen o'r hen Frythoneg: o'r gair hwn *Bedxidbi*, y tarddodd y gair *Bouffening* yn Saefonaeg Cernyw, ystyr yr hwn yn wastad yw *suddo*, *soddi*, neu *drochi*.

*drochi**. Wrth hyn mi dybygwn y gallir gweled yn ddiarnheuol beth oedd ystyr y gair *bedyddio* ym mhlith yr hen Frytaniaid.

Peth arall yn ei wrthwynebwyr, tu ag at ba un y dengys ein hawdur fawr anfoddlonrwydd yw, eu bod yn haeru, *nad yw ef a'i frodyr, wedi eu bedyddio*. Ond, yn ddieu, nid yw hyn un tippyn yn fwy afresymol nâ'i waith yntef yn eu galw hwynt yn *aifedyddwyr*: canys os yw ei fod ef yn credu eu bod hwy yn aifedyddio, a bod y gair *bedyddwyr* yn perthyn i daenellwyr babanod, yn efgus digonol iddo ef am alw ei wrthwynebwyr yn aifedyddwyr, tybygwn na's gall eu bod hwytheu yn credu, nad *bedydd* yw taenelliad, ddim llai nâ bod hefyd yn efgus digonol am eu gwaith hwy yn ei gyfrif ef a'i frodyr yn *wyr difedydd*. "Y mae'n rhaid i mi (eb efe) gymmeryd cennad i'w galw hwynt yn *aifedyddwyr*." A i'e yn wir, y gwr glân! A ph'eth pe dywedent hwytheu, Mae'n rhaid i ninneu hefyd gymmeryd cennad, syr, i'ch galw chwitheu yn *wr difedydd*? Oni fyddai hynny yn ymddygiad mor gyfreithlon ac mor gariadus, o leiaf, a'r eiddo chwitheu? Os galwant hwy chwi yn *wr heb ei fedyddio*, yr achos yw, eu bod yn golygu fod taenelliad a thywalltiad, yn ddefodau llwyr wahanol oddiwrth fedydd neu drochiad. Y mae *Gair Duw*, yn gyftal a iaith gyffredin pob gwlad, yn eu gwahaniaethu. Gwel Lef. iv. 6, 7.

Yn y pummed tu dalen, mae ein hawdur yn nodi amrywiol bethau ynghylch *bedydd* ag sy'n *ddiddaell*, rhwng y ddwy blaid; ac hefyd amryw bethau ag sy *ddadleugar* rhyngddynt. Ym mysg yr olaf y mae yn enwi, "A oedd *bedydd* Ioan yn *fedydd* crist'nogol, ac yntef yn byw dan yr oruchwiliaeth Iuddewig, a chwedi marw cyn dechreu crist'nogaeth." Am hyn gellid dywedyd, Os yw bod Ioan yn byw dan yr oruchwiliaeth Iuddewig yn ei wneud yn beth amheus, p'un a bod ei *fedydd* ef yn *fedydd* crist'nogol, rhaid ei fod hefyd yn beth amheus, p'un a bod y *bedydd* a weinyddodd yr apostolion, (Ioan iii. a'r iv.) yn *fedydd* crist'nogol, gan eu bod hwytheu bryd hynny, yn ddiau, dan yr oruchwiliaeth Iuddewig. Tybygid hefyd, yn

* See Borlase's Natural History of Cornwall, and Llwyd's Archaeologia Britannica.

ol yr ymrefyniad hyn, fod yn rhaid ei fod yn beth lled amheus, p'un a fod hyd yn oed *swpper yr Arglwydd*, yn ei gweinyddiad cyntaf, yn ordinhad grist'nogol, gan fod y gweinyddwr yn byw dan yr oruchwiliaeth Iuddewig, ac iddo farw hefyd cyn dechreu crist'nogaeth; o leiaf, cyn yr hyn a eilw'r awdur felly. Mae'n debyg fod yr ysgrifennydd hwn yn barnu, mai i gyhoeddi yr hen gyfammod yr anfonwyd Ioan feddydiwr, ac nid i *barottoi ffordd yr Arglwydd*. — Wrth ddweud, “ Na feddyliwch ddywedyd yn och eich hunain, Y mae gennym ni Abraham yn dad i ni;” ac hefyd, “ Y mae'r fwyall wedi ei gosod ar wreiddyn y prennau;” yr oedd Ioan yn amlwg yn galw'r bobl oddiwrth yr *hen* gyfammod, ac yn eu parottoi i dderbyn y cyfammod *newydd*.

Peth arall a enwa ein hawdur ym mysg y materion dadleugar yw, “ A oedd Crist yn siampl i ni yn ei fedyddiad gan Ioan, fel yn gofyn ffydd ac edifeirwch o flaen bedydd?” Rhaid i mi addef iddo beri i mi ryw fefur o fyndod i weled hyn ym mysg y pethau dadleus, gan na's gallaf fi yn awr goelio, mewn un modd, i'r gwr hwn glywed am neb erioed ag oedd o'r farn, fod *edifeirwch* yn ofynol o flaen bedydd, yn ol *siampl Crist*. Am *ffydd*, yn wir, yr wyf fi yn tueddu i feddwl y gallid dywedyd felly, gan fy mod i yn golygu ei bod yn egwyddor sylfaenol yn holl ufudd-dod ein Harglwydd: am ba reswm, ysgatfydd, y gelwir y cyfiawnder hwnnw a darddodd oddiwrth ei ufudd-dod ef, yn *ffydd Crist*. Gwel Gal. ii. 16.

Camfyniad arall o eiddo yr awdur hwn yw, ei fod yn beth dadleus rhyngddo ef a'i wrthwynebwyr, “ Pa un ai Ioan ai Iesu Grist yw pen-athro y Testament Newydd?” Yr wyf yn gwbl sicr na bu hyn erioed mewn dadl rhwng y ddwy blaid: a pha beth all'fai ei arwain ef i ddweud anwiredd mor noeth, ni's gallaf fi lai nâ rhyfeddu, yn enwedig pan gofiwyf mor dwym y mae ef yn cyhuddo ei gymmydogion am gam-adrodd daliadau eu gwrthwynebwyr. — “ Gwyn ei fyd yr hwn nid yw yn ei farnu ei hun yn yr hyn y mae yn ei dybied yn dda.”

Yn ol enwi yr amrywiol bethau a eilw ein hawdur yn faterion dadleus rhyngddo ef a ni, fe hyspysa i'w gyfaill,

gyfaill, yn dra phryfur ei wedd, " Na all neb enwi un testun nad yw y ddwy blaid yn cyd-gredu yr hyn a ddatguddier ynddo." Wrth hyn, mae'n debyg ei fod ef yn foddlon addef, *nad yw taenelliad babanod yn cael ei ddatguddio gymmaint ag yn un testun o fewn yr holl Fibl.* Y mae ef hefyd yn caniatáu, *nad yw taenelliad babanod ond casgliad, a'r fath gasgliad hefyd, ysywaeth, nad yw bosibl i neb dan y nef i wybod yn sicr ei fod yn gasgliad cywir!* Fe ymddengys ei fod ef yn barnu, mai Duw yn unig a ŵyr p'un ai casgliad cywir ai anghywir ydyw: canys yn ol dweud fod y ddwy blaid yn myned yn ol gair eu Harglwydd, yn ol eu deall, y mae yn chwanegu, " A'r Arglwydd a ŵyr pwy fy'n deall ei air ef oreu;" ac yn dalen 23, ef a ddywed, " Pwy fy'n gwneud y casgliad mwyaf cywir, *Yr Arglwydd yn unig a ŵyr.*" Ni ddichon y pwngc mewn dadl, wrth hynny; ddim i fod yn un o'r pethau hynny ynghylch pa rai y mae'n bosibl i'r crïstion i gyrraedd *sicrwydd deall.* I bwy bwrpas ynteu, y cyhoeddai yr awdur ei lyfr, gan fod yn llwyr amhosibl, yn ol ei ymrwymiad ef ei hun, i bob rhyw orcheft dynol i wneud dwyfol awdurdod taenelliad babanod yn beth a ellir ei gredu yn *ddiammeu yn ein plith?* Ond y mae yn debyg, wedi'r cyfan, fod y ddwy blaid ar y iawon, yn ei gyfrif ef: o leiaf, ef a ddywed ei fod " yn anfrawdol, yn anghywir, ac yn arwydd o hunan-chwyddedig, i neb i ymhonni eu bod yn myned yn ol y Bibl, ac yn canlyn eu Harglwydd, fel pe na b'ai y blaid arall yn gwneud felly hefyd." *A rannwyd Crist, ynteu?* Neu, a yw ei athrawiaeth ef yn *ie a nage?* Onid lleferydd y 'sgrythur yw, *un Arglwydd ac un ffydd?* Pa fodd gan hynny y dichon egwyddorion llwyr wrthwynebol i'w gilydd, fod oll, yr un pryd, yn wirioneddol, neu yn gyslon â'r ysgrythur? Os yw pob un o'r ddwy blaid, yn y daliadau a'r arferiadau ym mha rai y maent yn wrthwyneb i'w gilydd, yn myned yn ol y Bibl, ac yn canlyn eu Harglwydd, rhaid yw fod gair Duw wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ac na's gall y fath beth ag *undeb* i berthyn i *ffydd Crist.* Y mae yr awdur hwn yn ymddangos i mi fel pe b'ai yn gwbl anadnabyddus â'r *undeb, cyffondeb, a pherffeithrwydd,* y sydd yn perthyn i'r dwyfol ddatguddiad.

Y cynheddfau gwrthwynebol i *anfrawdolrwydd*, *anghywirdeb*, a *hunan-chwyyddedig*, yw *brawdgarwch*, *cywirdeb*, a *hunan-ymwadiad*, neu *ostyngieddrawydd*; ond nid swydd, neu orchwyl y rhai hyn yw, *addurno anwiredd*, a *gwenieitho iddo*; gan ddweud am y *drwg*, da yw, a galw y *tywyllwch* yn *oleuni*, &c. Ac o ran athrawiaeth *brawdgarwch* efangylaidd, yn neillduol, mawr iawn yn awr yw'r fiarad am dani yn y byd defosiynol; ond y mae yn rhy bryderus nad oes nemawr yn ei deall. Os gwir yw ymadrodd Ioan yr apostol, y mae yn gofyn i fod y cariad hwn yn hollol dan dywyfiad y *gwirionedd*. Ac y mae yn debyg ei fod o'r fath natur, ag na's gall ef ddim yn erbyn y *gwirionedd* ond dros y *gwirionedd*. Wrth son am wrthddrychau *brawdgarwch* crist'nogol y mae Ioan yn llefaru y geiriau hynod hyn.—“ Y rhai yr wyf fi yn eu caru yn y *gwirionedd*; ac nid myfi yn unig, ond pawb hefyd a adnabuant y *gwirionedd*; *er mwyn y gwirionedd* yr hwn fydd yn aros ynom ni, ac a fydd gyd â ni yn dragywydd,” 2 Ioan i. 2. Os nad yw *taenelliad babanod*, gan hynny, yn *rhan o'r gwirionedd*, ni's gall ei arddelwyr, *fel y cyfryw*, neu yn yr ymarferiad o hono, fod yn wrthddrychau efangylaidd *frawdgarwch*. Mor belled ag yr ymddengys eu bod wedi derbyn, ac yn dilyn tyftiolaeth Crist, mor belled a hynny y mae cariad *brawdol* yn ddyledus iddynt oddiwrth bob cristion.

Diammeu, yn wir, yw fod addysg y bendigedig Iesu yn ein hannog, ac yn ein rhwymo, i garu hyd yn oed y digred, a'r pennaf o bechaduriaid; i.e, a'n gelynion: a'r lle nid oes yr ewyllys da yma, ni's gall chwaith fod dim crist'nogrwydd: ond peth llwyr wahanol yw hwn oddiwrth yr hyn a ddalier allan dan enw *brawdol gariad* yng orchymmyn newydd Iesu Grift. Deiliaid y *gwirionedd* yn unig yw gwrthddrychau y cariad hwn; a'r hyn fydd yn eu gwneud hwy yn hawddgar a hoff yng olwg eu brodyr, yw eu cydymffurfiad ag athrawiaeth eu meist'r, neu'r *gwirionedd*. Ac fel mai nid pob un y fydd yn dywedyd wrth Grift, Arglwydd, Arglwydd! a ddaw i mewn i deyrnas nefoedd; felly hefyd, nid pob un y fydd yn dweud wrtho ef, Arglwydd, Arglwydd! fydd yn wrth-

wrthddrychau brawdgarwch efangylaidd, ond yr hwn fydd yn gwneuthur ewyllys ein Tad yr hwn fydd yn y nefoedd.

Tu a diwedd ei lythyr cyntaf ni a gawn adroddiad o farn yr awdur ynghylch *nattur* ac *arwyddocad* *bedydd*. Yn *gyntaf*, y mae ef yn cyfrif fod yr ordinhad hon yn dal allan, i fod Duw o'i ras wedi darparu modd i *lanbau* dyn halogedig a phechadurus. Yn gyfattedbol i'r geiriau hynny yn Aët. xxii. 16. *Bedyddier di, a GOLCH ymaith dy bechodau, &c.* Ymadrodd rhesymmol, yn ddiau, yw hwn. Ond yr wyf yn meddwl na all ef ddim, mewn un modd, i wafanaethu athrawiaeth *taenelliad*; o blegid na ddichon na *glanbad* na *golchiad* ddim yn briodol gael eu dal allan yn y ddefod honno. Eraidd y cyfrifai neb pobl resymmol fod pethau wedi eu *glanbau*, neu eu *golchi*, o herwydd fod ychydig ddafnau o ddwfr wedi eu *taenellu* arnynt. Beth bynnag a wŷr Mr. Evans ei hun, mi wrantaf fod ei *wraig*, a'i *forwyn* hefyd, yn gwybod o'r goreu, fod *golchi*, neu *lanbau* eu llieinau yn beth cwbl wahanol oddiwrth eu *taenellu* hwynt. Oni b'ai fod *bedydd*, ynddo ei hun, yn *olchiad*, ni byddai bosibl iddo *arwyddo* *GOLCHI ymaith bechod*. Ond er na's gellir galw *taenellu* ychydig ddafnau o ddwfr yn *olchiad*, fe ellir yn gymmwys iawn i alw *trochiad* mewn dwfr felly.

Yn *ail*, medd yr awdur, "Y mae'n ordinhad o neillduad, neu gyflwyniad i'r Arglwydd, ac yn arwydd cyfammmod rhwng Duw a'i bobl, fel ag yr oedd enwaediad gynt." Ond b'le mae'r prawf o hyn? Os yw *bedydd* yn ordinhad o *neillduad*, neu *gyflwyniad*, i'r Arglwydd, rhaid mai *HUNAN-neillduad*, neu *HUNAN-gyflwyniad* ydynt; ac am hynny ni ddichon yr ordinhad i berthyn i *fabanod*, am na's gallant hwy na *neillduo* na *chyflwyno* eu *hunain*. Ac os yw yn arwydd cyfammmod rhwng Duw a'i bobl, *nid yw felly FEL ag yr oedd enwaediad gynt*: canys os oedd enwaediad yn gyfryw arwydd, yr oedd felly pan na wyddai ei ddeiliaid ddim yn y byd am y fath gyfammmod; ond fe gyfrifir yn y 'sgrythur fod deiliaid *bedydd* oll yn gwybod am gyfammmod Duw, ac fe ofynir iddynt i wneuthur cyffes gyhoeddus o hynny. O ran y cwestiwn

tiwn ynghylch y cyfattebiad, &c. rhwng enwaediad a bedydd, mi a'i hyfstyriaf ef bryd arall.

Yn *drydydd*, ebe'n dadleuwr ffraeth, "Y mae'n perthyn i weinidogaeth gweledig y cyfammod gras, ac nid i un dirgel drefn o'r cyfammod." Attolwg, pwy erioed a freuddwydiodd ei bod yn perthyn i unrhyw *ddirgel drefn* o'r cyfammod? "Am hynny (eb efe) ni raid i neb ymofyn, pwy fy'n debyg o fod yn etholedig gogyfer a'u bedyddio; ond pwy a appwyntiodd Duw i fod yn ddeiliaid bedydd yn yr eglwys weledig." Rhaid yn ddiau: o blegid ni appwyntiodd Duw neb i fod yn *ddeiliaid bedydd* yn yr eglwys weledig, ond y rhai hynny ag *fy'n debyg o fod yn etholedig*.

"Ond ni's gallaf weled mewn un modd, (medd efe) fod bedydd yn arwydd o gladdedigaeth Crist; o blegid, fel y mae bedydd i'w weini o flaen swpper yr Arglwydd, ag fy'n arwyddo ei farwolaeth ef, e fyddai hynny yn dangos iddo gael ei gladdu cyn iddo farw." Ped fae unrhyw ateb yn ddyledus i'r rheswm gwra-chaid hwn, byddai yn ddigonol i adrodd y geiriau hynod hynny o eiddo yr apostol Paul, (Col. ii. 12.) *Wedi eich cyd-gladdu ag ef yn y beäydd*. Os nad yw bedydd, ynddo ei hun, yn fath o *gladdiad*; ac os nad yw, fel defod ddwyfol, yn arwyddo cydymffurfiaid y crïstion â'i Arglwydd yn *ei gladdedigaeth*, adolwyn, ar ba sail, neu am ba reswm, neu gyd â pha ryw gymhwyfder, y gallasai yr apostol ddywedyd, fod ei frodyr wedi eu CLADDU YN Y BEDYDD *gyd â Christ*? Ond y mae ef yn crybwyll am reswm arall ag sydd yn ei rwystro ef i weled fod bedydd yn arwyddo claddedigaeth Crist; sef, "o blegid na chladdwyd ef yn yr un dull ag yr ydys yn trochi dyn mewn dwfr, eithr mewn bedd a naddwyd yn y graig." Gallasai yn gystal ammen hefyd fod claddiad *Jonas* yn y môr, ym mol y morfil, yn arwydd cyfattebol i gladdedigaeth Crist. Yma ni byddai, ysgatfydd, yn gwbl afreidiol i fisial ynghlufst fy awdur, "Er fod swpper yr Arglwydd yn arwyddo ei farwolaeth ef, i fod bedydd hefyd yn arwyddo yr un peth, yn gystal a'i gladdedigaeth a'i adgyfodiad ef." Gwel Rhuf. vi. 3, 4.

"Yn ol yr olwg hyn sydd gennyf ar fedydd (medd yr awdur) yr wyf yn gweled babanod yn ddeiliaid cymmwys

cymmwys iawn o'r ordinhad." Ond craffwch ar ei ymresymmiad. " Y maent (eb efe) yn halogedig fel had Adda, ac yn sefyll mewn diffyg o lanhad." Felly hefyd y mae pawb o'r *digred*. Ymhellach, " Y maent yn ddeiliaid llywodraeth moesol Duw, am hynny yn gymmwys ddeiliaid o arwydd ei gyfammod," &c. Wrth hyn, mae'n debyg ei fod ef yn barnu, fod pawb ag sy'n ddeiliaid *llywodraeth moesol Duw* yn gymmwys ddeiliaid *bedydd*. Os felly, rhaid fod gan yr holl fyd digred hawl i'r ordinhad honno. Ond, attolwg, pa fodd yr ymddengys i fod baban newydd eni yn ddeiliad llywodraeth *moesol Duw*? Mae rhyw beth fel dyryswch, os nid math o ddichell, yn ymddangos yma yn ymadrodd yr awdur: wrth ddull y geiriau a nodwyd, ac hefyd pan y dywed, " Y mae'n hyfryd i feddwl am y rhai sy'n marw yn eu mebyd eu bod yn perthyn i gyfammod Duw;" yr ydym yn barod i feddwl ei fod yn cyfeirio at fabanod yn *gyffredinol*, had yr anffyddloniaid yn gyftal a'r ffyddloniaid; ond er cyffoned a thecced yr ymddangosiad hwn, ni raid i ni ond galw i gof ei ddaliadau proffesol ef, i weled mai un ffugiol ydyw, ac mai had y crediniol yn unig yw gwrthddrychau yr hyfrydwch a'r hyder y mae ei ymadrodd ef yn eu dal allan. Bellach, anwyl fyr, mi derfynaf y llythyr hwn gan eich difrifol orchymmyn i'r dwyfol gadwriaeth, Amen.

LLYTHYR II.

Fy Nghyfaill Hybarch,

GAN fod gennyf yn awr ychydig o odfa, mi a geisias ei defnyddio trwy ofod ger eich bron ychwaneg o sylwiadau ar lyfr Mr. *Benjamin Evans*. Y mae'r awdur hwn yn ei ail lythyr yn adrodd rhai o'r rhesymmau sydd yn ei rwystro ef i uno â'r bedyddwyr. Y *cyntaf* o ba rai, o ran ei sylwedd yw, " Am fod y blaid honno yn cauad babanod allan o obaith cadwedigaeth, ac yn eu gadael dan felldith y cyfammod gweithredoedd." Ond nid gwir yw hyn. Yr wyf yn hyderus fod y rhan fwyaf o'r bedyddwyr yn dynerach nag ef yn eu barn ynghylch cyflwr ysprydol babanod.

babanod. Fe ymddengys ei fod ef, er maint ei ymfrost, yn cyfyngu ei dynerwch i fabanod y crediniol yn unig; ond y maent hwy yn barnu fod pawb y fydd yn marw yn eu mebyd yn etifeddion tragwyddol wynfyd. Ac y mae y datguddiad o gyfiawnder Duw, yn gyftal a'i drugaredd ef, yn eu cadarnhau hwy yn y farn hon. A pha mor galed bynnag y gall fod barn rhai o'r bedyddwyr ynghylch cyflwr ysprydol babanod yn gyffredinol, hyspys yw nad yw barn llaweroedd o'u gwrthwynebwyr ddim yn llai caled ynghylch cyflwr ysprydol *babanod y digred*. Nid oes gan hynny na gweddeidd-dra, na charedigrwydd, na chyfiawnder, yng waith ein cymmydogion yn ein goganu ni ar y pen hwn. — Pe dewisem roddi sen am sen, gallem yn hawdd ddywedyd wrthynt, “ Y meddygon iachawch chwi eich hunain.” — “ Wrth eich gwaith yn ein barnu ni yr ydych chwi yn amlwg yn eich condemnio eich hunain.” — “ Ond (medd ein hawdur) y mae datguddiad trugaredd Duw yn cynnwys babanod yn ddeiliaid y cyfammod gras.” Y mae hynny etto heb ei brofi: a mi a ddangosaf, yn y man, mai camfynniad ydyw, yn tarddu oddiwrth anwybodaeth o natur y cyfammod hwnnw. Gwelwn yma hefyd yr unrhyw ddyrswch a thywyllni, yn ymadrodd yr awdur, ag a nodais o'r blaen yn ei lythyr cyntaf. Mae'n son am fabanod yn ddiwahaniaeth, ond hyspys yw nad yw ef yn cyfrif fod y cyfammod gras yn cynnwys neb o honynt fel ei ddeiliaid heblaw *babanod y ffyddloniaid*. Pa un ai diosfalwch, neu ryw amcan neillduol, a barodd iddo siarad yn y modd anniben hwn, ef ei hun a w'r oreu. O'r un fath hefyd yw y geiriau hynny o'i eiddo ef, “ Os nad yw babanod yn cael eu geni dan gyfammod o ras, rhaid yw i'r rhai sy'n marw yn eu mebyd i fod yn golledig, o blegid bod dan y cyfammod o weithredoedd.”

Sylwedd ei *ail* reswm yw, “ Ei fod yn gweled ei wrthwynebwyr yn ymresymmu'n annheg ynghylch yr ystyr ym mha un y dywedir i fod babanod yn perthyn i gyfammod Duw.” *Annhegwch* yn ei olwg ef, yw son am fod babanod yn *arfaethol* yn y cyfammod. Y iawn ddywediad yn ei gyfrif ef yw, “ fod had babanol y crediniol, yn gynhwysedig yng *ngoruchwiliaeth* weledig

weledig y cyfammod a wnaeth Duw â'i eglwys, fel deiliaid ei lywodraeth." Wrth ei waith yn son am oruchwiliaeth *weledig y cyfammod*, tybygid ei fod ef yn barnu fod hefyd y fath beth a goruchwiliaeth *anweledig y cyfammod*: a thrueni mawr na roisai ef i ni ryw eglurhad o'r oruchwiliaeth honno. Ond pa gyfammod, attolwg, yw hwnnw, dan *lywodraeth* pa un y mae eglwys Dduw yn awr? Ni wn i am un arall heblaw y cyfammod, neu'r *Testament Newydd*. Ond ni's gall fod babanod yn gynhwysedig yng oruchwiliaeth *weledig y cyfammod* hwn; canys y mae'n gofyn oddiwrth ei holl bobl, *gyffes â'r genau o'r Arglwydd* Iesu, Rhuf. x. 9. ac heb y fath gyffes nid yw bosibl i neb fod dan ei oruchwiliaeth *weledig* ef. Y mae pob un ag fydd yn y sefyllfa honno, yn llefaru yn hy ac yn groyw, "Yr ARGLWYDD yw fy Nuw." Ond y mae yn hawdd gweled, nad yw ein hawdur, hyd yn hyn, wedi dala nemmawr iawn o sulw ar y defgrifiad ysgrythurol o'r cyfammod hwn.

Y mae ef yn gwadu yn loyw, fod bedyddwyr babanod yn dal i fod *bedydd* yn gosod plant yn y cyfammod, a bod ffydd y rhieni yn rhoi hawl i'w plant i fedydd. Beth ynte a ellir ddeall wrth eiriau Mr. Henry, yn ei lyfr ynghylch bedydd, a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan Mr. Robins, dalen 40?—"Y mae'r efengyl (eb efe) yn cynnwys, nid athrawiaeth yn unig, ond hefyd cyfammod; a *thrawy fedydd ein dygir ni i'r cyfammod hwnnw*." Ac o ran *ffydd y rhieni*, y mae'r peth yn rhy hyspys i'w ammeu, fod lluoedd o fedyddwyr babanod o'r farn, ei bod yn rhoddi i'w babanod hawl i fedydd,—beth bynnag yw tyb neillduol Mr. Evans ynghylch y matter.

Trydydd reswm ein hawdur am beidio uno â ni, yw "farnu o hono ein bod yn gamsynniol iawn yn ein barn mewn perthynas i *gyfammod yr enwaediad*, a wnaeth Duw ag Abraham; trwy ddal mai cyfammod o weithredoedd ydoedd, ac nid cyfammod o ras."—Ond attolwg, pa fodd y *cydsais* hyn â'r hyn a hoda ef yn y llinellau canlynol, sef, "ein bod ni yn addef fod bendithion y cyfammod gras yn cael eu haddo i Abraham a'i had ysprydol, yn y geiriau, *Mi a fyddaf Dduw i ti ac i'th had ar dy ol di*; ac hefyd fod yr enwaediad

waediad i Abraham ei hunan yn *insel cyfarwnder y ffydd?* Y mae hyn yn sicr yn rhyw beth fel addefiad, *Nad ydym ni ddim yn dala fod cyfammod yr enwaediad yn gyfangwbl yn gyfammod gweithredoedd, ond ein bod o'r farn, ei fod hefyd mewn rhyw radd, neu yn rhyw ystyr, yn gyfammod o ras.*—Y gwirionedd, yn fy ngolwg i yw, fod y cyfammod hynod hwnnw a wnaed ag Abraham, yn cyfeirio at, neu yn dal allan ddau gyfammod a wnelid yn ol hynny, sef yr *hen gyfammod* a wnaed yn Sina â'i had ef yn *ol y cnawd*, (Deut. xxix. 13.) a'r cyfammod *newydd* a wnaed yng waed Crist, â'i had *ysprydol* ef o bob cenedl, Gal. iii. a iv. Heb. viii. 7—13.

Y mae yr athraw hwn yn siarad llawer ynghylch y **CYFAMMOD GWEITHREDOEDD** a'r **CYFAMMOD GRAS**.—Y *cyfammod gweithredoedd*, mae'n debyg, yn ei gyfrif ef, yw y cyfammod a wnaeth Duw ag Adda cyn y cwmp; canys y mae'n dywedyd, "Na's gall ef gredu i Dduw erioed i wneud cyfammod o weithredoedd â neb o hil syrthiedig Adda." Ond b'le, attolwg, y geilw'r ysgrythur oruchwiliaeth diniweidrwydd yn gyfammod gweithredoedd? Os gelwir un cyfammod yn y Bibl yn gyfammod gweithredoedd, cyfammod yr *hen* Israeliaid yn ddiau yw hwnnw. Sicr yw fod cyfammod Sina yn gyfammod gweithredoedd yn gymmaint ag un cyfammod a wnaeth Duw erioed â dynolryw: canys y mae'n amlwg fod y meddiant o Ganaan a'i holl gyfluron yn hollol ymddibynnu ar y cyflawniad o'r *gweithredoedd* hynny ag oedd ofynol yng nghyfraith Moesen. Ac o ran y *cyfammod gras*, y mae'r awdur am roi yr enw hwnnw i bob cyfammod a wnaeth Duw erioed â dyn syrthiedig. Wrth hynny y *cyfammod gras* oedd cyfammod *Noa*, a chyfammod *Abraham*, a chyfammod *Sina*, yn gystal a'r cyfammod a amlygir yn yr efengyl: ac *un* cyfammod, mae'n debyg, wedi'r cwbl oeddynt oll. Pa ddifyrwch neu bleffer bynnag a rydd y desgrifiadau hyn i'r awdur a'i frodyr, dilys yw, mai nid gair Duw, ond dych'mygion dynion yw eu sylfaen. Y *ddau* gyfammod y mae'r ysgrythur yn neillduol ac arbennig yn eu gwahaniaethu, yw yr *hen* gyfammod a'r cyfammod *newydd*; y *cyntaf* yw cyfammod *Sina*, yn cyfateb i'r

hen

hen Jerusalem; a'r ail yw cyfammmod *Sion*, neu'r Jerusalem uchod. — A'r rhai hyn yw y cyfammmodau ag fydd i'w hyftryied yn y ddadl hon. Y mae'r apostol Paul yn fon am y ddau gyfammmod hyn, dan enw DEDDF GWEITHREDOEDD, a DEDDF FFYDD; ac y mae yn cymhwyso'r naill at yr Iuddewon a'r enwaediad, a'r llall at y cenhedloedd a'r dienwaediad: wrth yr hyn yr ymddengys, mai cyfammmod yr enwaediad, neu gyfammmod *Sina*, yn ei gyfrif ef, oedd y cyfammmod gweithredoedd, Rhuf. iii. 27—30.

Y mae yr hen gyfammmod yn cael ei ddarlunio yn helaeth yn yr ysgrhythur, megis Ecclod. xx. Deut. v. Gal. iv. Heb. viii. ix, x, xii. a mannau eraill. Yr oedd yn cynnwys holl genedl Israel, hyd yn oed y plant, y gwragedd, a'r dieithr ddyn ag oedd o fewn y gwerfyll. (Deut. xxix.) Gelwir pobl y cyfammmod hwn, yr *Israel yn ol y cnawd*; gelwir eu cyssiegr yn *gyssiegr bydol*, a'u defodau yn *ddefodau cnawdol*: eu teyrnas hwy oedd o'r *byd hwn*, a'u iau oedd *iau caethiwed*. Nid oedd pethau rhagoraf y cyfammmod hwn ond *cysgoil* daionus bethau i ddyfod, (sef y rhai nefol, neu efangylaidd) ac *nid gwir ddethio* y pethau hynny. Ac fel yr oedd yr hen gyfammmod yn un daearol a chyfgodol, yr oedd hefyd yn un *diffygiol a beius*, ac felly yn *anghymmwrays i fod yn hyfforddiad yng wa-sanaeth y cyfammmod newydd*. Hefyd, o herwydd ei *lesgeidd a'i afles*, fe'i dirymmwyd ef, pan eisteddodd ein Harchoffeiriad gogoneddus ar ddeheulaw gorfeddfaingc y Mawredd yn y nesoedd, yn weinidog y gyssiegrfa, a'r gwir dabernacl, yr hwn a osodes yr Arglwydd, ac nid dyn.

Ond er fod y cyfammmod hwn wedi ei ddirymmu, mae lluoedd fyth o bobl dan broffes o grist'nogrwydd yn ymlynu wrtho. O'r fath hyn oedd y dysgawdwyr Iuddewaidd, yn yr oes apostolaidd, ac hefyd eglwys Galatia; ac o'r fath hyn yw bedyddwyr babanod yn ein dyddiau ni. Nid yw y rhai hyn, mae'n debyg, yn gweled unrhyw anghymmwylder iddynt hwy i ddyfod at y mynydd teimladwy a'r cyfammmod fydd yn cenhedlu i gaethiwed, er fod llais yr efengyl yn eglur yn eu gwarafun. Yn eu brŷd hwy, *braint* ardderchog oedd enwaediad, yr hon ni's gallwn ni fod hebddi, neu

ryw gyffelyb ddefod *yn ei lle*, heb fod yn ddirfawr golledwyr; er fod yr apostolion yn ei chyfrif yn gwbl elynol i ddiddanwch Crist; ac yn ei darlunio fel iau drom, yr hon ni allodd eu tadau na hwytheu chwaith ei dwyn; ac yn edrych ar ei hamddiffynwyr fel *tempt-wyr Duw*, a rhai ag oedd wedi syrthio ymaith oddiwrth ras. (Act. xv. 10. Gal. v. 2, 4.) Nid y'm ni ddim yn ammeu nad oedd gan yr had yn ol y cnawd hawl i freintiau yr hen Jerusalem: ond yr y'm yn gwadu fod ganddynt, fel y cyfryw, unrhyw hawl i freintiau y Jerusalem honno uchod,—sef yr eglwys efangylaidd. Yma ni's gall fod hawl gan neb ond y rhai hynny sydd yn *cyffesu fod Iesu Grist yn Fab Duw*, fel amlygiad eu bod wedi eu *geni*, nid o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, eithr o *Dduw*.

O ran y CYFAMMOD NEWYDD, i'r hwn yn briodol y mae'r enw *cyfammod gras* yn perthyn, amlwg yw ei fod yn un llwyr wahanol oddiwrth yr *ben gyfammod*, neu gyfammod Sina; am hynny y gelwir ef yn gyfammod *gwell*, ac yn gyfammod *newydd*, ac y dywedir *nad yw ef fel y cyfammod a wnaeth Duw â'r hen Israeliaid*. Yr oedd hwnnw yn cenhedlu i gaethiwed, ond hwn i rydd-did; hwnnw yn perthyn i'r plant yn ol y cnawd, ond hwn i blant yr addewid; hwnnw wedi ei ysgrifennu ar lechau cerrig, ond hwn ar y galon: bu llaweroedd o bobl y cyfammod hwnnw feirw yn eu pechodau, ond y mae pawb o bobl y cyfammod hwn yn derbyn maddeuant pechod a bywyd tragwyddol: yr oedd rhan fawr o bobl y cyfammod hwnnw yn gwbl ddiwybodaeth o Dduw, ond y mae pobl y cyfammod hwn yn ei adnabod ef o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt. Dan yr *ben gyfammod*, plant Abraham oedd ei hiliogaeth naturiol ef, ond dan y cyfammod *newydd*, y rhai sydd o *ffydd*, y rhai hynny yw *plant Abraham*. (Gal. iii. 7.) Yn iaith y cyfammod cyntaf gelwid holl genedl Israel yn *blant i Dduw*; (Deut. xiv. 1.) ond yn iaith yr *ail gyfammod*, nid oes gan neb hawl i'r enw hwnnw, ond *trwy ffydd yng Ngbrist Iesu*. (Gal. iii. 26.) Dan yr *ben gyfammod* dangosodd Duw ffafor neillduol i *Israel yn ol y cnawd*, fel had Abraham ei anwylyd—(ni wnaeth ef felly ag un genedl arall, na chynt na chwedl'n)—
ond

ond dan y cyfammod *newydd*, ni adwaenir neb yn ol y cnawd; ac nid yw Duw dderbyniwr wyneb; ond ymhob cenedl, y neb sydd yn ei ofni ef ac yn gweithredu cyfiawnder, sydd gymmeradwy ganddo ef. (Act. x. 34, 35.)—Yr oedd pobl yr *ben* cyfammod yn dyfod at y mynydd teimladwy, oedd yn llosgi gan dân, a chwmmwl, a thywyllwch, a thymmestl, &c. ond pobl y cyfammod *newydd*, a ddeuant i fynydd Sion, ac i ddinas y Duw byw, y Jerufalem nefol, ac at fyrddiwn o angylion, i gymmanfa a chyn'lleidfa y rhai cyntafanedig, y rhai a 'sgrifenwyd yn y nefoedd, ac at Dduw barnwr pawb, ac at ysprydoedd y cyfiawn y rhai a berffeithiwyd, ac at Iesu cyfryngwr y Testament Newydd, a gwaed y taenelliad, yr hwn sydd yn llefaru pethau gwell nâ'r eiddo Abel, Heb. xii. 22—24.

Yn awr, os gwir yw y disgrifiad uchod o'r cyfammod *newydd*, ni's gall fod babanod y crediniol, fel y cyfryw, yn perthyn iddo, mwy nâ babanod y digred. Y fath yn wir yw ei nartur, ag na ddichon neb babanod i fod o nifer ei bobl ef; gan na's gallir dweud, eu bod hwy yn *adnabod Duw*, neu fod ei *gyfraith* ef wedi ei 'sgrifennu ar eu *calonnau* hwy, na'u bod hwy o *ffydd*, nac yn *credu* yng Nghrist Iesu, nac ychwaith wedi eu *cenbedlu* trwy'r *addewid*, neu wedi eu *bail* ent o had anllygredig, &c. Os yw babanod y crediniol, fel y cyfryw, yn perthyn i'r cyfammod *newydd*, pa'm ynte y dywedai'r apostol, "Nyni o hyn allan nid adwaenom neb yn ol y cnawd?" 2 Cor. v. 16. A pha'm y dywedai ein Harglwydd, "Yr hyn a aned o'r cnawd sydd gnawd?" ac "oddi eithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw?" (Ioan iii.) A pha'm hefyd y dywedir mai *meibion Duw*, (neu bobl y cyfammod *newydd*) yw y rhai *ni aned o waed*, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, *eithr o Dduw*. (Ioan i.) Ymhellach, os yw babanod yn perthyn i'r cyfammod *newydd*, ac i'r eglwys efangylardd, pa fodd y digwyddodd nad yw'r ysgrythur yn crybwyll gymmaint ag am un *baban* ym mysg y beddyddiedig, neu ym mysg holl liaws aelodau y prif eglwys?

Yn llythyr vi. dalen 29. y mae'r awdur yn addef fod yr *addewid* yn Gen. xvii. 7. yn cael ei chyfyngu

at *Grist*, yn gyfattedbol i Gal. iii. 16. Ond y mae hefyd yn dweud ei bod yn ymhelaethu at *fabanod* had ysprydol Abraham, ac yn perthyn i *had babanol* yr eglwys *trwy eu boesoedd*. Ond gan na's gŵyr y *cyfammod newydd* am unrhyw *had Abraham* heblaw *Grist* a'r rhai a gredant ynddo, nid yw y sylwiad hwn yn haeddu un attebiad. Y mae ef yn rhoddi pwys mawr ar y geiriau hynny, *trwy eu boesoedd*; fel ped fuasent yn arwyddo fod hawl yr *had yn ol y cnawd* i bara dan yr oruchwiliaeth efangylaidd. Cyfial y gallfai ymhonni, fod gan bobl Dduw yn *awr*, hawl i wlad *Canaan*, am ei bod, yn yr adnod nefaf, yn cael ei galw yn *etifeddiacth dragywyddol*.

Ond, medd yr awdur, yn yr un llythyr, dalen 30, "Y mae'n eglur i fedydd ddyfod yn lle'r enwaediad; a bod babanod i gael eu bedyddio, fel ag yr oeddynt i gael eu henwaedu." Os fel ag yr oeddynt i gael eu henwaedu y mae babanod i gael eu bedyddio, yna nid yw bedydd yn perthyn ond i'r plant *gwrrywiad*, a dylid gweini'r ordinhad yn bennodol ar yr *wythfed* dydd. Pe daethai bedydd yn lle'r enwaediad, dylasai enwaediad gael ei rhoi heibio mor gynted ag y sefydlwyd bedydd: ond y mae'n hyfys eu bod eill dwy yn cael eu harferyd yn gyfreithlon, yr un pryd, dros amryw flynyddau; am hynny mae'n gwbl afresymmol i feddwl i'r naill i ddyfod yn lle'r llall. Hefyd, pe gwir fuasai, i fedydd ddyfod yn lle'r enwaediad, gallid disgwyl y cawsai hynny ei grybwyll yn rhyw fan neu gilydd yn y 'sgrythur: ond gan na sonir am y fath beth yn un lle yng air Duw, nid oes unrhyw fail i feddwl mai gwir ydyw. Yr oedd yr anghydfod yn *Antiocia*, (Aet. xv.) ac amgylchiadau y *Galasiad* pan 'sgrifennodd *Paul* ei lythyr attynt, yn galw yn neillduol iawn am wneud crybwylliad o'r athrawiaeth hon, ped fuasai mewn un mesur yn adnabyddus i'r apostolion: ond gan nad oes unrhyw son am dani, nac yn y 15fed bennod o'r *Actau*, nac yn y llythyr at y *Galasiad*, ni's gallwn lai na chredu fod yr apostolion yn gwbl anwybodus o honi. Ac os oeddynt hwy yn anwybodus o honi ni's ei bod o'r nef.

Ond gadewch i ni ystyried y pwngc hwn ychydig ymhellach, i weled pa ryw berthynas a ddichon fod rhwng

rhwng enwaediad a bedydd.—Yr oedd *cyfammod Abraham*, fel y soniais, yn cyfeirio at, neu yn dal allan, *ddau* gyfammod ag oedd ym mwriad Duw i'w hamlygu mewn amser; sef y rhai a eilw'r ysgrythur, yr *hen* gyfammod, a'r cyfammod *newydd*, neu *gyfammod mynydd Sina*, a *chyfammod y Jerusalem uchod*: ac i'r *cyniaf* o'r rhai hyn, yr hwn oedd yn un tymhorol a chysgodol, yr oedd enwaediad yn perthyn; am hynny fe'i diddymwyd gyd â'r cyfammod hwnnw; eithr bedydd nid yw yn perthyn ond i'r cyfammod newydd yn unig. Yr oedd enwaediad yn perthyn i *bad naturiol* Abraham, heb unrhyw fulw o'r enedigaeth ysprydol, ac am hynny fe enwaedwyd *Ismael*, Gen. xvii. 9, 15, 25. Ond y mae bedydd yn perthyn yn unig i'r rhai hynny yr ymddengys eu bod yn *bad ysprydol* Abraham trwy ffydd yng Nghrist Iesu, ac etifeddion yn ol yr addewid, (Act. viii. 37. Gal. iii. 26—29.) Yr oedd Ioan fedyddiwr, gan hynny, yn dirymmu yr hawl Iuddewaidd, a adeiladid ar eu perthynas naturiol i Abraham; (Mat. iii. 9.) canys er fod honno yn ddadl ddigonol dros enwaediad, ni's gall-fai mewn un modd fod felly dros fedydd, gan nad yw yr ordinhad honno yn perthyn ond i'r rhai hynny yn unig ag y mae lle i feddwl eu bod wedi eu hadgenhedlu, neu eu geni drachefn, Ioan i. 12, 13. a iii. 5. Yr oedd enwaediad o waith llaw yng nghnawd had naturiol Abraham, yn cysgodi enwaediad calon ei had ysprydol ef; yr enwaediad nid o waith llaw trwy ddi-osg corph pechodau y cnawd, Rhuf. ii. 29. Col. ii. 11. Ond y mae bedydd yn cyfrif fod calon ei deiliaid wedi ei henwaedu eisoes; ac y mae yn arwyddo eu cymmundeb a'u cydffurfiad â Christ, yn ei farwolaeth, a'i gladdedigaeth, a'i adgyfodiad, Rhuf. vi. 3.

Gelwir enwaediad unwaith yn y 'sgrythur yn *insel cyfiawnder y ffydd*: (Rhuf. iv. 11.) a mawr yw'r pwys y mae ein hawdur ac eraill yn ei ofod ar y geiriau hynny; fel ped fuasai yn gyfryw *insel* i had cnawdol a babanol Abraham. Ond y mae holl rym y ddadl hon yn gynhwysedig yn fain geiriau allan o'u lle priodol. Y mae yr apostol yn dangos ddarfod cyfrif ffydd i Abraham yn gyfiawnder, yn y dienwaediad; ac iddo ef gymmeryd arwydd yr enwaediad yn *insel cyfiawnder*

der y ffydd, yr hon oedd ganddo yn y dienwaediad: hynny yw, fe gyfiawnhawyd Abraham trwy ffydd cyn ei enwaedu, ac efe a dderbyniodd enwaediad gwedi'n, fel infel ei fod ef felly wedi ei gyfiawnhau, ac y byddai i'r cenhedloedd yr un modd gael eu cyfiawnhau yn y dienwaediad. Ond ni dderbyniodd ef hi yn yr ystyr hyn, fel tad, neu gynnyrchiolwr ei *had naturiol*, fel y cyfryw; eithr fel tad y rhai hynny yn unig a gredent yr un modd ag yntef, pa un bynnag ai Iuddewon ai cenhedloedd: canys y mae'r apostol yn traethu yn amlwg, i Abraham gael ei gyfiawnhau trwy ffydd; ac iddo *wedi'n* dderbyn enwaediad fel infel o hynny, i'r diben hwn,—“ fel y byddai efe yn dad pawb a gredent yn y dienwaediad, (sef y cenhedloedd crediniol) fel y cyfrifed cyfiawnder iddynt hwytheu hefyd; ac yn dad yr enwaediad, (sef yr Iuddewon crediniol) nid i'r rhai o'r enwaediad yn unig, ond i'r sawl hefyd a *gredent hwybrau ffydd Abraham* ein tad ni, yr hon oedd ganddo yn y dienwaediad.” Os nad oedd enwaediad, gan hynny, yn *infel cyfiawnder y ffydd* i Abraham mewn perthynas i'w *had naturiol*, fel y cyfryw, ni's gallir tynnu un rheswm oddi yma dros fedyddio babanod y crediniol.

Os derbyniwn ni yr athrawiaeth ysgrythurol ynghylch gwahanol sefyllfa pethau dan y ddau gyfammod, a bod *had Abraham* o ddau fath, fe fydd y rheswm oddi wrth gydmariad (*analogy*) fel y canlyn—“ Fel yr oedd enwaediad dan yr hen gyfammod yn perthyn i *had naturiol Abraham*, y rhai y gwybyddid eu bod felly yn eu mebyd, trwy eu genedigaeath gnawdol; felly, y mae *bedydd*, dan y cyfammod newydd yn perthyn i *had ysprydol Abraham*, trwy ffydd yng Nghrist Iesu, y rhai y gwybyddir eu bod felly trwy eu proffes yn unig o'r ffydd honno.” Ond ni wna y rheswm hwn ddim dros fedydd babanod, eithr yn ei erbyn ef*.

Yn awr, fyr, ni's gallaf lai na thybied fod y sylwiadau uchod ynghylch y ddau gyfammod, ac ynghylch

* See “ the Commission given by Jesus Christ to his Apostles Illustrated,” by my very worthy friend Mr. Mac Lean of Edinburgh, p. 119, 120.

cyfammod Abraham a'r enwaediad, yn cynnwys ateb-
iad digonol i'r cwbl a 'sgrifennodd ein hawdur dan y
pennau hynny.

Weithian, garedig Syr, byddwch wych.

LYNN, *Glawefror* 5, 1789.

LLYTHYR III.

Anwyl Syr,

Y Mae'r cyfattebiad fydd rhwng yr hen gyfammod
a'r cyfammod newydd, neu rhwng y gyfraith
a'r efengyl, yn gyffelyb i'r cyfattebiad hwnnw fydd
rhwng *cysgod* a *sylwedd*: (Heb. viii. 5. a x. 1.) am
hynny ni's gallfai neb o ddefodau yr hen oruchwiliaeth
gysgodi ordinhadau yr efengyl, y rhai nid ydynt eu
hunain ond *cysgodau*. Ni's gallfai Oen y Pasg, yn
enwedigol, fod yn gysgod o swpper yr Arglwydd, (fel
yr haera Mr. *Evans*) ond yn hytrach o'r Arglwydd ei
hun, a'i haeddiant. Ni's gallfai enwaediad, chwaith,
fod yn gysgod o fedydd, eithr o'r gweithrediad yf-
prydol hynny, a elwir yr enwaediad nid o waith llaw,
neu enwaediad y galon, Col. ii. 11. Rhuf. ii. 29.
Yn ganlynol, megis ag mai deiliaid y ddefod gnawdol
honno oedd yr *enwaediad*, dan yr hen gyfammod,
felly fe ymddengys o'r tu arall, mai y rhai fydd yn
gwafanaethu Duw yn yr yspryd, ac yn *gorfoleddu yng*
Nghrist Iesu, ac nid yn ymddiried yn y *cnawd*, yw yr
enwaediad dan y cyfammod newydd, Phil. iii. 3.—
Y mae'r apostol yn eglur yn condemnio yr hyder
cnawdol, a'r ymffrost hynny, ag oedd yn tarddu oddi-
wrth berthynas naturiol i bobl Dduw, — bod o *bad*
Israel, — yn *Hebnewr o'r Hebreaid*, &c. (yr hyn fydd
o'r un natur a'r ddadl dros fedydd babanod) ac yn
tystio ei fod ef yn cyfrif pethau o'r fath hynny yn
gollod er mwyn Crist.

Cyn dechreu ystyried *trydydd llythyr* ein hawdur,
bydd, fe allai, yn gymmwys i nodi ei fod ef yn ei *ail*
lythyr, yn cymmeryd arno yn neillduol i brofi *tri*
pheth.

pheth.—Yn *gontaf*, “Mai y cyfammod gras a wnaeth Duw ag Abraham a'i had.” Mi atebais hyn yn ddigonol eisoes yn y disgrifiad ysgrythurol a roddais o gyfammod Abraham, fel yn cyfeirio at, neu yn cynnwys egwyddorion y cyfammod newydd, neu'r cyfammod gras, yn gystal a'r hen gyfammod, neu'r cyfammod gweithredoedd; a bod Abraham yno yn cynnyrcholi dau fath o bobl, &c. Yn *ail*, y mae ef hefyd yn cymmeryd arno i brofi, “Na's gallfai enwaediad fod yn arwydd o'r cyfammod gweithredoedd.” Ond os felly, pa'm y dywedai'r apostol, fod pob dyn a enwaedir yn ddyledwr i gadw yr holl ddeddf? Gal. v. 3. Wrth y *ddeddf* yno, yn sicr, y meddylir y cyfammod gweithredoedd, yr hwn oedd yn cenhedlu i gaethiwed: os nad oedd enwaediad, gan hynny, yn arwydd o'r cyfammod gweithredoedd, pa fodd, attolwg, y gallfai rwymo dynion i gadw y cyfammod hwnnw?—Ond “Pe buafai enwaediad (*medd ein hawdur*) yn arwydd o'r cyfammod gweithredoedd, yn niben Duw o hono, ni buafai Paul yn enwaedu Timotheus.” Camfynniad arall o'i eiddo ef yw hynny: o blegid y mae enwaediad Timotheus yn brawf ychwanegol, fod enwaediad yn arwydd o'r cyfammod gweithredoedd; canys o achos yr Iuddewon oedd yn y lleoedd hynny, y rhai oeddynt yn dwyn mawr fel dros y cyfammod gweithredoedd, yr enwaedwyd Timotheus, Act. xvi. 3. Yma gallem nodi ymhellach, Gan fod Timotheus yn *ddisgybl*, ac yn cael gair da gan y brodyr yn Lystra ac Iconium, cyn i Paul gwrdd ag ef y pryd hyn, y mae yn dra sicr ei fod hefyd wedi ei *fedyddio* cyn hynny: a chan i'r apostol ei enwaedu ef *gwedi'n*, y mae hynny, dybygid, yn brawf da, nad yw bedydd ddim wedi dyfod yn lle'r enwaediad; pe amgen, braidd yr enwaedafid neb ag oedd eisoes wedi eu bedyddio. Dywed ein hawdur hefyd, “Mai golwg a diben cnawdol y Phariseaid oedd yn gwneuthur enwaediad yn wrthwynebol i ras, ac i gyfiawnhad trwy Grift.” Ond nid gwir yw hynny. Nid ymresymmu oddi ar olwg a diben y gau-athrawon hynny, ond llefaru meddwl Duw, a'i farn ei hun, yr oedd yr apostol pan y dywedodd, “Os enwaedir chwi ni lesfa Crist ddim i chwi.” Yn wir, mewn cyd-ddygiad â rhagfarn

rhagfarn gref yr Iuddewon crediniol, fe odddefodd yr apostolion, mae'n debyg, iddynt hwy i arfer enwaediad; ond darfu iddynt warafun i'r cenhedloedd ei arfer, gan ei alw yn *iau*, yr hon ni's gallai eu tadau na hwytheu ei dwyn: yr hyn i'y'n dangos, yn amlwg ddigon, pa fath olwg oedd ganddynt hwy ar y ddefod honno. Yn *drydydd*, ya mae ef yn cymmeryd arno i brofi, " Na allfai enwaediad fod dim yn fel o wlad Canaan yn unig, i had naturiol Abraham." Y mae hyn, er a wn i, yn wir ddigon; ond mi a dybygwn fod un o'r rhesymau a rydd ef dros hyn, yn lled amhenol, sef, " fod enwaediad yn ordinhad eglwysig, ac nid yn ordinhad wladol." Adolwyn, pa wahaniaeth oedd rhwng gwlad ac eglwys, neu rhwng ordinhadau gwladol ac eglwysig, dan yr hen oruchwiliaeth? Dangosfed ef, os gall, y canol-fur oedd yn ei dosparthu. Onid oedd yr eglwys honno yn eglwys wledig, a'r cyffegr yn gysleg bydol? Ac onid yr un peth oedd *cenedl* Israel ac *eglwys* Israel?

Yn ei *DRYDYDD LLYTHYR*, y mae yn awdur yn ein cyhuddo ni am wneuthur *trais* ar amryw destunau o'r yigrythur; megis, yn *gyntaf*, Mat. xix. 14.— " Gadewch i blant bychain, ac na waharddwch iddynt ddyfod attaf fi; canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas nesoedd." Yr ydym ni, medd ef, yn gwneud *trais* ar y testun hwn, wrth roi'r fath ystyr i'r geiriau, *teyrnas nesoedd*, ag a gauo allan blant o fod yn ddeiliaid o honi. Os *trais* yw hynny, y mae ef ei hon yn euog o'r *trais* hwnnw; canys wrth *deyrnas nesoedd* y mae ef yn deall yma, yr un peth ag yn *nanmeg* yr *hauwr*, yr *had newstard*, y *furdoes*, a'r *rbwyd*, (Mat. xiii.) ond y mae'n eglur nad yw y geiriau hynny yno yn cynnwys babanod, eithr dynion mewn oedran, o blegid yn eu mysg hwy yn unig yr *hauir* yr *had*, y cyffauir y *furdoes*, ac y taenir y *rbwyd*. *Trais* hefyd ar y geiriau, medd ef, yw *esponio* y *cyfryw rai* am gyfryw *dymherau*, ac nid *cyfryw bersonau*; ond er hynny, y mae ef yn addef, i Grist gymmeryd achlystir oddiwrth hyn, i son am y *tymherau* hynny ag fydd yn cymmwyso dynion i dderbyn teyrnas nesoedd:—Wrth y *cyfryw rai* ynte, y mae ef yn meddwl, y *cyfryw bersonau*; fel pe dywedfai ein Harglwydd, " Y mae babanod

babanod yn perthyn i oruchwiliaeth gweledig gras,
 mewn ystad eglwyfig dan yr efengyl:” neu, “ y
 maent yn gymmwys ddeiliaid bedydd, ac aelodaeth
 eglwyfig.” Os felly, yn ddiammeu, y mae ganddynt
 hawl hefyd i *swpper yr Arglwydd*. Ond mi dybygwn
 nad oes le i ymddadleu ynghylch y testun hwn. *Nid*
i'w bedyddio y dygwyd y plant bychain hyn at Grist,
 ond *fel y rhoddai ei ddwylo arnynt, ac y gweddiai*
drostynt. Ni fedyddiodd ein Harglwydd mo honynt;
 ac ni orchymynodd i'w ddisgyblion eu bedyddio; ac
 ni fuafent hwytheu yn ceryddu y rhai oedd yn eu dwyn
 hwy, ped fuafai eu Meistr yn arfer bedyddio babanod.
 Yma ni a welwn ein Harglwydd yn *rhoddi ei ddwylo*
arnynt, ac fel y chwanega Marc, (x. 16.) yn eu cym-
meryd yn ei freichiau ac yn eu bendithio; ac hefyd yn
 ceryddu ei ddisgyblion am eu gwahardd hwynt i ddy-
 fod atto, ac yn tyftio, mai eiddo y cyfryw rai yw
 teyrnas nefoedd; ac er hynny nid yw yn gwneud
 unrhyw grybwylliad i fod *bedydd* yn perthyn iddynt.
 Mewn gwirionedd, pe buafai bedydd plant o'r nef, y
 mae gennym bob rheswm yn y byd i farnu y buafai
 ein Harglwydd yn dywedyd felly, ar y fath achos a
 hwn. Gallid nodi ymhellach, nad yw y testun hwn
 ddim yn *gwabaniaethu bad y crediniol*; ac am hynny,
 na ddichon ef, mewn un modd, wasanaethu achos ein
 hawdur. Yr wyf fi, yn wir, yn foddlon addef, fod
 ein Harglwydd yma, yn son am *berfonau* plant bych-
 ain; ond yr wyf yn barnu mai wrth *deyrnas nefoedd*,
 yr oedd ef yn meddwl y *deyrnas anweledig*, yr hon a
 amlygir yn ei ail ddyfodiad ef; (yn gyfattedbol i 2 Pedr
 i. 2. 2 Tim. iv. 1.) canys honno yw y *deyrnas na's*
 gall neb fyned i mewn iddi, ond y sawl a'i derbynio
 fel *dyn bach*; sef, y sawl a *drowyd*, neu a *anwyd*
drachefn; (Marc x. 15. Mat. xviii. 3. Ioan iii. 3.)
 ond yn y *deyrnas weledig*, y mae llawer morwyn ffol,
 a llawer ag fydd ddieithraid hollol i gynheddfau *dyn*
bach, ac i wir ddychweliad.—Ond er nad oes yn y
 testun hwn ddim ag a ddichon ateb *pwmpas* ein haw-
 dur, y mae etto yn dangos yn eglur, y gallid dwyn
 babanod at Grist, ac y gallent hwy dderbyn ei fendith
 ef, ac y gallid hefyd eu cyfrif hwy yn ddeiliaid teyr-
 nas

nas nefoedd; ac er hynny i gyd, y gallid, heb un math o drosedd neu niweid, *eu gadael heb eu bedyddio.*

Hefyd, yn ein hesponiad ar y *commissiwn* yn Mat. xxviii. a Marc xvi. yr ydym, mae'n debyg, ym marn ein hawdur, yn gwneuthur yr un *trais*; trwy dalfyrnu geiriau *Mathew* oddiwrth y cyflawn ystyr, ac estyn geiriau *Marc* tu hwynt i'w bwriad. Ond pa fodd felly? “Am fod *Mathew*, medd ef, yn gorchymmyn *dyfgu* yr *holl genhedloedd*, *gan eu bedyddio*, &c. heb lysu na hen nac ieuaingc.” Beth! *dyfgu* babanod newydd eni—a bedyddio y digred fach a mawr! Rhaid yn sicr iddynt wneuthur hynny, os nad oeddynt i lysu na hen nac ieuaingc. “Ond y mae'r geiriau, *holl genhedloedd*, ymhob man arall (medd efe) yn cynnwys rhieni a phlant; a pha ham lai yma?” Pa ham lai! Am na's gall plant neu fabanod, na derbyn na deall yr efengyl. Hefyd, nid gwir yw fod y geiriau, *holl genhedloedd*, ymhob man arall, yn cynnwys *babanod*—Nid ydynt yn eu cynnwys yn Salm lxxii. 11. “*Yr holl genhedloedd* a'i gwafanaethant ef.”—Nac yn Salm lxxxvi. 9. “*Yr holl genhedloedd* y rhai a wnaethost, a ddeuant ac a addolant ger dy fron di.”—Nac yn Zech. xiv. 2. “Mi a gasglaf yr *holl genhedloedd* i ryfel yn erbyn *Jerusalem*.”—Nac yn Mal. iii. 12. “A'r *holl genhedloedd* a'ch galwant chwi yn wynfydedig.”—Nac yn Mat. xxiv. 29. “A chwi a gafeir gan yr *holl genhedloedd* er mwyn fy enw i,” &c. Ond, yn ei dyb ef, gwneud anghyfiawnder a geiriau'r *commissiwn* yw dweud fod y gair *dyfgu* yn talfyrnu bedydd at y rhai fydd o oedran i'w dyfgu. Ond tybied ef fel y mynno, y mae'r peth ynddo ei hun yn gwbl resymmol:—“Ewch a dyfchwch, neu bregethwch; a'r neb a dderbynio'ch athrawiaeth, bedyddiwch hwynt,” yw eglur ystyr y rhan gyntaf o'r *commissiwn*. Fe fyn ef nad y'm ni yn gwneud cyfiawnder â'r geiriau wrth gauad allan fabanod.—“O blegid y mae'r *commissiwn* (eb efe) yn ddwy ran fel hyn: *Ewch a gwnewch ddisgybllion* o'r *holl genhedloedd*: hyn oedd swm eu gweinidogaeth.” Nagê, nid hyn oedd swm eu gweinidogaeth: o'r tu arall, nid oedd ond rhan, ac fe allai, ond y rhan leiaf o honi.—Yr oedd *hefyd* yn perthyn i'w gweinidogaeth hwy, i *ddyfgu* y rhai a gredasant, ac a

Fedyddiwyd, i gadw pob peth a orchymmynasai Iesu
 Grist, sef deddfau, a gwafanaeth ei eglwys: a hyn yn
 briodol yw yr ail ran o'r commisiwn. Ond, "y mae'r
 ail ran o hono, medd ein hawdur, yn dangos pa fodd
 i'w gwneud yn ddisgyblion; sef trwy eu bedyddio," &c.
 Ffordd newydd a rhyfedd iawn, yn ddifau, yw hon i
 wneud disgyblion! Beth, attolwg, yw ystyr y gair
disgybl? Onid yw yn arwyddo, un yn abl, ac un
 eisoes wedi derbyn rhyw fesur o ddyfsg? Ac onid yw
 y gair hwn, pan y cymhwysir ef at weision Crist, yn
 arwyddo eu bod hwy wedi derbyn mesur o'i athraw-
 iaeth ef? Ond pwy ddyn yn ei bwyll a all ddweud i
 fod baban newydd eni, wedi derbyn athrawiaeth Crist,
 neu fod *bedydd* yn gwneud y cyfryw un yn *ddisgybl*?
 Mi dybygw'n na's gall ei fod o unrhyw ddefnydd i'n
 gwrthwynebwyr i gyfieithu y gair Groeg MATHE-
 TEUSATE, *disgybliwch*, neu *gwnewch ddisgyblion*, yn
 lle *dysgwch*, gan fod y naill, mor amlwg ac mor
 effeithiol a'r llall yn cauad allan fabanod. "Hefyd
 (medd ef) fe ddyfsgodd Abraham ei weision cyn en-
 waedu arnynt, &c. ac er hynny, fe enwaedwyd eu
 plant yn fabanod." A pheth gwedi'n? Nid deddf
 enwaediad yw y rheol a roes Duw i ni mewn perthy-
 nas i *fedydd*. Dywed ef hefyd, ein bod ni yn addef,
 pe buasai y gorchymmyn i ddyfsgu YR HOLL GEN-
 HEDLOEDD, *gan eu henwaedu*, y buasent yn cynnwys
 babanod." Ond ni wn i ar ba fail y gwnaer y fath
 addefiad, oni buasai i ddeddf enwaediad gael ei henwi
 hefyd fel eu rheol. O'm rhan i, yr wyf yn hyderus,
 pe na ddywedasai Duw ddim wrth Abraham, ond,
 "Dos, a dyfsg dy bobl, gan eu henwaedu, na fe-
 ddyllasai yr hen batriarc ddim am enwaedu *babanod*.
 Ond yr oedd deddf enwaediad yn eglur yn cynnwys
 babanod—nid felly deddf bedydd. Eithr ped fuasai
 ein Harglwydd yn ewyllysio i fabanod y crediniol i
 gael eu bedyddio, y mae gennym bob lle yn y byd i
 gredu, y buasai hynny yn cael ei hyfysu mor eglur
 yn y commisiwn a roes ef i'r apostolion, ag yr hyf-
 pyswyd enwaediad babanod, yn y commisiwn a roed i
 Abraham.

Ond y mae y dadleuwr hwn yn gwadu yn wrol,
 nad yw geiriau Marc,—“Y neb a gredo ac a fedydd-
 ier

ier a fydd gadwedig," ddim yn dangos yr amser y dylid bedyddio; sef *pan ddelo dynion i GREDU*: ac y mae yn haeru, nad yw ef yn son dim am hynny; ond yn dywedyd mewn modd cyffredinol am ddynion mewn oedran, megis ag y gallfid dywedyd gynt, "Y neb a gredo ac a enwaedir a fydd gadwedig." Ond dylid cofio, fod y testun hwn yn cynnwys *deddf bedydd*; ac os nad yw *deddf bedydd* yn son dim am fabanod, eithr yn unig am ddynion mewn oedran, y mae hynny yn brawf digonol, nad babanod, eithr dynion mewn oedran, yw iawn ddeiliaid yr ordinhad honno. Ac o ran ei fylwiad ef, y gallfid dywedyd gynt, *yr hwn a gredo ac a enwaedir a fydd gadwedig*, y mae yn rhy ddirmygus i haeddu ateb.—*Geiriau Duw* yw, *yr hwn a gredo ac a fedyddier a fydd gadwedig*; a *deddf bedydd* ydynt. Ond ni lefarodd Duw ddim felly am enwaediad; eithr y mae *deddf enwaediad* o ddull llwyr wahanol, ac yn enwi babanod fel hyn,—“Pob gwrryw yn wyth niwrnod oed, a enwaedir i chwi trwy eich cenhedlaethau,” Gen. xvii. 12.—Yn *deddf enwaediad* yr oedd babanod yn cael eu crybwyll yn neillduol, am hynny yr oeddynt i gael eu henwaedu; ond yn *deddf bedydd* nid oes dim son am fabanod, ac am hynny nid oes ganddynt hwy unrhyw hawl i'r ordinhad honno. A chan nad yw *deddf bedydd* yn son am, nac yn perthyn i fabanod, mae'n ddigon amlwg, mai am ddynion mewn oedran yn unig yr oedd ein Harglwydd yn llefaru pan y dywedodd, “Y neb a gredo ac a fedyddier a fydd gadwedig, a'r neb ni chredo a gondemnir.” Am hynny, pa mor gaethed bynnag y dalier ar drefn y geiriau, ni bydd mewn un modd yn canlyn, fel yr ymhonna'r awdur,—“Na's gall neb ag fy'n marw yn eu mebyd fod yn gadwedig.” Gallant *oll* fod yn gadwedig, o ran dim a ymddengys i'r gwrthwyneb yn y testun hwn.

Geilw ein dadleuwr y geiriau yn yr Actau ii. 38, 39. *Agoriad y commissiwn*:—am ba reſwm ni's gwn i. Ni chlywais i am neb erioed ag oedd yn ammeu iddynt gael eu llefaru yn yr amser *presennol*. Y mae ef yn ein cyhuddo ni am eu hesponio fel pe dywedafai'r apostol, “I chwi y mae'r *addewid* a *hi* a fydd i'ch plant.”

plant." Ond, os yw hyuny yn *drais* ar y geiriau, nid yw ef ei hun yn gwneuthur dim llai o *drais* ar y rhan ganlynol o'r testun, wrth ei esponio, fel pe dywedasai'r apostol, "I ehwi y mae'r addewid—a *bi a fydd* i bawb ymhell," &c. Canys y mae yn eglur, o ran dull y geiriau, eu bod yn cael eu llefaru yn yr amser *presennol*, am *bawb ymhell* yn gyfal ag am y lleill. Y mae'n debyg nad yw y 'sgrifennydd hwn ddim yn deall fod yr apostol, yn y lle hwn, yn cyfeirio at brophwydoliaeth *Joel* (Pen. ii) fel y gwnaethai hefyd o'r blaen, adnod 17—21, 33. Ac felly mai yr addewid o'r Yspryd Glân yw yr addewid a enwir yma; ac hefyd fod y plant, yn y lle hwn, yn cyfateb i'r *meibion* a'r *merched*, a'r *gwir ieuaingc*, a'r *gweision* a'r *morwynion*, yn llyfr y prophwyd, ar ba rai yr oedd yr Yspryd yn awr i gael ei dywallt, fel y byddai iddynt i *weled gweledigaethau a phrophwydo*.—Wrth ystyried hyn, gallir yn hawdd gweled, nad yw yr apostol yn son am *sabanod*, ac nad oes un fail i'w bedyddio hwy yn y testun hwn.—Camsynniad yr awdur hefyd yw, mai wrth *bawb ymhell* yr oedd yr apostol yn meddwl y *cenhedloedd*; o blegid nid yw yn ymddangos y gwyddai ef y pryd hyn fod yr addewid yn perthyn iddynt hwy.—Yn hytrach yr *Iuddewon ar wasgar* y mae ef yn feddwl: ac y mae yn ora sicr i fod, "*bawb ymhell*, cynnifer ag a alwo yr Arglwydd ein Duw ni atto," yn cyfateb i'r "*gweddillion a alwo'r Arglwydd*," yn *Joel* ii. 32.—Geiriau'n dyfgawdur y geiriau hynny, *Mi a fyddaf yn Daww i ti ac i'th had ar dy ol di*, "Yr addewid ag sy'n perthyn erioed i rieni duwiol a'u plant:" ond nid oes gennym ond ei air ef yn lle prawf o hyn. Profed ef, os gall, yn ei lyfr nefaf.

Testun arall y mae yr awdur hwn yn ein cyhuddo ni am ei gam-esponio, yw hwnnw yn 1 Cor. vii. 14. Y *gwr digred a sancteiddir trwy y wraig*: a'r *wraig ddigred a sancteiddir trwy y gwr*. *Pe angen aflan yn ddiau fyddai eich plant; eithr yn awr sanctaidd ydynt*. "Y mae ein hesponiad ni o *sancteidrwydd* rhai *babanod*, ac *aflendid* rhai eraill, yn ymddangos (medd efe) yn hollol *drais* ar iaith yr ysgrhythur: gan ein bod yn esponio'r gair *sanctaid* am blant o briod, a'r gair aflan

afian am fasdardiaid. Canys ystyr cysson y gair BOBL SANCTAIDD trwy'r ysgrythur, yw POBL GYEAM-MODOL Duw," &c.—Yn awr, os ystyr cysson y gair bobl sanctaidd, trwy'r ysgrythur, yw pobl gyfammodol Duw, rhaid fod y gwr digred, a'r wraig ddigred, yn bobl gyfammodol Duw, yn gyftal a'u plant: a rhaid fod ganddynt hwy hefyd hawl i fedydd, yn gyftal, o leiaf, a'u plant; gan mai o'u sancteiddrwydd hwy, y mae sancteiddrwydd eu plant yn tarddu.—*Fe sancteiddir y digred*, medd yr apostol; pe amgen, afianfyddai'r plant; ond yn awr sanctaidd ydynt: hynny yw, gan fod y rhieni digred yn sanctaidd, sanctaidd hefyd yw eu plant. Hefyd, fel mai o sancteiddrwydd y rhieni anghrediniol y mae sancteiddrwydd y plant yn tarddu, rhaid yw ei fod yn gymmwys o'r un fath a'r eiddo y rhieni hynny.

Y mae ein gwrthwynebwyr yn gyffredin yn dadleuoddiwrth y testun uchod:—"Gan fod y plant yn sanctaidd, ac felly mewn cyfammod â Duw, pan foggymmaint ag un o'r rhieni yn credu, dylent am hynny dderbyn fel y cyfammod trwy fedydd." Ond nid oedd dim o'r fath hyn ym meddwl yr apostol; ac ni allasai y fath ymresymiad fod yn gyttunol â'i amcan ef, neu fod yn gymmwys i fymud ymaith amheua y Corinthiaid crediniol. Nid oeddynt hwy ddim yn gofyn, A yw ein plant yn meddu sancteiddrwydd y cyfammod newydd, ac felly yn gymmwys ddeiliaid bedydd? eithr, (megis yr ymddengys oddiwrth yr ateb) eu gofyniad oedd o'r fath hyn:—"A allwn ni yn gyfreithlon gydfyw â'n gwagedd anghrediniol, neu ynte, a ddylem ni ysgar oddi wrthynt, megis yr oedd hen Israel yn gorfod gwneuthur, wrth gyfraith Moses? Deut. vii. 3. Ezra x. I hyn y mae ef yn ateb, "Os bydd i un brawd wraig ddigred, a hitheu yn foddlon i drigo gyd ag ef, na ollynged hi ymaith," &c. A'r rhewm a rydd efe am hynny yw,—"Canys y wraig ddigred a sancteiddir trwy y gwr."—Gan fod y sancteiddiad hwn o eiddo y wraig ddigred i'r credadyn, yn cael ei ofod gyferbyn a deddfol astandid alludes i Iuddew, rhaid yw ei fod yn perthyn yn hollol i'r berthynas briodafol, ac yn arwyddo ei bod hi yn wraig gyfreithlon iddo ef, megis yr oedd y bwydydd

ag oeddynt gynt yn aſſan wrth gyfraith Môſes, yn awr wedi eu ſancteiddio, neu eu gwneud yn ymborth cyfreithlon iddo, i Tim. iv. 3, 4, 5. Ac attolwg, pa ryw ſancteiddiad, neu ſancteiddrwydd, arall, a ddichon fod yn berthynol i anghredadyn, tra y parhao felly? Y mae yr apoftol yn nodi ymhellach, y buafai y plant hefyd yn aſſan, pe na chawſai y gwragedd digred fel hyn eu ſancteiddio: “Pe amgen, aſſan yn ddiau fyddai eich plant.” Gan fod *aſſendid* y plant yn cael ei ddarlunio fel canlyniad o dybygol anghyfreithlondeb y cydmar anghrediniol, rhaid yw mai *cenbedliad anghyfreithlon* yw ei arwyddocad; canys er eu bod yn blant o briod, os na’s gallid cyfrif y briodas honno yn un gyfreithlon, buafai raid mai *eppil anghyfreithlon* oeddynt.—“Eithr yn awr ſanctaid ydynt,” Ni’s gall *ſancteiddrwydd* y plant hyn, arwyddocau dim mwy na *cenbedliad cyfreithlon*, o blegid ei fod yn cael ei oſod *gyferbyn* a’u haſſendid, fel yr eglurwyd o’r blaen; ac o blegid ei fod yn cael ei ddarlunio fel *effaith* ſancteiddiad y cydmar digred, heb yr hyn, fel y tyſtia’r apoftol, buafai raid eu bod yn aſſan: amlwg yw gan hynny, mai ſancteiddrwydd o’r un fath ydyw; canys ni’s gall ſancteiddrwydd yſprydol, mewn un modd, ymddibynnu ar, neu darddu oddi wrth ſancteiddiad y digred. Megis nad yw ſancteiddiad y wraig anghrediniol yn arwyddo dim ymhellach na’i bod yn *wraig gyfreithlon* i’r credadyn, felly ni’s gall ſancteiddrwydd y plant, arwyddo dim ymhellach chwaith, na’u bod hwy yn *eppil*, neu *biliogaeth gyfreithlon*, yr hyn ni’s gall fod yn unrhyw reſwm am eu *bedyddio**.

Ei reſymiaidau ef oddiwrth i Cor. x. 1, 2. a’i gyhuddiadau yn ein herbyn ni am wneud *trais* ar y teſtun, mi a’u gadawaf i’w hyſtyried bryd arall.—Rhaid gadael hefyd yr hyn a ddywed am ein hanghyffondeb â ni ein hunain, yn ein rhesymiaidau a’n harferiadau crefyddol, &c.—O ran y *teuluoedd* a fedyddiwyd, ſicr yw, nad yw y ſgrythur yn dweud i fod *babanod* ynddynt; ac mae yn dra hyſpys fod rhan fawr, ac o

* See Mac Lean as before, p. 127, 128.

bosibl, y rhan fwyaf o deuluoedd y byd, ymhob oes, heb neb babanod ynddynt. Hefyd y mae'r hanes yf-grythurol am y teuluoedd mewn dadl yn amlygu nad babanod oeddynt.—Yr oedd holl deulu *Cornelius* yn ofni Duw, a derbyniasant yr Yspryd Glân, Actau x. 2, 44, 47. Yr oedd teulu *Lydia* yn cael eu cyffuro fel brodyr, Actau xvi. 40. Traethwyd gair yr Arglwydd i bawb yn nhŷ ceidwad y carchar, a chredasant hwy yn gystal ag yntef, Actau xvi. 32, 34. Holl dŷ *Christus* a gredasant yn yr Arglwydd, Actau xviii. 8. A thŷ *Stephanus* a ymosodasant i weinidogaeth y saint, i Cor. xvi. 15. Yn awr gan fod yr Yspryd Glân yn llefaru fel hyn am y teuluoedd a fedyddiwyd, ac na's gallasai lefaru felly am fabanod, rhaid yw na's gallasai fod babanod fod yn rhan o'r teuluoedd bedyddiedig.

Beth bynnag a ymddengys yn deilwng o fulw ymhellach yn nbrydydd llythyr ein hawdur, gallwch ddisgwyl y caiff ei ystyried yn un o'm llythyrau eraill; yn y cyfamfer y gorphwys, dros hyn o bryd, anwyl syr, eich ufudd a ffyddlon gyfaill,

W. R.

LYNN, Chwefror 27, 1789.

LLYTHYR IV.

Garedig Gyfaill,

NI ddeallais i erioed cyn i mi ddarllain y llythyrau ar y pwngc o fedydd, mai cwmwmwl gwlawwiog oedd hwnnw ym mha un y bedyddiwyd hen Israel i Moses, i Cor. x. 2. Buafwn i ym mron mor gynted yn disgwyl gwlaw o'r tân ag oedd yn llosgi mynydd Sina, ag o'r cwmwmwl hwnnw. Ond y mae ein hawdur yn tybygu, ei fod yn defnynnu ar Israel (o leiaf) yn y dydd, pan nad oedd yn goleuo. Ond dylasai ef gofio mai nid yn y dydd eithr yn y nos, pan oedd tân Duw yn eu gorchuddio, yr aeth plant Israel trwy'r môr.—A braidd, yn ddiau, y gall un dyn yn ei bwll i feddwl fod y tân yn defnynnu dwfr arnynt. Hefyd, yn ol tyftiolaeth hanefwyr ac ymdeithyddion hen a diweddar, peth tra anghyffredin oedd gwlaw, ymhob oes,

oes, yn anialwch *Arabia*: ac nid yw'r ysgrythur, hyd ag yr wyf fi'n cofio, yn fon am iddi wlawio, ond unwaith, trwy holl amser ymdaith meibion Israel yn yr anialwch hwnnw, Salm lxxiii. 9. Ond yn ol tybygiaeth yr awdur hwn, fod y cwmwl yn defnyddu yn y dydd ar Israel, mae'n debyg iddi wlawio bryd hynny, *bob dydd*, dros yspaid *deugain mlynedd*. Rhyfedd, ynte, gan fod y bobl hynny mor chwannog i rwgnach, na buasai fon eu bod oll yn grwgnach, am eu bod yn gorfod trafaelu trwy'r gwlaw a'r gwlybaniaeth: a rhyfedd hefyd, eu bod un amser mewn trallod o eisiau dwfr, neu fod unrhyw anghenrhaid eu diodi allan o'r graig, neu fod y tir yn cael ei alw yn *dir fychder*, (Jer. ii. 6.) os oedd y gwlaw bob dydd yn disgyn arnynt. Ond, mewn gwirionedd, nid oes unrhyw argoel yn hanes mynediad pobl Israel trwy'r môr coch, i'r cwmwl na'r môr chwaith, i ddefnyddu gymmaint ag un dafn o ddwfr arnynt yn y cyfamer; am hynny peth rhyfygus yw i un dyn ymhonni, mai trwy *daenelliad* y cawsant hwy eu *bedyddio*. Y mae'r fath ymhonniad hefyd yn groes i eiriau y testun ar ba un y mae ein hathraw yn ymresymu—*YN y cwmwl ac YN y môr*: canys pe trwy *daenelliad* o'r *cwmwl* ac o'r *môr*, y cawsent eu bedyddio, gyd â pha gymhwysder, attolwg, y gallai'r apostol ddywedyd mai *YN y cwmwl* ac *YN y môr* y bedyddiwyd hwynt?

Ni's galla'i lai na rhyfeddu gyd â pha wyneb prysur y mae'r gwr hwn yn achwyn arnom ni am wneud trais ar eiriau'r ysgrythur, a'r un pryd yn gwneud ei hun y trais mwyaf noeth a direfwm arnynt.—“Tydi yr hwn wyt yn addysgu arall, oni'th ddyfsgu dy hun? Yr hwn wyt yn ffeiddio delwau, a gysfegr-yfbeili di?

Y mae ein hawdur hefyd yn achwyn ein bod ni “yn *anghyffon â ni ein hunain* yn ein rhesymïadau a'n harferiadau crefyddol—gan ein bod yn dal yn dynn ar drefn geiriau lle mae *credu* yn cael ei enwi o flaen *bedyddio*; ond yn dweud, pan y mae *sancteiddhad* yn cael ei enwi o flaen *cyfiawnhad*, nad oes dim i ni ddal ar drefn y geiriau,” &c. Ni wn i pwy sy'n dweud, nad oes dim i ni ddal ar drefn y geiriau, lle mae *sancteiddhad* yn cael ei enwi o flaen *cyfiawnhad*—dy-

lasai

lasai ef yma lefaru yn fwy eglur. Ond gan fod *credu* yn cael ei enwi o flaen *bedydd*, yn neddi yr ordinhad honno, ac yn hanes ei gweinyddiad, mi dybygwn mai peth rhesymol iawn yw meddwl, oddi yno, mai i'r crediniol yn unig y mae'r ordinhad yn perthyn.—Y mae ef hefyd yn dra anfoddlon wrthym, am feio ar ei waith ef a'i frodyr yn myned i'r Hen Destament mor belled ag *Abraham* i brofi hawl plant i fedydd. Yn ddiau nid y'm ni ddim yma yn beio heb achos; canys un o ordinhadau y *Testament Newydd* yw *bedydd*, ac am hynny, yn y Testament Newydd, nid yn yr Hen y dylid ymofyn pwy yw ei hiawn ddeiliaid.—Ond yr y'm ninneu (medd ef) yn myned i'r Hen Destament, mor belled a *Noah*, i brofi ein *bedydd* ni. Ni wn i pwy fydd yn gwneud hynny: o'm rhan i, nid aethum i erioed yno i brofi *bedydd*, eithr i gymmeryd cyflawn olwg ar y gydmariaeth y mae'r apostol yn ei chrybwyll, i Pet. iii. 21.—“ Fe ddaw rhai o honynt” (eb efe, mewn ffordd o *warwd*) “ heibio i *Namaan*, druan, i'w weled ef yn ymdrochi yn y Iorddonen; rhag ei wahanglwyf; ac a gasglant oddiwrth hynny, mewn modd diamheuol, mai trwy drochi y dylid *bedyddio*.” Ond nid geirwir yw y chwedl hon: canys nid y'm ni ddim yn cyfrif fod trochiad *Namaan* yn siaml neu reol i ni, o ran *bedydd*; neu y gellir casglu oddiwrth ei waith ef yn ymdrochi yn y Iorddonen, rhag ei wahanglwyf, mai trwy drochi y dylid *bedyddio*.—Y peth yr ydym ni yma yn sylwi arno yw, ystyr ac arferiad y gair gwreiddiol *TABAL*, yr hwn a gyfieithir *ebaptisato* yn y Bibl Groeg, ac a gymhwyfir at *fedydd* mewn ysgrifenedau *Hebraidd* yn ol dyfodiad Crist*:—a'r hyn fydd yn dangos, yn ein barn ni, mai *trochi* yw ystyr y geiriau a arferir yn yr *Hebraeg* a'r *Groeg* am *fedyddio*.—Dirymmed ef y rheswm, os gall. Y mae iddo ef gyflawn roesaw i wneud defnydd o'r Hen Destament ar y fath achos a hwn, yn y ddadl bresennol.

Bellach, ni a gymmerwn olwg ar *BEDWARYDD* *LYTHYR* ein hawdur. Yn fy marn i, nid oes yno ond ychydig iawn ag fydd deilwng o attebiad.—Yn

* See the Septuagint Version, in 2 Kings v. 14. and Grotius on Matthew xiv. 2.

wir, y mae yno fon mawr dros ben ynghylch, ac ynghylch, ac ynghylch *CASGLIAD*, ac mewn amddiffyniad o'i fawr ddefnyddioldeb; fel pe baem ni yn gommedd ei arferyd, neu yn barnu nad oes dim mewn crefydd a ellir ei ddysgu yn y ffordd honno. Diau yw, fod rhan fawr o'r ddysgeidiaeth ddwyfol yn cael ei derbyn mewn modd *casgliadol*, oddiwrth natur pethau, neu'r berthynas ag y fydd rhwng un amgylchiad a'r llall: ond nid felly y derbyniwyd athrawiaeth, *enwaediad*, a'r *pasg*, a'r *abertbau*, a'r defodau gosodedig eraill dan yr hen oruchwiliaeth; ac nid felly chwaith yr ydym ni yn derbyn *bedydd*, a'r trefniadau pennodol eraill a berthynant i eglwys Crist. Y mae y rhai hyn yn hollol ymddibynnu ar ewyllys neu orchymmyn ein Harglwydd Iesu: ac oddi yno, ac *nid trwy GASGLIAD*, y mae y rhwymedig i'w cadw, a'r modd i'w cadw hwynt, yn ymddangos. Ni allwn ni ddim deall trwy *gasgliad*, ei fod yn beth cymmwys a buddiol i ni i fwyta swpper yr Arglwydd, mwy nag y gallai yr hen Israellaid ddeall trwy *gasgliad*, ei fod yn beth cymmwys a buddiol iddynt hwy i ddychafu y farch yn y diffeithwch. Nid dyledswydd *naturiol* ar yr Israellaid oedd *edrych* ar y farch bres, ac nid dyledswydd *naturiol* ar gristnogion chwaith yw derbyn swpper yr Arglwydd: gorchymmyn *pendant* o'r nef, ac *nid casgliad*, neu ymresymiad oddi wrth bethau naturiol, yw y sylfaen i bob dyledswydd o'r fath hyn. *Dyledswyddau naturiol* yw ofni Duw, a'i garu ef â'n holl galon, ac â'n holl enaid, ac â'n holl nerth, ac â'n holl feddwl; a'n cymmydog fel ni ein hunain: ac y maent i'w dysgu mewn ffordd *gasgliadol* oddiwrth weithredoedd y greadigaeth neu'r berthynas a ymddengys rhwng un peth a'r llall. Y mae pob cenedl dan y nef yn rhwymedig i gyflawni y dyledswyddau hyn, p'un a bod y *Bibl* ganddynt ai peidio. Ni's gallir enwi un wlad neu genedl, lle nid oes arwyddion digonol i hyrwyddu y fath ddyledswyddau a'r rhai'n, a gwneuthur yn ddiesgus y rhai a'u hesgeulusant: onitte, pa fodd y gall y cenhedloedd hynny, y rhai nid yw y ddeddf ganddynt, ddangos gweithred y ddeddf yn ysgrifenedig yn eu calonnau, a'u cydwybod yn cyd-dystiolaethu, a'u meddyliau yn cyhuddo

eu gilydd neu yn esgusodi? Rhuf. ii. 14, 15. Y mae dyledswyddau *naturiol* yn wir, yn cael eu cadarnhau yn rheolau ac eirchion y 'sgrythur; megis pan y dywedir, Na orthrymma ac na flina y dieithr—Na chystuddiwrch un weddw nac ymddifad—Anrhydedda dy dad a'th fam—Y gwragedd ymostyngwch i'ch gwyr priod—Y gwyr cerwch eich gwragedd, a'r cyffelyb: ond etto *dyledswyddau naturiol* ydynt oll; a buafem ni yn rhwymedig i'w cyflawni pe na's daethai gair Duw erioed i'n plith. O'r tu arall *nid dyledswyddau naturiol* oedd offrymmu aberthau i Dduw, fel y gwnaeth Abel ac eraill; a darparu arch, fel y gwnaeth Noah; a derbyn bedydd a swpper yr Arglwydd, fel y gwna crist'nogion: *dyledswyddau pendant* yw y rhai hyn; a gorchymmyn neillduol o'r nef, yw sylfaen pob un o honynt.

Y mae ein hawdur yn ffarad fel pe bae ef yn anfoddlon i addef fod dyledswyddau crefyddol i'w gwahaniaethu fel hyn; sef fod rhai o honynt yn dyledswyddau *naturiol*, ac eraill yn dyledswyddau gofodedig neu *bendant*: o leiaf, y mae ef yn haeru, ein bod ni yn sylfaenu gweinidogaeth bedydd ar *gasgliad*; ac nad oes gennym ni, o ran ein hymarferiad ein hunain, ond *CASGLIAD am y cwbl*. Ond pa fodd yr ymddengys hyn? Am ein bod ni, mae'n debyg, yn bedyddio gwyr a gwragedd, ac nid oes dim son am *wyr a gwragedd yn y commisiwn*. Attolwg, am bwy, ynte, y sonir yn y commisiwn, pan y dywedir, Ewch a *dysgwch* (neu *disgybliwch*) yr holl genhedloedd. Neu, Ewch a *phregethwch* yr efengyl i bob creadur. Y *neb a gredo* ac a fedyddier a fydd cadwedig, &c. Gwyr a gwragedd yn sicr a feddylir, ac *nid babanod*; canys ni's gallir eu *dysgu*, neu eu *disgyblu*, neu gyd ag unrhyw gymhwysder, *bregethu* iddynt hwy. Gwyr a gwragedd, neu rai mewn oedran, ac *nid babanod*, yw y rhai fydd yn abl *gwrando* yr efengyl, a'i *chredu*: ac yn ganlynol, y cyfryw *wyr a gwragedd* ag fydd yn *proffesu ffydd* yng Nghrist (yr hyn hefyd ni's gall *babanod* ei wneuthur) yw *unig ddeiliaid* bedydd. Yn gyfattedbol i hyn, y dywedir yn hanes ymarferiadau y prif grist'nogion, *Hwy a fedyddiwyd YN WYR AC YN WRAGEDD*—Heb son unwaith gymmaint ag am
un

un *baban* ymyfsg y bedyddiedig! Myn ein hawdur, nad oes yn y *commisiwn* un gair ag *fy'n* cau *babanod* allan o hono. Ond os nad yw *babanod* yn gymmwys ddeiliaid *pregethiad* yr *esengyl*, neu yn abl *gwrando* a *derbyn* athrawiaeth *Crist*, a *phroffesu* eu *fydd* ynddo ef, y mae'n rhaid fod y *commisiwn* yn eu cau hwy allan o hono, beth bynnag a ddichon ef haeru i'r gwrthwyneb.

Q

O ran *dyledswyddau* pendant, gallir nodi ymhellach, eu bod hwy yn cael eu hamlygu mewn *dwy* ffordd—*Trwy* archiad neillduol o'r nef; a thrwy *siampl*, neu *ymarferiad* y rhai hynny ag oedd yn cael eu harwain gan *Ysryd Duw*.—Y mae'r fath *siampl* neu *ymarferiad*, o ogyfuwch awdardod ag archiad neillduol o'r nef, gan ei fod yn ddiamheuol fod eu *ymarferiad* hwy wedi ei sylfaenu ar y cyfryw archiad. Gorchymynion pendant ydynt mor hawdd eu darllain yn *ymarferiadau* neu *siamlau* y rhai oedd yn anffaeledig yn cael eu tywys gan yr *Ysryd Glân*, ag yn yr archiadau mwyaf eglur fydd yn ysgrifenedig yng air *Duw*. Lle yr ymddengys, gan hynny, fod holl aelodau y prif eglwys (y *gawragedd* yn gystal a'r gwyr) yn derbyn *swpper* yr *Arglwydd*, a'u bod hefyd yn neillduo y dydd cyntaf o'r *wyibnos* tu ag at wasanaeth *Duw*, fe ymddengys hefyd mor amlwg, fod ganddynt orchymmynion pendant o'r nef am y cyfryw arferiadau.—Os geilw ein hawdur yr ymrefymiad hwn yn *gasgliad*, gwnaed fel y mynno. Pan ddygo ef y fath *gasgliad* dros fedydd *babanod*, mi fyddaf fi yn barod iawn i roddi fynu'r ddadl.

Am yr *ymatteb* cydwybod dda yn i *Pedr* iii. 21. dywed yr awdur y dichon yr ystyr i fod, "attebiad cydwybod i rwymau bedyd;" ac felly ei fod yn "perthyn i'r rhai a fedyddiwyd yn eu mebyd yn gystal ag eraill." Ond bydd yn ddigon cynnar i roi atteb i hyn pan y dangoso ef, pa rwymau a ddichon bedydd eu gosod ar faban newydd eni.

Wrth fon am *Rhuf.* vi. 3, 4. y mae ef yn gwadu fod bedydd yn dal allan *gladdedigaeth* ac *adgyfodiad Crist*: ac efe a ddywed, nad oes yno un gair yn mynegi mai am ddull bedydd y mae'r apostol yn fon, wrth ddweud, *claddwyd ni gyd ag ef trwy fedydd*, mwy
nag

nag wrth y geiriau, *gwnaed ni'n gyd-blanbigion*, a *chroesboeliwyd ein ben ddyn ni gyd ag ef*, adnod 5, 6. Ond dylasai ef gosio, nad yw yr apostol yn dweud, *gwnaed ni'n gyd-blanbigion*, a *chroesboeliwyd ein ben ddyn ni gyd ag ef* TRWY FEDYDD: eithr pan y sonia ef am *gladdedigaeth*, ei eiriau y'nt, CLADDWYD ni gan hynny gyd ag ef TRWY FEDYDD.—Y mae rhai o fedyddwyr babanod yn llefaru ar y testun hwn yn llawer mwy rhesymol a diragfarn nâ Mr. *Benjamin Evans*. Mi a enwaf nifer fechan o honynt.—Medd GROTIUS, ar y geiriau, *Claddwyd ni gyd ag ef trwy fedydd*, “Y mae nid yn unig y gair *bedydd*, ond hefyd y *dull*, yn arwyddo hyn—Yr oedd mewn *bedydd*, fel ei gweinyddid yn y prif amseroedd, ddarluniad o *gladdedigaeth*, ac hefyd o *adgysodiad*,” Grot. ar Rhuf. vi. 4. a Col. xi. 12.—“Y mae yn hyspys i bob crifstion,” medd DR. HAMMOND ar yr un testun, “fod *trochiad* mewn *bedydd* yn cyfeirio at *farwolaeth* Crist—Y mae gosod y dyn (a fedyddier) yn y dwfr yn arwyddo ac yn cyhoeddi *marwolaeth* a *chladdedigaeth* Crist.”—“Y mae'r apostol yn ddi- ammeu,” medd BURKIT ar yr un lle, “yn cyfeirio at yr *ben ddull* a'r *ffordd* o *fedyddio* yn y gwledydd gwresog hynny, sef trwy *drochiad*.”

“Nyni grist'nogion, (medd yr enwog LOCKE) y rhai trwy fedydd a dderbynir i deyrnas ac eglwys Crist, a gawfom ein *bedyddio* i gyffelybrwydd ei *farwolaeth* ef: darfu i ni gyffesu math o *farwolaeth*, trwy gael ein *claddu* dan y *dwfr*, yr hyn gan ein claddu ni gyd ag ef, sef mewn cydffurfiad â'i gladdedigaeth ef, fel cyfaddefiad ein bod yn feirw, ydoedd i arwyddo, mai megis y cyfodwyd Crist o feirw i fywyd gogoneddus gyd â'i Dad, felly y byddai i ninneu hefyd; wedi ein cyfodi o'n *marwolaeth* a'n claddedigaeth cysgodol yn y *bedydd*, arwain math o fuchedd newydd.”—*Locke's Paraphrase on Rom. vi. 4.*

“Gan y dywedir mor grŷyw yma, (Rhuf. vi. 4.) ac yn Col. ii. 12. (medd DR. WHITEY,) *ein claddu ni gyd â Ghrifst yn y bedydd*, trwy gladdiad dan y dwfr; a bod y rheswm i'n rhwymo ni i gydymffurfiad â'i *farwolaeth* ef, trwy farw i bechod, yn cael ei ddwyn oddi yma; a bod i *drochiad* gael ei arfer yn ofalus gan

y *crisf* noſion oll dros DAIR-AR-DDEG O OESOEDD—byddai yn beth dymunol i'r ddefod hon i gael etto ei harfer yn gyffredin." *Part of the Note on Rom. vi. 4.*

" Mae'n debyg (medd YR ESPONWYR ALMA-NAIDD) fod yr apostol yma yn cyfeirio at y *modd* yr oeddid yn bedyddio yng ngwledydd gwresog y dwyrain, lle yr oeddid yn trochi dynion yn hollol mewn dwfr, y rhai a arosent ychydig bachigyn dan y dwfr, ac a gyfodent gwedi'n o'r dwfr; i ddangos fod ein trochiad a'n harosiad dan y dwfr yn dal allan farwol-aeth a chladdedig-aeth Crisf, a'n cyfodiad ni i fynu o'r dwfr, ei adgyfodiad ef." *Dutch Annot. on Rom. vi. 3.*

" Yn y geiriau hyn, *Claddwyd ni gyd ag ef trwy fedydd*, (medd y GYMMANFA O DDIFINYDDION) y mae'n dybygol fod yr apostol yn cyfeirio at yr *hen ddull* o fedyddio, sef trwy drochi y bedyddiedig, ac mewn ystyriaeth eu *claddu* hwy dros encyd dan y dwfr, ac yna eu tynnu hwy allan o hono, a'u cyfodi i fynu, i ddal allan gladdedig-aeth ein hen ddyn, a'n hadgyfodiad ni i newydd-deb buchedd." *Assemb. Annot. on Rom. vi. 4.*

" Sicr yw, (medd y diweddar Mr. GEO. WHITE-FIELD) fod yng ngeiriau ein testun (Rhuf. vi. 3, 4.) gyfeiriad at y *modd* o fedyddio, yr hyn oedd trwy drochiad." *Eighteen Sermons, p. 297.*

Y mae hyd yn oed Mr. J. WESLEY yn addef fod y geiriau, *Claddwyd ni gyd ag ef*, yn cyfeirio at y *modd* gynt o fedyddio, sef trwy drochiad. *See his Note on Rom. vi. 4*.*

Yn y lle nesaf, y mae ein hawdur yn crybwyll am *ddioddefaint Crisf*, y rhai a elwir yn *fedydd* yn *Luc xii. 50.* ac ef a haera, os yw *dull* bedydd i'w gymmeryd oddi yma, mai *tywallt* ydyw, ac nid *trochi*. Ond camsynniad yw hyn. Canys amlwg yw fod geiriau ein Harglwydd, *Y mae gennyf fedydd ein bedyddio ag ef*, yn cyfateb i'r geiriau hynny a lefarasai y *Salmydd* ymhell o'r blaen, yn ei berson ef, *Dacthwm i ddysfnder dysfroedd, a'r ffrwd a lifodd dros ef*, *Salm lxix. 2.* Ac os nad oes son yn y *Bibl*, mewn

* More Testimonies to the same purpose may be seen in Mr. Booth's elaborate work, entitled, *Pedobaptism examined*, chap. iii. and iv.

cynnifer o eiriau, *am drochi merwn digofaint*, (fel y taera ef) y mae yno etto son am ryw beth tebyg iawn i hynny, lle y dywedir, *Dy holl donnau a'th lifeiriant a aethant drofod fi*, (Salm xlii. 7.) ac yn enwedig lle y dywedir i'r angel gafglu gwinwydden y ddaear, a'i bwrw i gerwyn fawr digofaint Duw, Dat. xiv. 19.

Y geiriau a gyfieithir yn yr Actau viii. 38. *Hwy a aethant i wared i'r dwfr*, myn ein dadleuwr eu cyfieithu, *Hwy a aethant i wared tu ag at y dwfr*: ond y mae hynny yn drais amlwg ar eu hystyr, canys dywedafid o'r blaen, (adnod 36,) eu bod wedi dyfod eisoes at y dwfr.—Oni buasai fod ei ragfarn ef yn fawr dros ben, braidd y gallaf dybied y meddylfai ef byth am newid y cyfieithiad cyffredin nac yma nac yn yr adnod ganlynol.

Dywed ef ymhellach, fod yr *Yspryd Glân o wabanol farn* oddiwrth y rhai sydd yn haeru i fod y gair am *fedydd*, yn y iaith wreiddiol, yn arwyddocau *trochi*. Os felly, y mae yn hen bryd i ni roi heibio ymddadleu. Ond b'le y mae ei brawf ef? Yn llyfr yr *Actau*, mae'n debyg, (pennod ii. adnod 33.) lle y crybwyllir am *dywalltiad* y doniau gwyrthiol hynny, gan ein Harglwydd, ag oedd yn peri cymmaint o syndod i'r Iuddewon ar ddydd y Pentecost. Ond ni eilw yr *Yspryd Glân y tywalltiad* hwn yn *fedydd*; ac nid yw ef yn yngan un gair fod unrhyw berthynas rhwng *tywalltiad* a'r hyn a elwir ei *fedydd* ef mewn lleoedd eraill. Y mae ein hawdur, gan hynny, yma fel arferol yn ddiffygiol yn ei brawf.—Mewn perthynas i'r *Yspryd Glân* yn ei ddoniau anghyffredinol, yr y'm yn darllain, cyn dyrchafiad Crist, y caffai ei *anfon*, ac y byddai iddo *ddyfod* at y disgyblion, ac hefyd y *rhoddid* ef iddynt, Ioan xiv. 16, 17, 26, a xv. 26. a xvi. 7. A chwedi dyrchafiad ein Harglwydd, pan gyflawnwyd yr addewid, yr y'm hefyd yn darllain, iddynt ei *dderbyn*; iddo *syrbio*, a chael ei *dywallt* arnynt; ac iddynt hwy oll gael eu *llenwi* ag ef, Actau ii. 4, 33. x. 44, 45. xi. 17. Ond nid yw na *llenwi*, na *thywallt*, na *syrbio*, na *derbyn*, na neb eraill o'r geiriau a nodwyd, yn egluro ystyr y gair *fedydd*; nac yn dangos chwaith fod unrhyw gydmariaeth rhwng y cyfranniad anghyffredinol o'r *Yspryd*

Glân a'r ordinhad hono.—Y gydmariaeth rhwng bedydd yr Yspryd a bedydd dwfr, a ymddengys yn Aet. ii. 2.—“Daeth swm o'r nef, *megis gwynt nertbol yn rhuthro, ac a lanwodd yr holl dy lle yr oeddynt yn eistedd.*” Yma ni a welwn y bendithion ysprydol; neu y rhoddion a rydd ein Harglwydd dyrchafedig i ddynion, yn ymddangos fel afon lifeiriol, ym mha un y mae ei ddisgyblion yn cael eu *trochi*, a'u *golchi*, ac felly eu cymhwyso tu ag at ei wafanaeth ef.—O'r un fath, ond odid, oedd yr amgylchiad a grybwyllir yn pen. iv. 31. Ac y mae yn dra hyspys, oddiwrth eiriau'r apostol, (pen xi. 15.) mai o'r un fath hefyd oedd yr hyn a ddigwyddodd yn nhŷ *Cornelius*—*Syrthiodd yr Yspryd Glân arnynt* (eb efe) *MEGIS ARNOM NINNEU YN Y DECHREUAD.*

“Y mae yr un Yspryd Glân (medd ein hawdur) yn dywedyd i fod *amryw olchiadau* neu *fedyddiadau*, Heb. ix. 10. Ac os yw yr Yspryd Glân yn dywedyd i fod *amryw*, pa fath Yspryd yw hwnnw a haera, nad oes ond *unrhyw*, sef *trochi* yn unig?” Y mae'r un Yspryd ag fydd yn dweud fod *amryw olchiadau*, neu *fedyddiadau*, yn dweud hefyd nad oes ond *un bedydd*, Eph. iv. 5. Wrth son am *un bedydd*, y mae yn llefaru am yr oruchwiliaeth *efangylaidd*; ac wrth son am *amryw fedyddiadau*, y mae yn llefaru am yr oruchwiliaeth *Iuddewig*. Y mae yn galw y golchiadau neu y bedyddiadau Iuddewig yn *amrywïol*, o ran yr achosion a'r dibenion, &c. o'u cyflawniad, Lef. xv. xvi. xvii. Num. xix. ac nid o ran y *dull*; fel ped fuasent weithiau i'w cyflawni trwy *drochiad*, ac weithiau trwy *daenelliad*; neu fod yr olaf yn *un dull* o honynt: canys wrth son (adnod 13.) am gymhwysiad y gwaed, a'r lludw, (a'r *dwfr*, Num. xix. 17, 18.) nid yw ef ddim yn ei alw yn *fedydd*, ond (*rhantismos*) *taenelliad*: yr hyn fydd yn dangos ei fod ef yn cyfrif *taenelliad* a *bedydd* yn ddau beth wahanol; ac na wyddai ef ddim i fod taenellu yn *un dull* o fedyddio.

Yn niwedd-glo ei lythyr, y mae ein hawdur yn edrych ryw beth yn furach nag arferol; ac yn ymddwyn fel ped fae ef eisoes wedi ynnill y maes. Y mae yn dannod, “nad oes gennym ni, yn yr hyn sy'n ddadl rhyngom ag ef, ddim ond *casgliad* i adeiladu arno.”

arno."—Mi ystyriais hyn, mewn rhan, yn barod; ac a'i hystyriaf ymhellach wrth fyned rhagof. Dywed hefyd ei fod yn anwedus ein bod ni mor *fier* mai ni fydd ar y iawn, o blegid ein bod ni yn amrywio cymmaint yn ein plith ein hunain—rhai o honom yn *trochi* y bedyddiedig *dair gwaitb*, rhai ond *unwaitb*, rhai ddim ond y *pen*, a rhai yn bedyddio trwy *dywallt*. Ond b'le attolwg y gwel ef y fath *amrywiaeth*? Nid yng *Nghymru*, nac yn *Lloegr*, na'r *Alban*, na'r *Iwerddon*, nac un rhan arall, ar a wn i, o'r ymmerodraeth *Frutanaidd*. Ond ped fae y fath *amrywiaeth* yng *Nghymru*, ac hyd yn oed yn *Nyfed*, beth gwedi'n? Adolwyn, ai peth anghymmawys yw chwilio'r yf-grythur, a llefaru yn hy am yr hyn a ddysgasom oddi yno, am nad yw pawb o'r un enw a ni yn cyttuno mewn barn ac arferiad? Os felly, y mae yn anghymmawys i neb *crisf'nogion* i ffarad gyd â *ficrawydd*, neu *byfdra*, canys y mae *amrywiaeth* ddiderfyn ym mysg y rhai sydd yn dwyn yr enw hwnnw. Unwaitb etto, anwyl Syr, byddwch wych.

W. R.

LYNN, *Maawrth* 12, 1789.

LLYTHYR V.

Anwyl Syr,

ER cymmaint a ddywed ein hawdur yn ein herbyn ni ym mherthynas i *gasgliad* a *gorchymmynon pendant*, a *sylfaen bedydd*, &c. y mae'n amlwg ddigon na ddarfu iddo ef erioed etto i ddeall natur y ddadl. Er mwyn ei hyfforddi ef, ac yn enwedigol y cyfryw o'i ddarllenwyr ag y dichon ei gamfynniadau ef eu harwain ar ddiro, mi a osodaf i lawr yma grynoded o'r daliadau hynny o'n heiddo ni, ar ba rai yr ydym yn feilio ein rhesymiaadau yn y ddadl hon.

1. "Nid yw derbyn bedydd yn ddyledswydd ynddi ei hun, neu yn ddyledswydd a ymddengys i ni oddi wrth naturiaeth pethau; eithr dyledswydd ydyw a wnaed felly trwy ofodiad pendant Iesu Grist."

D 3

2. "Y

2. “ Y mae yr holl *ddyledswyddau pendant*, neu y *dyledswyddau* a wnaed felly trwy *osodiad* yn unig, yn ymorphwys yn hollol ar ewyllys a hyfpyfiad yr hwn a’u gosododd, neu a’u hordeiniodd hwy, o ran eu gwir *amcan* a’u *diben*, ac hefyd o ran y iawn *fodd* i’w cyflawni.”

3. “ Y mae yn amlwg, gan hynny, fod yn rhaid i fod *natur* a *diben*, ar iawn *fodd* i dderbyn *bedydd*, yn ymorphwys ar yr hyn a ddarfu i Iesu Grift, yr hwn a’i hordeiniodd, ei hyfpyfu yn ei chylch.”

4. “ Gallir hyderu iddo ef draethu i’w brif ganlynwyr y cwbl a fynnai ef iddynt hwy ei ddeall, neu ei ddyfsgu, oddiwrth yr ordinhad hon, ac iddynt hwytheu amlygu hynny yn ddigonol yn yr ysgrythurau hynny a *lgrifenwyd* ganddynt.”

5. “ Ni ddichon, gan hynny, ei fod o fawr ddefnydd i grift’nogion i wybod beth a ddarfu i’r amryw ysgrifenywyr, a fuant fyw ar ol yr oes apostolaidd, ei ddywedyd ar y pwngc hwn: chwaethach y dylai cristnogion i gymmeryd eu harwain, neu eu llywodraethu, gan yr hyn a lefaru neb rhyw ddynion rhyfygus, trwy eu hawdurdod, neu o’u pennau eu hunain, ynghylch y *ddyledswydd* hon.”

6. “ Y rhannau hynny o’r *Testament Newydd* ag sydd berthynol i’r *ddyledswydd* hon, yw gwreiddiol hanesion ei *nbattur* a’i *diben*; a’r unig ymadroddion awdurdodol y gallwn ni gyd â diogelwch ymorphwys arnynt, neu gymmeryd ein tywys ganddynt.”

7. “ Yr *archiadau* dwyfol, a’r *fiamplau* profedig hynny, a gynhwyfir yn y *Testament Newydd*, yw yr unig foddion trwy ba rai y gallwn ni yn awr adnabod *dyledswyddau pendant* teyrnas Crist.”

Dyma’r sylfaen, Syr, fel y gwyddoch chwi yn dda, ar ba un yr ydym ni yn gwrthwynebu *bedydd* babanod. Hyd oni ddadymchwelo ein hawdur y sylfaen hon, ni bydd ganddo ef, dybygwn, un rheswm digonol i ymfrostio, neu ymorfoleddu yn ein herbyn. Os anturia ef i ymladd brwydr arall dros fedydd babanod, bydd yn gofyn iddo, yn gyntaf dim, i geisio disodli y sail yma: ac os llwydda ef yn hynny, byddaf fi yn un o’r cyntaf o’i wrthwynebwyr i fwrw i lawr fy arfau.

Yn ei BUMMED LLYTHYR y mae ein hawdur yn
gofod

gosod ger ein bron rai o'i resymau dros hawl babanod i fedydd. " Yn gyntaf (eb efe) yr wyf yn gweled y peth yn bosibl ynddo ei hun, heb un gwrthuni neu anghysfondeb." Beth y mae ef yn feddwl wrth y geiriau, *ynddo ei hun*, ni's gwn i: ond wrth ystyried athrawiaeth bedydd, fel yn gofyn proffes o ffydd yng Nghrist, ac arwyddion adnabyddiaeth o Dduw, oddi wrth ei holl ddeiliaid, fe ymddengys yn amlwg i mi, fod hawl babanod i'r ordinhad honno, yn beth *angbyffon*, *gwrthun*, ac *ambosibl*. Os gwel ein hawdur yn amgen, y mae'n rhaid, yn ddiau, ei fod ef yn wr llygad-gam iawn. " Y mae (medd ef) mor berthynol i blant ag i neb eraill, o ran ei nhattur; fel yn arwyddo darpariad grafol i lanhau dyn llygredig—fel ordinhad o gyflwyniad i'r Arglwydd—ac fel arwydd o gyfammod rhwng Duw a dynion." Ond dilys yw, nad yw, o ran ei *nbattur*, yn perthyn ond i ddynion mewn oedran; ac fel arwydd o ddarpariad grafol i lanhau dyn llygredig, ni's gall ei bod yn perthyn ond i'r rhai hynny yr ymddengys eu bod yn *adnabyddus* o'r cyfryw *ddarpariad*; ac fel ordinhad o gyflwyniad i'r Arglwydd, nid yw yn perthyn ond i'r rhai sydd yn abl i wneud *bunan-gyflwyniad* iddo ef, ac fel arwydd cyfammod rhwng Duw a dynion, nid yw yn perthyn i neb ond y rhai yr ymddengys fod y cyfammod hwnnw yn 'sgrifenedig ar eu calonau. O ran *cyfammod Duw â'r ddaear*, peth ffol ynddo ef oedd enwi hwnnw; o blegid, yn ol ei addefiad ef ei hun, y mae yn perthyn i *bob creadur byw ar y ddaear*, yn gyftal a *babanod*: ac os oes unrhyw rym yn ei ymresymiad ef yma, ef a brawf, nid yn unig i fod *babanod* yn ddeiliaid cymmwys o gyfammod Duw, ond hefyd, fod pob creadur byw ar wyneb y ddaear yn ddeiliaid cymmwys o hono; ac yn ganlynol, i fod *pob creadur byw ar wyneb y ddaear*, hefyd, yn *cymmwys ddeiliaid bedydd*!

" Hefyd (eb efe) y mae y cyfammod gras, o ran ei oruchwiliaeth, yn cael ei alw yn *deffament*, ac yn *deyrnas nesoedd*; ac y mae'n ficer y dichon plant i fod yn ddeiliaid o bob un o'r ddau. Hwyl a allant gael rhodd mewn testament, a gallant gael braint mewn teyrnas o'u mebyd." At adolwyn, beth gwedi'n

Os

Os gwna hyn ddim dros hawl babanod i *fedydd*, fe wna yr un faint dros eu hawl hefyd i *swpper* yr *Ar-glwydd*.

“ Heblaw hynny (medd ein dadleuwr) y mae babanod yn *unfaint* â'u rhieni ymhob *sefyllfa* yn y byd, hyd oni ddifeddiannont eu hunain trwy ryw fai panddelont i oedran. Y mae yr un *anrhydedd*, yr un *rhyddid*, a'r un *meddiant*, yn perthyn iddynt hwy ag i'w rhieni.” Ond nid oes yma braidd un gair o wirionedd: o blegid, nid yw plant *senedd-wyr* a *marchogion**, &c. yn canlyn eu tadau i'r breintiau hynny. Ac o ran plant *pendefigion* neu *arglwyddi*, nid ydynt yn meddiannu braint neu anrhydedd eu tadau, tra font hwy byw; a chwedl'n nid oes ond un o honynt yn dyfod i'r faint neu'r anrhydedd honno. Hefyd, mewn amryw ddinasoedd a threfi, gall tad gael ei wneuthur yn *awr rhydd*, heb fod gan gymmaint ag un o'i blant hawl i rydd-did, ar y cyfrif hynny. Yn y dref lle yr wyf fi yn byw, mi a adwaen amryw a wnaed yn *wyr rhyddion*, a'u plant, er hynny, heb unrhyw hawl ganddynt i rydd-did y dref, nac ym mywyd, nac yn ol marw eu tadau. Ac yn gyffredinol, lle bo perthynas naturiol yn rhoi i fabanod hawl i unrhyw faint neu feddiant, fe welir mai pan y delont i oedran, ac nid yn gynt, y deuant i *fwynbau* y cyfryw faint, neu *dderbyn* y cyfryw feddiant. Ni ddichon yr amgylchiadau hyn, gan hynny, nac un amgylchiad neu *sefyllfa* arall a allaf fi yn awr alw i gof, gyfatteb i'r darluniad uchod, neu gyd-weddu â'r ddadl dros *fedydd* babanod. A phe gwir fuasai fod babanod yn gyfrannog o'r un faint, *rhyddid*, *anrhydedd*, a *meddiant*, a'u rhieni *ymbob sefyllfa* yn y byd, ni phrofai hynny ddim o'u hawl hwy i *fedydd*; canys ordinhad *ddwyfol* yw bedydd, ac nid arferiadau, neu ddesodau, neu gwrs y byd, yw sylfeini ordinhadau dwyfol.

“ Yr oedd *Israeliad* gynt (medd ef ymhellach) yn cenhedlu *Israeliad*, o ran braint eglwyfig; a pheth rhyfedd yw, os nad yw *cristion* etto yn cenhedlu *cristion*, yn yr un ystyr: os nad yw *aelod eglwys* yn awr, yn

* Such as *Knights Bannerets*, *Knights of the Garter*, *Knights of the Bath*, of *St. Patrick*, &c.

cenhedlu aelod eglwys, fel gynt." Y mae adrodd yr ymrefymiad hwn, dybygwn, yn ddigon o wrthwynebiad iddo: ond os tybia neb yn amgen, gallir dweud mewn ffordd o attebiad, Er fod *Israeliad* gynt yn cenhedlu *Israeliad*, &c, nid yw yn canlyn, fod *crifftion* yn awr yn cenhedlu *crifftion*, neu aelod eglwys yn cenhedlu aelod eglwys; o blegid mai nid o'r un fath yw pobl y cyfammod *newydd* a phobl yr *ben* gyfammod: pobl yr *ben* gyfammod oedd y rhai a *aned o waed*, neu *yn ol y cna-wd*; ond pobl y cyfammod *newydd*, neu wir *grist'nogion*, neu rai cymmwys i fod yn aelodau yr eglwys efangylaidd, yw y rhai y mae lle i farnu eu bod wedi eu *geni oddi uchod*, neu o Dduw. Ond ped fuasai yn wirionedd dilys, fod aelod eglwys yn awr yn cenhedlu aelod eglwys, buasai hynny; fe allai yn brawf digonol fod gan fabanod y ffyddloniaid hawl i *swpper yr Arglwydd*; ond ni buasai yn unrhyw brawf, fod ganddynt hawl i *fedydd*, canys nid ordinhad eglwysig yw *bedydd*; mewn geiriau eraill, nid aelodau eglwys, ond pechaduriaid dychweledig yn cyffesu Mab Duw, ac heb fod etto yn aelodau o'i eglwys ef, yw ysgrythurol ddeiliaid bedydd.—Pan dderbyniais i lyfr Mr. *Evans*, nid oeddwn i ddim yn disgwyl ei glywed ef yn dadleu, fod *crifft'nogrwydd* yn rhedeg yng *waed* rhai dynion, neu fod rhai o hil Adda yn *grist'nogion* wrth natur.

Yn AIL, "Y mae'r peth (eb efe) nid yn unig yn *bosibl* ynddo ei hun, ond yn *dybygol* iawn o fod, oddiwrth yr ystyriaethau canlynol:—Yn UN PETH, yr oeddynt yn cael eu cynnwys yn yr un cyfammod a'u rhieni ym mhob goruchwiliaeth a wnaeth Duw erioed o'r blaen."—Y mae ef wedi'n yn enwi y rhai a wnaed â *Noah*, âg *Abraham* ac âg *Israel*. Ond yr oedd pob creadur byw a aeth allan o'r arch, hyd holl *swyffilod* y *ddaeear*, yn cael eu cynnwys yng nghyfammod *Noah*, Gen. ix. Yr oedd plant y *gweision* a'r *caethion* hefyd yng nghyfammod *Abraham*, yn gyftal a'i blant ei hun: (Gen. xvii.) ac yr oedd y *dieithr ddyn* hefyd, oedd o fewn y gwersyll, o gymynydd y coed, hyd wahennydd y dwfr, yn y cyfammod a wnaethpwyd âg *Israel*, Deut. xxix. 11. Os oes grym, gan hynny, yn y rhesymiad hwn, mae'n *dybygol iawn*, nid yn unig fod plant y ffydd.

y ffyddloniaid, fach a mawr, ond hefyd fod plant y gweision, y caethion, a'r dieithraid, a arosent yn eu hanneddau hwy, ac hyd yn oed *holl fwystfilod y ddaciar*, yn gymmwys *ddeiliaid bedydd!!!*

Ond myn ef, na ddywedodd Crist a'i apostolion un gair am *gau allan fabanod*. Do, yn amlwg ddigon, pan ddywedafant, *Yr hwn a aned o'r cnawd fydd gnawd*; ac, *nid plant y cnawd, y rhai hynny fydd blant i Dduw*; ac hefyd, *y rhai fydd o ffydd, y rhai hynny yw plant Abraham*, Ioan iii. 6. Rhuf. ix. 8. Gal. iii. 7.

“Y mae plant (eb efe ymhellach) yn cael eu galw yn *seintiau*, yn yr epistolau at yr Ephesiaid, a'r Corinthiaid; canys y maent wedi eu 'sgrifennu at y *seintiau*; ac y mae plant yn cael eu henwi yn ganlynol, fel rhai o honynt: ie, y mae'r apostol yn gorchymmyn i blant yr *Ephesiaid* i ufuddhau i'w rhieni yn yr Arglwydd.” (vi. 1.) Ond attolwg pwy fydd yn gwadu y gall plant fod yn *seintiau*; ac yn iawn *ddeiliaid bedydd*; ac hefyd, yn rai cymmwys i fod yn *aelodau eglwys* efangylaidd? A phwy ni's gŵyr fod yn y byd luoedd o blant heblaw *babanod*? Nid babanod newydd eni, ond y cyfryw bobl ieuaingc ag a dderbyniafid yn aelodau'r prif eglwys, ar broffes o'u ffydd, yn amfer bywyd eu rhieni, oedd y plant hynny y mae'r apostol yn llefaru wrthynt yn ei epistolau. Braidd, yn ddiau, y dichon un dyn yn ei bwyll, dybygu, i fod yr apostolion, yn neb o'u llythyrâu, mwy nag yn eu pregethau, yn cyfeirio eu hymadrodd at *fabanod*. Byddai'r fath dybygiad, ymron, os nid yn llwyr mor wrthun a *chawedl Sant Ffrancis*, yr hon a ddywed iddo ef yng nghwrs ei weinidogaeth i fyned i *bregethu i'r pysgod*, ac i'w bregethiad gael effaith sawr iawn arnynt.

Myn ef yn nesa, nad yw crist'nogaeth yn cau babanod allan o'r eglwys, am nad oes gennym hanes i'r Iuddewon erioed i ddadleu hynny yn ei herbyn. Ond fe ddadleuwyd, yn ddiau, ryw beth tebyg iawn i hynny yn erbyn y grist'nogaeth a bregethwyd gan *Paul*, fel yr ymddengys yn Actau xxi. 21. Ac fe dybygid fod rhyw beth o'r un fath hefyd yn cael ei ddadleu yn ei herbyn gan y dysgawdwyr Iuddewaidd yn y ddadl hynod ynghylch enwaediad, a grybwyllir yn Actau xv.

“ Os na fedyddiwyd plant yr Iuddewon a gredasant gyd â eu rhieni (eb efe) yna fe eu trowyd hwynt o'r eglwys trwy ffydd eu rhieni.” Naddo; ni throwyd dim o'honynt allan, ond fe'u gadawyd yn yr un sefyllfa ag yr oeddynt ynddi o'r blaen.—Os oeddynt yn aelodau yr eglwys Iuddewig cyn dychweliad eu rhieni, ni welaf fi un lle i feddwl llai nad oeddynt felly hefyd wedi eu dychweliad hwynt. . O ran ei ddywediad ef, *eu bod* (os na fedyddiwyd hwynt) *yn cael eu cau allan TRWY FFYDD EU RHIENTI*, nid ydyw ddim yn y byd ond filoreg, rhy ddirmygus i haeddu unrhyw attebiad. — O'r un fath hefyd yw ei eiriau yn y nod, ar odre'r ddalen, lle y dywed, “ eu bod (yn ol ein barn ni) ym moreu'r dydd y credodd eu rhieni, yn aelodau eglwys Dduw, ond cyn nos yn cael eu troi allan: yn y boreu, eu heiddo hwy oedd y mabwysiad, a'r gogoniant, a'r addewidion; ond pan gredodd eu rhieni yng Nghrist, hwy a gollasant y cwbl!” ac yna, y mae yn gofyn, yn wrol iawn ei lais—“ Ai gwir yw hyn?” Nage; anwireddus beroriaeth o'ch eiddo chwi ydyw. Ni ddifeddiannodd ffydd eu rhieni hwy o un fraint ag oedd o'r blaen yn perthyn iddynt. Os oeddynt yn aelodau o'r blaen, ni ddiaelododd troedigaeth eu rhieni ddim o'honynt; ac ni's gwnaeth hwynt, mewn un modd, yn golledwyr.

“ Hefyd y mae hanes yr eglwys yn dangos i mi (medd ein hawdur) i fod babanod yn cael eu bedyddio ym mhob lle, o ddyddiau'r apostolion i lawr, heb neb yn gwrthwynebu hynny, hyd y ddeuddegfed cant o oedran Crist.” Os gwelodd ef erioed y fath hanes, y mae'n sicr mai anwiredd noeth-lymmyn yw pob gair o hono. Dros y *ddwy oes gyntaf*, nid oes dim son am fedyddio babanod.—Nid oes gymmaint ag un o 'sgrifenyddyr yr oesoedd hynny yn ynganid gair am y fath arferiad. *Tertullian* yw'r *cyntaf* ag fydd yn ei grybwyll, ac y mae ef yn *llefaru yn ei erbyn*. Yr amser y blodeuodd *Tertullian* oedd yn nechreu'r *drydedd ganfed*, o oedran Crist; ym mha amser, mae'n debyg, y dechreuwyd arferyd bedydd babanod. Y mae'n beth tra nodedig, fod y 'sgrifennydd hwn (*Tertullian*) ag fydd yn son gyntaf o neb am fedydd babanod, yn son hefyd yn yr un lle am *dadau bedydd*: (sef yn ei lyfr

lyfr am fedydd, pen. 18.) wrth yr hyn yr ymddengys fod *meichiau* i ateb dros y rhai a fedyddid, yn cael eu harfer mor gynnar a bedydd babanod. Tu a'r un pryd, neu'n fuan iawn gwedi'n, y daeth i fod yn arferiad gyffredin i roddi *swpper yr Arglwydd* hefyd i *fabanod*; a pharhaodd hynny mor gyffredinol a'u bedyddio hwy, dros amryw oesoedd: ac yn sicr y mae'r naill ddefod mor rhesymol, ac hefyd mor yf-grythurol a'r llall.

Y mae ef yn dweud fod *Origen* yn byw yn yr ail cant; ond camsyniad yw hynny: yn y *trydydd* cant yr oedd ef yn byw. Os oedd ef dros fedydd babanod, y mae'n rhaid profi hynny o'i 'sgrifenadau *Groeg* ef. *Cysfeithiad* yw y 'sgrifenadau *Lladin* fydd yn myned ar ei enw ef; a chyfeithiad mor wallus a phenrydd, nad yw bosibl i wybod wrth eu darllain pwy fydd yn llefaru, p'un ai efe, ai ei gyfeithwyr *Jerom* a *Ruffinus*, y rhai oeddynt yn byw yn y *bedwarydd* ganfed. Yr wyf yn meddwl na's gallir profi o 'sgrifenadau *Groeg* *Origen*, ei fod ef dros fedydd babanod.

Yr oedd *Cyprian*, yn wir, dros fedyddio babanod; ond yr oedd ef hefyd dros roddi *swpper yr Arglwydd* iddynt. Os yw ei awdurdod ef, gan hynny, yn bwysfawr o ran naill arferiad, y mae'n rhaid ei fod yn bwysfawr hefyd o ran y llall.

Os oedd y *Manisbeaid* yn gwadu bedydd i *barwb*, (fel yr addef ein hawdur) pa fodd y cydsaf hynny â'i ddywediad ef, *nad oedd NEB yn gwrthwynebu bedydd babanod byd y ddeuddegfed cant o oedran Crist?*

O ran *Justin* ac *Irenæus*, os y'nt hwy yn dweud yr hyn fydd yn profi i fod bedydd babanod mewn arferiad gwaftadol a chyffredinol yn yr eglwys, dylasai ef i hyfysu i ni, ym mha le y maent hwy yn dweud felly. Ni allais i erioed etto i gwrdd â'r fath ddywediad yn neb o'u 'sgrifenadau hwy.

Os daeth bedydd plant i'r byd mewn modd diderfysg, neu heb fawr o wrthwynebiad, nid yw hynny yn fy ngolwg i yn un math o ryfeddod, yn enwedig pan ystyriwyf dymmer y byd crist'nogol yn y cyfamser.—Daeth ateb dros y rhai a fedyddid—*eneinio'r* bedyddiedig—a *rhoi swpper yr Arglwydd i fabanod*, a defodau eraill a allid eu henwi, i fod yn arferiadau cyffredin,
mor

mor ddigynnwrf, ac mor ddiwrthwynebiad a bedydd babanod.—“ Nid felly (eb efe) y taenodd coelion yr eglwys *babaid*—fe ellir olrhain ei holl goelion hi i’w dechreuad.” Ei gamfynniad ef yw hyn hefyd: taenodd amryw o goelion pabyddiaeth mewn cyffelyb fod a bedydd babanod; ac y mae mor anhawdd eu holrhain hwy i’w dechreuad a *thaenelliad babanod*, *cymmundeb babanod*, neu *dadau bedydd*.

Y mae’r llythyr hwn, fel y lleill, wedi myned yn rhy hir, ac y mae yn llawn bryd ei ddiweddu; am hynny, garedig Syr, rhaid i mi dros hyn o bryd i ganu yn iach i chwi.

LLYTHYR VI.

Garedig Syr,

NI ddeallais i erioed, er mor hyderus y mae’n gwrthwynebwyr yn dadleu dros hawl plant y ffyddloniaid i fedydd, i fod neb o honynt yn gallu hyfysu pa gyhyd y mae’r hawl honno yn parhau. Y maent yn gyffredin yn addef eu bod *pan ddelont i oedran* yn colli eu hawl; ond mae’n debyg nad oes neb yn gwybod pa bryd yw hynny. Yn ddiau, hwy a ddylent wybod y *flwyddyn*, a’r *mis*, ac hyd yn oed y *dydd*, y mae’r plant yn colli eu hawl i’r ordinhad hon; onitte, beth fydd i’w wneuthur pan ddelo rhieni i gredu yn yr ysbaid petrusol neu amheus o oedran eu plant? Os bedyddir y plant bryd hynny, y mae’n beryglus y gwneir yr hyn nid yw gyfreithlon; ac os na fedyddir hwy, y mae hefyd yn beryglus yr attalier oddi wrthynt fraint o ddirfawr werth. Ni thâl ddim iddynt i ddywedyd, fod yr hawl yn parhau tra y parhao eu mabandod, oddi eithr eu bod hefyd yn gallu hyfysu, pa bryd y mae eu mabandod yn diweddu. Wrth daeru fod gan blant y ffyddloniaid hawl i fedydd, *dros amser*, yn ol appwyntiad Iesu Grift, ac addef yr un pryd, na ddarfu iddo ef erioed amlygu *pa faint* yw yr amser hwnnw, y maent, mewn effaith, yn tasu dirmyg nid bychan arno ef, ac yn ei wneuthur

E

yn

yn ddeddfwr amherffaith ac afresymol.—Gobeithio yr ystyria ein hawdur y matter hwn yn bwylllog a difrifol yn ei gyhoeddiad nesaf.

YN EI CHWECHED LLYTHYR y mae'n hawdur yn cymmeryd arno i brofi, "fod babanod y crediniol yn ddeiliaid cyfammmod Duw, ac fel y cyfryw yn ddeiliaid bedydd—oddi wrth gyffondeb y ffydd; gan fod Duw unwaith yn Dduw i'w bobl ac i'w had, a bod eu had o herwydd hynny, yn aelodau o'r eglwys weledig o'u mhebyd; ac mor ddiamheuol, nad ydynt yn un lle yn y Bibl wedi eu cau allan; am hynny rhaid eu bod yr unrhyw aelodau etto: canys y mae peidio a thynnu unrhyw ddeddf yn ol yn sicr barhad o honi," &c. Mewn attebiad i'r beroriaeth hon, gallid dweud yn y lle cyntaf, Fod y ddeddf ag oedd dan yr hen gyfammmod, yn gwneud babanod yn aelodau o'r eglwys weledig, yn cael ei thynnu yn ol a'i dirymmu dan y cyfammmod newydd, lle y dywedir, *Nid plant y cnawd y rhai hynny fydd blant i Dduw*; ac mai *meibion Duw yw y sawl a gredant yn enw Iesu Grist*, a'r rhai ni aned o waed, &c. eithr o Dduw: a, *Nyni o hyn allan nid adwaenom neb yn ol y cnawd*, &c. &c. Yn gyfattebol i hyn ni chrybwyllir oll yn y Testament Newydd am gymmaint ag un baban ymysg aelodau'r eglwys weledig. Fe sonir yno am *wyr a gwragedd* yn cael eu bedyddio, ac am *wyr a gwragedd* ymysg aelodau'r prif eglwyfi; ond ni wnaer yno unrhyw son nac am *fedydd*, nac am *aelodaeth* eglwyfig *babanod*. Ymhellach, y mae nid yn unig y ddeddf ag oedd yn gwneud babanod yn aelodau eglwyfig, ond, hyd yn oed, y cyfammmod, neu'r oruchwiliaeth i ba un yr oedd y ddeddf honno yn perthyn, wedi ei dirymmu a'i dileu yn gyfan gwbl, Heb. vii. 12, 18. a'r viii. 13, &c. A chan nad yw'r oruchwiliaeth neu'r cyfammmod newydd yn enwi babanod fel rhai cymmwys i fod yn aelodau yr eglwys weledig, y mae yn amlwg nad oes yn awr un ddeddf mewn bod ag sy'n gwneud babanod yn gyfryw aelodau. Ond os yw plant y crediniol, yn awr, yn aelodau o'r eglwys weledig o'u mhebyd, (fel y taera ef) y mae'n rhaid fod ganddynt, yn ddiammeu, hawl i *fwpper yr Arglwydd* hefyd o'u mhebyd; canys y mae yn amlwg i fod yr ordinhad honno yn perthyn

perthyn i bawb ag fydd yn aelodau o'r eglwys welledig.

Ond (eb efe) "un yw eglwys Dduw ymhob oes, unrhyw yw ei deiliaid, ac un yw cyfammod Duw a'i eglwys ymhob goruchwiliaeth." Os felly, Syr, eglwys *genbedlig* yw eglwys Dduw yn awr; ac y mae eglwys Dduw ym Mrydain yn cynnwys, fel ei deiliaid, yr *holl genedl*, fach a mawr, drwg a da; ac y mae cyfammod Duw etto yn rhoddi i'w holl bobl ef hawl i'r ganaan ddaearol fel eu priodol etifeddiaeth.

"Ie, (medd efe ymhellach) ni ddichon unrhyw fraint a ganiattao Duw unwaith, i gael ei thynnu yn ol, heb roi rhyw fraint ragorach yn ei lle; canys y mae hynny yn groes i ddaioni Duw." Y mae hyn, fe allai, yn fwy nag a all ef ei brofi: ond yn hynny mi a'i hefgusodaf; ac a geisias gennad i ddweud wrtho mewn ffordd o ateb, Fod plant gwir-grist'nogion yn meddu yng weddiau, siamplau, ac addysgu eu rhieni, ragorach braint nag a fu erioed ym meddiant plant yr Israel yn ol y cnawd, fel y cyfryw.

O ran gwaith ein hawdur yn cymhwyso yr addewid a wnaed i Abraham at had babanol y crediniol yn awr, gallir ei ateb yng eiriau'r apostol, Gal. iii. 16. "I Abraham y gwnaethpwyd yr addewidion, ac i'w had ef." Nid yw yn dywedyd, ac i'w hadau, megis am lawer; ond megis am un, ac i'w had di, yr hwn yw Crist. Y cyfammod newydd, Syr, ni's gŵyr am un had Abraham heblaw ein Harglwydd Iesu Grist, a'r sawl a gredant yn ei enw ef, y rhai ydynt aelodau o'i gorph ef, o'i gnawd ef, ac o'i esgyrn ef.—Ond mi ystyriais hyn, a hefyd ei resymiad ef ar y geiriau,—*traw eu hoesoedd*, ynghyd â'r rhan fwyaf o gynhwysiaidau y 29, 30, a'r 31 tu dalen, o'r blaen yn yr ail a'r trydydd llythyr.

Myn ein hawdur nad yw y commissiwn efangylaidd i fedyddio yn llysu neb, eithr ei fod yn cynnwys pawb. Ond, yn ddiau, nid yw ef ddim yn cynnwys y *digred*. Y mae, yn sicr, yn eu llysu hwy, am eu bod yn *ddigred*, neu mewn geiriau eraill, am eu bod yn anghymmwys ddeiliaid bedydd; ac y mae hefyd yn llysu babanod, am yr un rheswm. "Yr oedd *commissiwn Moses* at Pharaon (medd efe) yn cynnwys holl fabanod

Israel; a *chommissiwn Jona* i Ninefe, yn cynnwys myrdd o fabanod." Ac attolwg, beth gwedi'n? gall-fai hefyd os myn'fai, ddweud fod commissiwn Moses yn cynnwys *holl anifeiliaid Israel*, a chommissiwn Jona yn cynnwys *myrdd o anifeiliaid*: a buasai hynny yn llawn mor berthynol a chymmwys, tu ag at egluro y commissiwn efangylaidd. " E fuasai'n wrthun i Grift (eb efe) i ddywedyd, Ewch a dysgwch yr holl genhedloedd *a'u plant*." Ond yn ddiammeu, ni fuasai ddim yn llai gwrthun iddo ef ddywedyd, Ewch a *dysgwch fabanod newydd eni*. Os yw babanod yn gynhwysedig yn y commissiwn, y mae'n rhaid fod *pregethiad* yr efengyl yn berthynol iddynt hwy yn gystal a *bedydd*, ac yn berthynol iddynt hefyd—*yn y lle blaenaf*.

Wrth yr *addewid*, yn yr Actau ii. 39. y mae'r awdur yn deall yr hen addewid fawr, *Mi a fyddaf yn Dduw i ti ac i'th had*. Ond y mae'n gwbl sicr mai nid yr addewid honno, eithr yr hon a grybwyllir yn Joel ii. sef yr addewid o'r Yspryd Glân, y mae'r apostol yno yn son am dani. " Chwi a dderbyniwch ddawn yr Yspryd Glân, (eb efe) canys i chwi y mae'r addewid ac i'ch plant," &c. Wrth *blant* nid yw ef yn meddwl *babanod*, ond yn hytrach y *meibion*, a'r *merched*, a'r *gwyr ieuaingc*, a enwafai'r prophwyd, ac a soniasai'r apostol am danynt yn ei bregeth, ychydig o'r blaen (adnod 17.) Ac y mae yn eglur eu bod *hwy a'u plant*, yn gystal a *phawb ymbell*, i ba rai yr oedd yr addewid yn perthyn, yn cael eu llywodraethu gan y desgrifiad hwnnw—*Cynnifer ag a alwo yr Arglwydd ein Duw ni atto*: am hynny ni's gall fod yma unrhyw fail i *fedydd babanod*. Dywed ef ymhellach, " fod yr hyn a elwir yr *addewid* yn y lle yma, yn cael ei alw'n *gyfammod* a wnaethpwyd â'r tadau," pen. iii. 25. Ond nid gwir yw hynny; y mae'n amlwg mai yr hyn a ddywedais uchod, ac nid cyfammod y tadau, y sydd i'w feddwl wrth yr addewid hon.—Y mae'n lled ryfedd gennyf fi, na ddarfu iddo ef i chwanegu yma, mai wrth *BLANT* y *prophwydi a'r cyfammod*, y mae i ni ddeall *babanod*. Canys y mae hynny, yn fy ngolwg i, yn gwbl mor dybygol ag mai *babanod* a feddylir wrth y *plant* yn pen. ii. 39.

Eb efe yn y llef nefaf, “ Y mae gennym siampl o fedyddio teulu, heb ddim son yn yr hanes am neb o hono i gymmaint a gwrando'r gair, ond y wraig ag oedd yn benteulu, Act. xvi. 14, 15. A chan nad oes gennym y fath hanes, nid oes gennym un hawl i ddychymmyg eu bod yn deulu crediniol.” O'r goreu y Cymro glân. Attolwg, rhowch gennad i ninneu i ddadleu unwaith ar yr un sylfaen a chwi, fel hyn—

“ Gan nad oes gennym hanes i fod gymmaint ag un baban yn y teulu hwnnw, nid oes gennym chwaith un hawl i ddychymmyg i fod yno gymmaint ag un baban, nac yn ganlyuol, i gymmaint ag un baban i gael ei fedyddio pan fedyddiwyd y teulu.” Attebed ef y rheswm hwn, heb ddadymchwelyd ei reswm ei hun, os beiddia. Os oedd *gwasanaeth ddynion* gan y wraig hon, yr hyn nid yw oll yn annhebygol, gan ei bod hi yn fasnaches; ac os oedd ganddi *wr*, yr hyn hefyd nid yw annhebygol, os oedd babanod yn rhan o'i theulu, fel y tybia'n hawdur; yna y mae'n debyg i'w gwr, a'i *gwasanaeth ddynion* hefyd, yn gyfal a'i *phlant*, i gael eu BEDYDDIO AR EI FFYDD HI.—

Onid beth bynnag a dybia ef am y matter hwn, nyni a wyddom o'r goreu, oddiwrth natur cyfraith bedydd, na ddarfu i'r apostolion i fedyddio neb o deulu *Lydia*, nac o un teulu arall, ond ar broffes o ffydd yng Nghrist, yn eu personau priodol eu hunain. P'un a bod *Lydia*, bryd hynny, wedi sefydlu ei thrigfan yn *Philippi*, neu ynte wedi dyfod yno o *Thyatira*, dros encyd, er mwyn masnachaeth, ni's gwn i, ac ni's gwaeth gennyf. Y mae yn ddigon i mi, fod yr hanes yn gwbl ddistaw ynghylch babanod, ac nad yw yr Ysryd Glân yn dweud eu bod hwy yn rhan o'i theulu bedyddiedig hi; yr hyn fydd yn sicrwydd digonol i mi, na ddarfu iddo ef erioed amcangyfrif i'w bedydd hi a'i theulu i fod yn siampl neu reol i ni i fedyddio babanod. Rhyfeddais lawer gwaith gyd â pha fath awch a hyder, y mae'n gwrthwynebwyr yn enwi *bedydd y teuluoedd*, fel prawf o hawl babanod i'r ordinhad honno; megis pe bae babanod yn wastad yn gwneud rhan o bob teulu; yr hyn fydd mor belled o fod yn wirionedd, a'i fod yn ddigon sicr o'r tu arall, fod rhan fawr, (ac ond odid y rhan fwyaf) o deuluoedd y byd, heb neb babanod.

ynthynt. O'r fath hyn, am ddim a ddichon ef ei brofi i'r gwrthwyneb, oedd teulu y siopwraig hon o *Thyatira*. Ond tybygol fod ein hawdur yn barnu, mai babanod oedd *pawb* o'i theulu hi, ond ei hunan: canys dywed ef nad oedd un yn y teulu yn credu ond y hi, a bod y lleill o'r teulu a fedyddiwyd yn *fabanod*; a dywed y 'sgrythur ei bedyddo *hi a'i theulu*. Yn awr, os gwir yw, mai babanod oedd *pawb* o'r teulu heb ei llaw hi, y mae yn rhaid ei bod hi, yn ddiau, yn wraig hynod dros ben,—i allu cyflawni ei ei gorchwylion masnachol, a gofalu hefyd am ei theulu egwan o fabanod—a'r cwbl, Syr, heb unrhyw gyn-northwy! Mi warantaf nad oes y fath wraig, y dydd heddyw, o fewn holl fir Aberteifi! “Y mae'n eglur i mi (medd ein hawdur) oddiwrth ei gwaith hi yn dywedyd, *Os barnasoch fi'n ffyddlon i'r Arglwydd, dewch i mewn i'm tŷ*, ac nid os barnasoch *ni* yn ffyddlon, nad oedd un yn y teulu yn credu ond y hi.” Fel pe na's gallfai'r wraig hon, ag oedd *benteulu*, pe buasai ganddi wasanaeth ddynion crediniol, wahodd i'w thŷ, yr apostol a'i gymdeithion, *yn ei henw ei hun*, heb eu gwahodd hefyd yn *enwau* y cyfryw wasanaeth ddynion! Yn ddiau y mae'r fath resymiau a'r rhai'n, nid yn unig yn anheilwng o attebiad, ond hefyd islaw dirmyg!

Dywed ein hawdur (dal. 32) am ryw *holiadau* o eiddo un o'n brodyr ynghylch Lydia, eu bod yn fwy teilwng o *ddeist* nag o *grifftion*: ond y mae'r desgrifiad hynny, dybygwn, yn llawer mwy perthynol i'r daliadau y mae ein cyfaill yno yn cyfeirio attynt. Y mae yn amlwg iddo ef eu cyfrif hwy, yn rhai plentynaid, a gwrachaid, ac afresymol; ac am hynny iddo ddewis eu gwrthwynebu mewn dull o ymadrodd a elwir *gwawd-iaith*, yn ol siampl y prophwyd *Elias* ac eraill: ac odid na ŵyr Mr. *Ewans* i fod dadleuwyr yn lled gyffredin yn addef, i fod gwawd-iaith yn arf gyfreithlon, a'i bod hefyd yn un o'r arfau mwyaf effeithiol a chymmwyys, i wrthwynebu daliadau o'r fath hynny. Ac o ran yr *holiadau*, ar ba rai y mae ef yn achwyn, sicr yw, nad oes dim ynddynt ag sy'n tueddu i ddistadlu'r ysgrythur, neu wanhau y prawf o'i dwyfel awdurdod, ac am hynny na's gall, fel y dywed

dywed ef, eu bod yn fwy teilwng o ddeist nag o gristion.—Gyd â llawer mwy o gymhwyfder, dybygwn, y gallid dweud, i fod athrawiaeth taenelliad babanod yn fwy teilwng o ddeist nag o gristion: canys os addefir, fod y 'sgrythur yn gorchymmyn taenellu babanod, er nad oes dim son unwaith, am na babanod, na thaenelliad, yng nghyfraith bedydd, nac ychwaith yn yr hanes o'i gweinyddiad, fe fydd yn gofyn, ond odid, fwy o ddoethineb a medrusrwydd nag a fedd ein hawdurdur, i gymmodi hynny â dwyfol awdurdod y Bibl.

Yn dalen 33, y mae'n dadleuwr yn gosod ger ein bron amryw adnodau o brophwydoliaeth *Eſay*, (ſef xxxiv. 3. 5. a lxxv. 23. a lxxvi. 22.)—Ond gan nad ydynt yn son dim am fabanod, ni's gallant chwaith mewn un modd i ateb ei bwrpas ef. Pa fodd bynnag, y mae ef yn eu dwyn hwynt yn lle prawf, "Fod had y crediniol yn sefyll byth yng nghyfammmod Duw, ac yn aelodau o'i eglwys; ac, o ganlyniad, yn ddeiliaid bedydd." Ond attolwg, p'am lai hefyd, o ganlyniad, yn ddeiliaid swpper yr Arglwydd?—Yn enwedig, gan mai'r ordinhad honno, ac nid bedydd, fydd yn perthyn i aelodau'r eglwys. "Y mae HAD y crediniol (medd efe) yng nghyfammmod Duw, yn aelodau o'i eglwys, ac yn ddeiliaid bedydd." Ond y mae plant rhieni duwiol, Syr, yn had y crediniol pan font yn ddeugain, neu drugain mlwydd oed, yn gyftal ag yn eu mhebyd. Yma gadewch i mi ofyn i'r dadleuwr hyawdl hwn, Beth pe digwyddai fod gan ryw rieni, ar amfer eu dychweliad, ddeg o blant; un yn ugain mlwydd oed, un yn ddeunaw, un yn bymtheg, un yn ddeuddeg, un yn ddeg, un yn saith, un yn bump, un yn dair, un yn ddwy flwydd, ac un yn chwech mis oed—a gyfrifai ef hwynt oll yng nghyfammmod Duw, yn aelodau o'i eglwys, ac yn ddeiliaid bedydd? Neu ynte, ddim ond rhai o honynt? Os rhai, pa fawl un? A pha rheswm fydd ganddo ef i'w gwahaniaethu?—Os ylgrifenna ef ychwaneg dros fedydd babanod, gobeithio y gwna i mi'r ffafor o ateb y gofyniadau hyn yn ddeg ac yn gyflawn.—O'm rhan i, mi dybygwn, os yw, bod yn had y crediniol yn rhoi hawl i fedydd, y byddai cyftal hawl gan y plentyn o ugain mlwydd i'r ordinhad honno, ag a all fod gan y plentyn o chwech mis oed.

Ar

Ar y geiriau yn Mat. xix. 14. y mae ein hawddur yma yn nodi, "i fod y rhai a ddygasant eu plant at Grift, yn *credu* ynddo, pe amgen na ddygasent hwynt atto." Ond peth llwyr anhyfys yn ddiau yw hynny. Y mae yn rhy dybygol i laweroedd i ddyfod at Grift am ei fendith, fel y gwnaeth y rhai'n; a derbyn ei fendith ef, mewn iachad o'u clefydau, ac mewn ffyrdd eraill; ac ymddwyn yn barchus tu ag atto; a'i ddilyn ef trwy fawr lludded, ac amryw galedu; ac heb ei gyfrif ef, er hynny, ddim yn fwy na *Ioan fedyddiwr*, neu *Elias*, neu *Jeremias*, neu un o'r prophwydi: a gallai'r bobl hyn fod o'r un fath, o ran dim a ymddengys i mi i'r gwrthwyneb. Braidd y gallaf fi weled yn eu dyfodiad hwy at Grift, ddim ag fydd yn fwy goruchel, nag a welaf yn nyfodiad y *Sunamites* a *Naaman* at y prophwyd *Eliseus*, 2 Bren. iv. a v. Ond pe gwir fuasai eu bod hwy yn *credu* ynddo, fel *Crist Mab y Duw* bydd, ni phroffai hynny ddim o hawl babanod y crediniol i fedydd; gan na ddygasant hwy mo'u plant atto ef i gael eu *bedyddio*; ac na ddarfu iddo yntef orchymmyn eu *bedyddio* hwy, nac yngan un gair, eu bod yn gymmwys ddeiliaid yr ordinhad honno. — Ond mi ystyriais y testun hwn yn ddigonol o'r blaen yn y *trydydd llythyr*; ac am hynny nid oes achos ymhelaethu arno yn y lle hwn.

Yn nesaf, y mae'r awdur yn ein tywys at Rhuf. xi. 16, 17. "Os *sanctaid* y gwreiddyn y mae'r *canghennau* befyd felly. Ac os rhai o'r *canghennau* a dorrrwyd ymaith, a thydi yn olewydden wyllt a ympiwyd i mewn, &c. ac a'th *wnaethpwyd* yn gyfrannog o'r *gwreiddyn* ac o *frasder* yr *olewydden*," &c. Ond nid oes dim son am fabanod y crediniol, nac ychwaith am neb babanod eraill, yn y testun hwn; ac am hynny ni ddichon wneud dim yn fy erbyn i. Y mae'n lled anlwg mai wrth y *canghennau*, yn yr adnod *gyntaf*, y meddylir holl genedl Israel, yn eu dychweliad at Dduw yn y dyddiau diweddaf; ac wrth y *canghennau* yn yr adnod *olaf*, y meddylir y cenhedloedd *crediniol*, ac nid eu babanod; canys dywedir eu bod yn sefyll *trwy ffydd*, (adnod 20) yr hyn ni's gallir gyd ag uncymhwysder ei ddweud am fabanod. — Yma y mae'n hawddur yn addef, nad yw plant y crediniol yn *sanctaid*

taidd wrth natur. Ond p'odd y cydfaith hyn â'i ddywediad ef o'r blaen, (dalen 24) Fod *cristion* etto yn *cenhedlu cristion*, ac aelod eglwys yn awr yn *cenhedlu* aelod eglwys? — Wrth yr *olewydden* (medd ein hathraw) y meddylir yr *eglwys weledig*—ac wrth y *brader*, *breintiau'r* eglwys; ac y mae ef yn dweud ddarfod impio babanod y cenhedloedd gyd â hwynt i'r eglwys. Os felly, y mae'n rhaid ei fod yn beth camweddus iawn ynddo ef a'i frodyr, i gauad eu babanod allan oddiwrth *fawdd yr Arglwydd*. Yn niwedd ei lythyr y mae'r gwr hwn yn cymmeryd arno i drin coffadwriaeth Mr. *Wilson* gyd â mawr ddirmyg; ac yn siarad am dano ef mewn modd tra farrug a sur: i'r hyn, Syr, gyd â'ch cennad chwi, mi a roddaf yr ateb byr hwn, “ Os newidiodd Mr. *Benjamin Evans* ei farn ynghylch bedydd, nid yw hynny ryfeddod yn y byd; canys y mae'n amlwg na ddeallodd ef erioed mo'r ddadl: o blegid nid yw e'n trin un o'r adnodau perthynol i'r ddadl, fel un yn ei ddeall.” Ni ddichon ef ddim yn rhesymol i anffodloni i'r ateb hwn, canys y mae yn fwy gwirioneddol o lawer nâ'r hyn a ddywedodd ef am Mr. *Wilson*.—Ond mi ddiweddaf bellach, ac a orphwysaf, garedig Syr, yr eiddoch yn rhwymau cyfeillgarwch diragrith.

W. R.

LLYTHYR VII.

Fy anawyl a theilwng Gyfaill,

BETH yw y ddefod efangylaidd honno a elwir *Bedydd Dawfr?* yw y cwestiwn sydd yn nesa yn dyfod dan ein hystyriaeth.—Dywed Mr. *B. Evans* mai *golchiad* ydyw. Os gwir yw hynny, ni's dichon wneud dim oll yn ein herbyn ni; gan fod *trochiad* yn ddiamheuol yn arwyddo *golchiad*, beth bynnag y mae *tywalltiad* neu *daenelliad* yn arwyddo. Y mae yn amlwg, gan hynny, yn ol ei gyfrif ef ei hun, fod y modd yr ydym ni yn bedyddio yn *iawn fodd*. Y mae yn amlwg hefyd, oddiwrth gyfraith bedydd, a'r holl hanes

hanes ysgrythurol o'i gweinyddiad, mai nid yn *rhannol*, neu at ryw barth neillduol o'r corph y mae yr ordinhad hon i'w chyflawni; eithr mai amcan ein deddfwr dwyfol oedd i'r *holl gorph* gael ei fedyddio. Pan appwyntiodd ef olchiad *rhannol* neu *barthol* (Ioan xiii.) fel defod a fynnai ef i'w ddisgyblion ei harferyd yn ol ei siampl ef, y mae yn traethu yn eglur ar baran yr oeddynt i'w chyflawni—Nid rhaid, eb efe, ond golchi y *traed*, adnod 10. Pe darfuasai iddo ef, gan hynny, amcanu y *wyneb* neu'r *pen*, fel y rhan o'r corph ag oedd i gael ei fedyddio, buasai yn ddiau yn dweud felly yn eglur, fel y gwnaethai mewn perthynas i'r ddefod honno. Yn awr, Syr, pe caniatiaem ni, mai *golchiad*, yn wir, yw ystyr y gair *bedydd*, ac y gallid gweini yr ordinhad trwy daenellu neu dywallt, ni fyddai ddim mewn un modd yn canlyn, i fod ein hawdur a'i frodyr yn ei *iawn* weinyddu, oni bae eu bod yn taenellu neu dywallt yr *holl gorph*. O'r tu arall, y mae gennym ni fail ddigonol i ddadleu—yn gymmaint ag na ddarfu i'n Harglwydd erioed i nodi, mai y *wyneb* yw yr unig ran o'r corph ag fydd i gael ei fedyddio, ac na nodwyd dim o'r fath hynny chwaith yn yr hanes ysgrythuol o weinyddiad yr ordinhad, nad oes gan ein hawdur a'i frodyr unrhyw warant o'r nef am eu harferiad hwy. Hyd oni ymroddo ein gwrthwynebwyr, gan hynny, i daenellu neu dywallt dwfr ar yr *holl gorph*, fe fydd yn rhaid fod eu harferiad hwy yn un *camweddus*, pe baem ni a'r holl fyd yn addef, fod taenelliad neu dywalltiad yn *iawn fodd* o weinyddu bedydd. Ymhellach, os *golchiad* yw bedydd, y mae'n eglur, tu hwnt i bob dadl, mai *golchiad* yr *holl gorph* ydyw; ac am hynny, y mae'n rhaid ei fod yn nod, naill ai o anwybodaeth, neu ynte o ddigywilydd-dra anghyffredin, yn ein hawdur, i daeru fod ei arferiad ef yn iawn fedydd. Yr un fath nod hefyd ynddo ef, yw taeru fod *taenelliad* yn *olchiad*; yr hyn, yn sicr, nid yw'r ysgrythur oll yn ei gyfrif felly, eithr yn beth llwyr wahanol oddiwrth bob math o olchiadau. A phe buasai ein hawdur yn wr ymosyn-gar, mi dybygw'n y gallasai ef yn hawdd wybod, fod *iaith Cymru*, yn gyftal ag *iaith yr ysgrythur*, yn ei groesi ef, ac yn datgan yn groch ac yn groyw wrthuni

uni ei farn ef ar y pen hwn. Braidd y gallir meddwl, fod gymmaint ag un hwsy, neu olchyddes, yn yr holl wlad honno, na's gŵyr o'r goreu, fod *golchi* ei dillad, neu ei lleinau, yn beth llwyr wahanol oddi wrth eu *taenellu* hwy. Gŵyr yr hwsfryn hefyd, a'r holl fugeiliaid, o Fon i Fynwy, ac o G. dudd i Gaer-gybi, mai nid *taenellu* eu da, a'u *defaid*, a feddylir, pan y sonir am eu *golchi* hwynt. Os geilw ein hawdur am brawf, fod yr ysgrythur yn gwahaniaethu rhwng *golchiad* a *thaenelliad*, edryched yn Num. xix. 19. lle yr ymddengys gyd â'r eglurdeb mwyaf, i fod yr arferiadau hyn yn rhai cwbl wahanol yng nghyfrif Duw. Os gwir yw, gan hynny, mai *golchiad* yw ystyr y gair *bedydd*, y mae'n amlwg nad yw bosibl i weinyddu *bedydd* trwy *daenelliad*. Hefyd, os yw yr *holl gorph* i gael ei *olchi* yn y *bedydd*, (yr hyn ni's gall un dyn ystyriol a rhesymol ei wadu, er nad amcanwyd yr ordinhad tu ag at olchi ymaith fudreddi'r cnawd) y mae'n sicr mai *trochiad* yw y modd mwyaf ebrwydd, cyfleus, a chymmwyys, os nid yr unig fodd y gallir yn *berffaith* i wneuthur hynny.

Fel nad oes hawl gan un dyn i wahanu yr hyn a unodd Duw; felly hefyd, o'r tu arall, ni's gall fod gan un dyn hawl chwaith, i uno yr hyn y darfu iddo ef ei neillduo, neu ei wahaniaethu. Ond y mae ein gwrthwynebwyr, yn eu dadl ynghylch *dull* *bedydd*, yn ymgynnwys at bob un o'r ddau: y maent yn ceisio diftrywio *undeb* yr ordinhad, trwy daeru, y gallir ei chyflawni mewn amryw ffyrdd, sef trwy *drochi*, *taenellu*, a *thywallt*; ac y maent hefyd yn ceisio dwyn y *tair* arferiad i ryw fath o *undeb*, wrth alw pob un o honynt yn *fedydd*; er eu bod yn llwyr wahanol yn eu nhattur, a bod Duw ei hun yn ei air yn amlwg yn eu gwahaniaethu. Fel prawf i fod Duw yn eu gwahaniaethu, gwelwch Lef. iv. 6, 7. "A *throched* (BAPSEI) yr offeiriad ei fys yn y gwaed, a *thaenelled* (PROSRANEI) o'r gwaed ger bron yr Arglwydd feithwaith — a *thywallted* (EKCHEI) holl waed arall y bustach wrth droed allor y poeth offrwm." Ped fuasai'r offeiriad yn esponio y gair *bedyddio* neu *drochi* yno, yn yr un modd penrydd ag y mae'n gwrthwynebwyr yn esponio y gair *bedydd* yn y Testament Newydd, ac yn *taenellu*
yn

yn lle *trochi* (neu *fedyddio*) ei fys, buasai yn troseddu y gorchymmyn dwyfol, yn llygru yr ordinhad gysgodol honno, ac yn haeddu cospedigaeth Duw fel gwrthryfelwr yn ei erbyn—Ond ni fuasai un gronyn mwy o afresymoldeb neu anghymmwyfder yn ei waith ef yn gwneud felly, aig y fydd yn esponiad ac arferiad ein gwrthwynebwyf.

I mi, Syr, y mae'n ymddangos, yn oleu ddigon, i fod *undeb*, neu *unffurfiad*, yn perthyn i bob defod ddwyfol, neu i'r holl orchymmynion pendant a grybwyllir yn y Testament Newydd. O ran *trochiad*, *tywalltiad*, a *thaenelliad*, y mae'n ddiddadl eu bod hwy yn wastad, yn y 'sgrythur, yn cael eu hystyried fel tair defod wahanol: ac os gallir iawn weinyddu bedydd, trwy daenellu, trwy dywallt, a thrwy drochi, fe allir ei iawn weinyddu mewn tair o wahanol ffyrdd; ac yn ganlynol, ni's gall fod yn perthyn i'r ordinhad hon y fath beth ag *undeb*, neu *unffurfiad*; er fod hynny, dybygid, yn perthyn i bob un arall o'r defodau efangylaidd, ac er fod yr Yspryd Glân yn crybwyll yn neillduol am *undeb bedydd*, Eph. 4, 5. Gan fod barn ein hawdur yma yn ymddangos yn anghyson â threfn wastadol Iesu Grist yn ei ofodiadau pendant, gobeithio y gwna ef ryw gynnyg i'w cymmodi hwy yn ei lyfr nefaf.

Os yw bedydd yn arwyddo *golchiad*, fel yr addef y dadleuwr hwn, nid yw bosibl ei iawn weinyddu trwy *daenelliad*, gan na chyfrif y 'sgrythur y ddefod honno, fel y soniais o'r blaen, yn un math o *olchiad*—Ac os yw bedydd, o'r tu arall, yn arwyddo *claddiad*, fel y tyftia *Paul* yr apostol, fwy nag unwaith, nid yw bosibl chwaith ei iawn weinyddu, na thrwy *daenellu* na thrwy *dywallt*, gan na's gall *claddiad* gael ei arwyddo yn y defodau hynny. Ond y mae *juddiant*, neu *drochiad*, yn amlwg yn arwyddo *golchiad* a *chladdiad* hefyd.

Myn ein hawdur fod *bedydd* yn cynnwys *pob math*, a *phob modd*, o *OLCHIAID*: ond pe gwir fuasai hynny, buasai'r iaith wreiddiol, yn lle *baptizo*, yn arfer y gair *luo*, megis yn Aët. xvi. 33. 1 Cor. vi. 11. 2 Pedr ii. 22. neu *nipio*, megis yn Ioan xiii. 6, 10. Math. xv. 2. xxvii. 24. neu *pluno*, megis yn Luc v. 2.—Ped fuasai bedydd yn arwyddo *taenelliad*, cawfai'r gair

gair *rhantizo* ei arfer, megis yn Heb. ix. 13, 19. x. 22. i Ped. i. 2.—A phed fuasai yn arwyddo *tyrwalltiad*, buafid yn arfer y gair *cheo*, neu *chuo*, megis yn Luc x. 34. Aët. ii. 17, 33. x. 45. Ond gan nad yw yr ordinhad hon yn arwyddo *golchiad* yn gyffredinol, neu bob rhyw fodd o olchi, nac ychwaith *taenelliad* a *thywalltiad* yn neillduol,—fe'i gwahaniaethir oddiwrthynt hwy, trwy air a than enw arall, ystyr pa un yw *suddiant* neu *drochiad*.

Yr hyn fydd yn perswadio ein hawdur, mai *golchi* yn gyffredinol, neu *ymbob modd* o hono, fydd i'w feddwl wrth y gair *bedydd*, yw—1. Aët. xxii. 16. *Bedyddier di, a golch ymaith dy bechodau*.—Ond gan ei fod yn beth diamheuol i fod *trochiad* yn *olchiad*, y mae'r geiriau hynny yn gwbl gyffon â'n barn ni: ond y maent, yr un pryd, yn anghyfattebol â'i farn a'i arferiad ef, o blegid nad yw *taenelliad*, yng nghyfrif Duw, yn un math o *olchiad*.—Yma ni's gallaf lai nâ sylwi, mor fawr y mae golygon y Cymro goneft hwn wedi gwellhau oddiar pan fu ef yn edrych yn Rhuf. vi. 3, 4. a Col. ii. 12. Bryd hynny, druan gwr! mor bwl oedd ei olwg, na's gallfai ef weled, mewn un modd, i fod *bedydd*, o ran y *dull*, yn arwyddo *claddiad*; er fod yr apostol yn dweud, gael o'r prif grist'nogion eu *claddu* gyd â Christ, *trwy fedydd*; ac hefyd, *eu bod wedi eu CYD-GLADDU ag ef*, YN Y BEDYDD. Ond yn awr, yn y geiriau—"Bedyddier di, a golch ymaith dy bechodau," y mae ef yn gallu gweled, gyd â'r eglurdeb mwyaf, i fod *bedydd*, o ran y *dull*, yn arwyddo *golchiad*; er y gallid *appelio*, gyd â'r diogelwch eithaf, at yr holl fyd rhesymol a diragfarn, onid yw y geiriau eraill yn profi mor amlycced, o *leiaf*, i fod *bedydd*, yn y *dull*, yn arwyddo *claddiad* hefyd: ac, yn ganlynol, y byddai yn gwbl mor gymmwys i ni i wrthddadlu yn erbyn ei esponiad ef ar Aët. xxii. 16. ag yw iddo ef i wrthddadlu yn erbyn ein hesponiad ni ar Rhuf. vi. 4. a Col. ii. 12.

2. Ei ail reswm ef i brofi fod *bedydd* yn arwyddo *golchiad* yn gyffredinol, yw, fod y geir-lyfrau mwyaf dysgedig yn mynegi, fod y gair gwreiddiol *baptizo* yn arwyddo *golchi* a *glanhau* yn gystal a *throchi*. Nid y'm ni ddim yn gwadu hynny. Ond hyn yw'r peth
F yr

yr ym ni yn ei ddadleu, (1.) Mai ystyr *naturiol* neu *flaenrol* y gair yw *trochi* neu *suddo*; ac y mae'r geirlyfrau mwyaf dysgedig yn addef yr un peth—*Leigh*, un o'r rhai y mae ef yn enwi, a ddywed fel hyn—“ Ei *naturiol* a *phriodol* ystyr yw *trochi* mewn dwfr, neu *suddo* dan ddwfr.” (*Critica Sacra*, edit. 1650. under the word *baptizo*.) (2.) Mai yn unig fel *canlyniad* o *drochiad*, y mae'r gair yn arwyddo *golchiad* a *glanhad*. Addefir hyn hefyd gan y dysgedigion. Fel hyn y dywed *Scapula*, un arall o'r rhai y mae ef yn enwi—“ BAPTIZO, bedyddio; *trochi*, neu *suddo*; fel yr ydym yn soddi un peth i'r diben o'i *liwio*, neu ei *lanhau* mewn dwfr.” (Edit. Lond. 1652.) I'r un perwyl y llefara *Alstedius*—“ BAPTIZEIN, bedyddio, fydd yn arwyddo *trochi* yn unig; nid *golchi*, oddieithr trawy ganlyniad.” (*Lexicon Theologicum*, cap. xii. p. 221.) “ Bedydd, (medd *Bucanus*) hynny yw, *suddiant*, neu *drochiad*, a THRWY GANLYNIAD *golchiad*.”—(*Instit. Theolog.* p. 605.) *Beza* hefyd, un o'r dysgediccaf o'r holl ddiwygwyr, a bugail eglwys *Geneva* yr un pryd a *Chalvin*, a chwedi ei farw ef, a ddywed, nad yw'r gair yn arwyddo *golchi*, oddieithr trawy ganlyniad; “ canys y mae yn *briodol* (eb efe) yn arwyddo *soddi* er mwyn *trochiad*.” (*Annotat. in Marc vii. 4.*)—Fel hyn yr ymddengys, yn ol barn y dysgedigion mwyaf enwog, nad yw, fod y gair *baptizo* yn arwyddo *golchi* a *glanhau*, ddim yn anghyffon â'n barn ni, mai *trochi* yw ei *naturiol* a *phriodol* ystyr. Diamheuol yw i fod *trochiad* mewn dwfr yn cyfateb i *olchiad*; ond nad oes rhwng *taenellu* ychydig ddefnynnau dwfr, a *golchi*, unrhyw gyfatebiad.

3. Ei drydydd reswm ef dros *olchiad* yw, fod hwnnw yn enw *pennodol*—ac yma y mae ef yn achwyn, ein bod ni yn gadael yr ordinhad heb un enw, ond yn unig y *dull*. Ond attolwg pa ryw anghymmwyfder fydd yn hynny? Onid yw pob enw yn fwy cymmwys, pa fwyaf cyflawn ac amlwg y bo'n darlunio *dull* y weithred y mae yn ei harwyddo? Y mae'n sicr i fod *trochiad* yn darlunio y weithred o fedyddio yn fwy cyflawn ac amlwg o lawer nag y gwna *golchiad*. Ac adolwyn, beth y mae ef yn feddwl wrth alw *golchiad* yn enw PENNODOL? A pha fodd yr ymddengys ei

fod

fod yn enw *mwy pennodol* nâ *throchiad*?—Os aiff ef yn ei flaen fel hyn i ddiwallu a diwygio y iaith Gymraeg, gallir disgwyl ei glywed ef, cyn y bo hir, yn gwrthddadlu yn erbyn y fath air ag *aredig*, ac yn ein hannog i arfer, yn hytrach, y gair *cloddio*, fel enw *mwy pennodol* i'r gorchwyl, &c.

Dywed ef ymhellach, ei fod ef yn cael cyflawn foddlonrwydd, i fod *tywallt* neu *daenellu* dwfr, yn ddull cymmwys o fedydd, yn i. “ O blegid mai trwy *dywallt* neu *daenellu* y mae'r Yspryd Glân yn defgrifio'r bendithion y mae bedydd yn arwyddocau,” &c. Ond beth yw hynny i'r pwrpas, oddieithr ddar-fod i'r Yspryd Glân i hyfysu, mai trwy *dywallt* neu *daenellu* y dylid gweinyddu'r ordinhad? — Cystal y gallfai ef ddadleu, mai trwy *daenelliad* hefyd y dylid gweini *supper* yr *Arglwydd*, o herwydd fod gwaed Crist, a arwyddir yno, yn cael ei alw yn *waed* y *taenelliad*.—O ran ei ddywediad ef, Nad yw dawn yr Yspryd Glân yn un lle yn y Bibl yn cael ei ddarlunio trwy *throchiad*, gallid enwi Aët. ii. 2. fel un lle yn y Bibl ag fydd yn groes i hynny.—“ Ac yn ddifysymwth daeth iwn o'r nef, megis gwynt nerthol yn rhuthro, ac a lanwodd yr holl dŷ lle yr oeddynt yn eistedd.”—“ Hyn (medd yr archefog *Tillotson*) oedd y peth a alwafai ein Harglwydd, bedyddio yr apostolion â'r Yspryd Glân: yn gymmaint a'u bod hwy ag oedd yn eistedd yn y tŷ megis wedi eu *trochi* yn yr Yspryd Glân; fel ag yr oeddynt hwy a fedyddid â dwfr yn cael eu foddio a'u gorchuddio yn y dwfr: yr hyn yw priodol ddarluniad bedydd.”—Ac os na elwir gwaed Crist (fel y taera ef) yn *waed* y *throchiad*, fe'i gelwir, yn ddiau, yn rhyw beth tebyg iawn i hynny yn Dat. vii. 14. lle y sonir am y rhai a ddaethant allan o'r cystudd mawr, ac a *olchasant* eu gynau yng *waed* yr Oen.

2. “ Y mae'r Yspryd Glân (eb efe) yn galw *ty-walltiad* neu *daenelliad* yn fedydd.—Y mae *Marc* (vii. 4.) yn galw golchiadau arferol y Phariseaid o'u *byrddau* neu *welyau* (yn y iaith Groeg) yn *fedyddiad*.” Ond os geilw ef hwy felly, beth gwedi'n? mae'n fier mai *throchiad* y mae ef yn feddwl yno, fel yr ymddengys wrth yr hyn a ddywed yr esponwyr enwog *Ham-*

mond, Gill, ac eraill, ar y lle.—Yr un peth hefyd a feddylir yn *Luc xi. 38.* Ac os am olchi *dwylaw* y mae'r efangylwr yn llefaru yno, y mae yn dra hyspys mai trwy eu *trochi* y cyflawnid y gorchwyl hwnnw ymhob gwlad, ac ymhob oes.—Y mae'n hawdur, yn wir, yn ceisio gwrthbrofi hyn o 2 Bren. iii. 11. Ond dylasai ef brofi yn gyntaf, mai tu ag at *olchi* dwylaw'r prophwyd y tywalltwyd arnynt y dwfr a fonir yno.—Y mae rhai yn meddwl, mai rhyw wafanaeth anghyffredinol a feddylir; a'i fod yn orchwyl perthynol i ryw gyflawniad *gwyrthiol* o eiddo'r prophwyd; ac felly iddo gael ei enwi bryd hynny, fel amgylchiad node-dig a hygof. Ond beth bynnag yw meddwl y lle, ni's gall mewn un modd brofi, mai *tywalltiad* yw ystyr y gair a nodwyd yn efengyl *Luc*, nac ychwaith mai mewn un modd arall heblaw *trochiad*, yr oedd y Phariseaid yn amser Crist yn golchi eu dwylaw.—Yn wir y mae yn gwbl amlwg, oddiwrth dystiolaeth y rhai mwyaf cyfarwydd yn hanes arferiadau yr Iuddewon yn amser Crist, mai trwy drochiad y cyflawnent hwy y defodau y mae'r efangylwyr yn eu crybwyll yn yr adnodau a enwyd.—“Y mae y iaith Groeg, (eb ein hawdur ymhellach) yn Dan. iv. 33. yn dywedyd i Nebucodnosor i gael ei *FEDYDDIO* gan *wlith* y *nef-oedd*; yr hwn yn ddiau a *dywalltwyd* arno.” Ond *pa'm dywalltwyd?* mi dybygwn mai trwy *daenelliad*, yn hytrach nâ *thywalltiad*, y gwlycha'r *gwllith*. Ba led ryfedd gennyf ei glywed ef yn addef, i fod *BAPTO* yn air cymmwys am fedydd: canys hwnnw, ac nid *BAPTIZO*, (y gair am *fedyddio* yn y *Testament Newydd*) yw y gair a arferir gan y cyfieithwyr Groegaidd yn Dan. iv. 33. Ac y mae'r holl fyd dysgedig yn cyffesu mai trochiad yw ystyr y gair hwnnw, os oes un gair yn y iaith *Roeg* o'r cyfryw ystyr. Ond, os *trochi* yw ei ystyr, *pa'm* y cymhwysir ef at *wlychiad* y brenin gorphwyllog gan y *gwllith*? Am yr unrhyw refwm ag y dywed y Saeson am un a fu allan mewn cafod drom o wlaw, “He got nicely *dipped*—He has been finely *doused*—He was well *ducked*,” &c. Ac am yr unrhyw refwm ag y dywedir weithiau yng Nghymru, am ddyn yn ei ddyfodiad i dŷ, wedi bod allan mewn gwlaw trwm, ei fod wedi cael ei *drochi*, a chwedi hanner *boddi*,

Boddi, a'r cyffelyb. Mewn ymadrodd o'r fath hyn y mae'n amlwg, mai *cyflwr* y dyn a grybwyllir sydd yn cael ei ystyried, ac nid y *modd* y gwnaed ef felly: ac y mae y fath iaith yn eglur yn un gyffelybiaethol a throellog. Os yw y geiriau *bapto* a *baptizo*, gan hynny, yn cael eu cymhwyso, weithiau, at y cyflwr y bo dyn ynddo, heb un cyfeiriad at y modd neillduol y dygwyd ef i'r cyflwr hwnnw; fe allir dweud yr un peth, am y geiriau *dip* a *throchi*: ac os yw y fath gymhwysiad o'r geiriau *bapto* a *baptizo*, yn profi mai *tywallt* a *thaenellu* yw eu hystyr, rhaid yw, fod yr unrhyw gymhwysiad o'r geiriau *dip* a *throchi*, yn profi hefyd, mai *tywallt* a *thaenellu* yw eu hystyr lwytheu. Buasai, yn ddiau, yn beth mor resymol i'n hawdur i gynnyg profi, mai *taenelliad* yw ystyr y gair *trochi*, ag yw iddo gynnyg profi, mai hynny yw ystyr *bapto* a *baptizo*. Pan ddywed y cyfieithwyr Groegaid, yn y lle a nodwyd, *apo tes drosou tou ouranou to soma autou* EBAPHE*; eu meddwl yw, i'r gwlith wlychu'r brenin mor hollol, a'i wneud yn y fath *gyflwr*, a phe *trochi* *afid* ef mewn dwfr. Ac y mae hyn yn hawdd ei amgyffred, pan ystyriom mor helaeth y mae'r gwlith yn disgyn yng wledydd y Dwyrain.—Am FEDYDD ISRAEL yn y cwmnwl ac yn y môr, mi a soniais o'r blaen yn nechreu Llythyr IV.

3. "Y mae'n amlwg i mi, (medd efe) mai trwy daenelliad y bedyddiwyd y tair mil, Act. ii. 41. A cheidwad y carchar," Act. xvi. 33.—Y mae ei olygon ef, erbyn hyn, wedi gwellhau i'r fath radd, na's gall *Herschel* trwy'r yspienddrych oreu fedd, weled hanner mor belled ag efe. Gall ef yn awr weled *taenelliad* lle nid oes air o fon am daenelliad—lle nid oes mo'r arwydd lleiaf o'r fath arferiad, neu unrhyw amgylchiad yn galw am dano. Ond y mae ef yn taeru, "nad yw dybygol y gallai'r apostolion gael cyfle i drochi y fath nifer yn *Jerusalem* ELYNOL." Gan eich pwyll, Syr!—Cafodd digwyddiadau y dydd hwnnw effaith fawr iawn ar y trigolion. Ped edrychasech chwi yn adnod 47, cawsech weled, fod yr apostolion, er cym-

* See the Septuagint Version in Dan. iv. 33.

maint yr *elyniadeth* gynt a chwedi'n, yn cael bryd hynny, *ffasor gan yr holl bobl*: a dilys yw, fod yn Jerusaleu leodd cyfleus i drochi mwy na thair mil o ddynion. — “ Ond ymha le y gallid trochi *ceidwad y carchar?* ” — Ymha le! — Yr oedd *afon* gerllaw, ar lan pa un y *byddid arferol o weddio*, (adnod 13.) gallid ei drochi ef yno, o ran dim a wyddoch chwi i'r gwrthwyneb. A phan ystyrir mor gyffredin yr arferid trochiad yn y gwledydd hynny, nid yw oll yn annhebygol i fod lle cyfleus i drochi o fewn y carchar, neu o leiaf yn gyfagos iawn iddo. Wedi'r cwbl, ni's gwn i, ac ni's gwaeth gennyf, ymha le y bedyddiwyd y *tair mil*, na *ceidwad y carchar* chwaith; eu bedyddio a gawfant, (*nid eu taeuella*) ac y mae hynny yn ddigon i'm pwrpas i.

4. “ Y geiriau (eb efe) a gyfieithir yn yr *Iorddonen*, ac o'r *dawfr*, ym medydd Crist, a oddefant eu cyfieithu wrth yr *Iorddonen*, ac oddiwrth y *dawfr*. ” Ond nid gwir yw hynny. Byddai'r fath gyfieithad yn *annaturibl*; o blegid mai prif a phriodol ystyr y gair BAPTIZO, yn ol tyfiolaeth yr holl fyd dysgedig, yw trochi; ac o blegid mai amcan amlwg yr efangylwr yno yw darlunio yr amgylchiadau perthynol i drochiad *meuon afon*. — Byddai'r fath gyfieithad yn tywyllu ymadrodd yr efangylwr; ac heb fod o unrhyw ddefnydd i neb, oddieithr, ysgatfydd, y sawl sy'n *gwadu bedydd dawfr*. Gallent hwy, yn wir, gymmeryd achlysur oddi yno i ddadlen, na ddichon neb brofi i'n Harglwydd gael ei fedyddio â *dawfr*, gan nad oedd ef ond wrth y *Iorddonen* pan ei bedyddiwyd. Ac y mae yn sicr y gallai ef fod wrth yr *afon*, a dyfod ymaith gwedi'n oddiwrth yr *afon*, heb wneuthur ei hynny unrhyw ddefnydd o *ddawfr yr afon*. — Am y geiriau i'r *dawfr*, ym medydd yr Efnuch, mi a'u hyfytoriais hwy eisoes yn Llythyr IV. — A hefyd y ddadl oddiwrth Rhuf. vi. 3, 4. a Col. ii. 12.

Yma, gan fod ein hawdur a'r byd crefyddol yn dangos y fath hoffder tu ag at *daenelliad*, mi dybygwn na fyddai ddim yn anghymmwys i ymosyn ychydig ynghylch tadogaeth y ddefod honno — O ba le y mae? O'r nef, neu ynte o ddynion? I hyn gallid ateb — Y mae'n dra sicr nad yw y fath *daenelliad* ag y mae
ein

ein gwrthwynebwyr yn dadleu drosto (sef taenelliad dwfr *glân* neu *ddigymmysg*) ddim o'r nef; o blegid nad ydyw yn cael ei orchymmyn, ac nad oes un gair o fon ei fod yn cael ei arfer, nac yn yr *Hen Destament* na'r *Newydd*.—Ymysg ofer-goelion *Paganiaeth*, Syr, y mae i ni edrych am dadogaeth y ddefod hon; ac yn y *temlau Paganaiidd* y cawn ni yr olwg gyntaf ar y fath arferiad. Yno gerllaw'r porth, mewn sefyllfa led gyffelyb i'r lle y mae'r bedydd-faen i'w weled yn awr yn y temlau plwyfol, yr oedd llestr wedi ei ofod, yn llawn o ddwfr *glân* bendigaidd, â pha un y taenellid y gynnulleidfa. Ac fel y mae'n hyspys i fod y Paganaiid yn dwyn eu *plant* i gyfrannogi gyd â hwynt o'u hordinhadau crefyddol, fe allir, dybygwn, sefydlu yma, yn ddibryder *ddechreuad taenelliad babanod*.—Nid oes dim fon i'r arferiad hon i gael ei derbyn ymysg y rhai oedd yn myned dan enw *cris'tnogion*, hyd y rhan olaf o'r *drydydd ganfed* o oedran Crist. Cafodd *tywalltiad* ei harfer ryw faint yn gynt: ond nid oes un hanes i fod honno yn cael ei harfer o flaen y flwyddyn 251.—*Cyprian* oedd y cyntaf a glywir yn dadleu dros y defodau hyn; ac y mae'n dra theilwng o fylw, mai o'r *Hen Destament*, ac nid o'r *Newydd*, y mae ef yn ceisio eu hamddiffyn.—Unwaith yn 'chwaneg, fy nghyfaill haeddbarch, byddwch wych.

For a further account of facts above hinted, see MIDDLETON'S Lett. fr. Rome, 5 edit. EUSEBIUS Ecc. Hist. b. vi. c. 42. and b. viii. c. 7. WALL'S Hist. Inf. Bapt. p. ii. c. ix. BARKER'S Duty and Circumstances of Baptism determined by evidence, printed for WHITE, London, 1771. It is but justice to add, that several hints, and some passages in this Letter are borrowed from the late Mr. FOOT'S ingenious Letters to the Bishop of Winchester, and from Mr. MAC LEAN'S Defence of Believer Baptism, in answer to HUDDLESTON, &c.

LLYTHYR VIII.

Barchedig Gyfaill,

Y Mae'r hanes ysgrythurol ynghylch bedydd yn ymddangos i mi mor eglur ac mor gyflawn, ag na's gallaf fi lai na'i gyfrif yn beth tra annhebygol y
dichon

dichon un dyn a'i hyfyriondd yn ofalus, weled unrhyw anbwfdra i ateb y cwestiwn hwnnw. — "Beth y mae'r Testament Newydd yn ei feddwl wrth y weithred a elwir *bedyddio*?" — Fe ymddengys fod y geiriau gwreiddiol ag fydd yn darlunio'r ordinhad hon yn arwyddo *trochi* a *throchiad* mor naturiol a phennodol a'r geiriau Saesonaeg, *dip*, *dipping*, neu'r geiriau Cymraeg, *foddi*, *fuddiant*, a'r cyffelyb. Os arferir hwynt weithiau mewn ystyr droellog ac amhriodol, fe allir dweud yr un peth am y geiriau *Saesonaeg* a *Chymraeg* o'r un ystyr, fel y dangosais yn amlwg yn fy llythyr o'r blaen, wrth son am y cyfieithad Groegaidd yn Dan. iv. 33. — Y mae'r byd dysgedig yn gyffredin yn addef mai *trochi*, yn wir, yw ystyr y gair BAPTO; ond y mae rhai yn dadleu, nad yw y gair BAPTIZO, (yr hwn a arferir am weinyddiad yr ordinhad hon) ddim mor wastadol ac angenrheidiol o'r unrhyw ystyr. Eithr rhaid yw fod y fath ddadl yn gwbl afresymol a difail. — "Y mae'r holl eir-lyfrau a welais i, (medd Dr. GILL) yn dweud wrthyf fi eu bod eill dau [*bapto* a *baptizo*] yn arwyddo yr un peth, canys y maent yn eu cyfieithu yn yr un geiriau, ac y mae'r ddau yn cael eu harfer yn ddiwahaniaeth gan awdwyr Groegaidd." Rhoddes Dr. GALL hefyd siamplau digonol i brofi fod y geiriau Groeg tarddiadol, (*derivatives*) yn terfynu yn Zo, o'r un arwyddocad a'r rhai gwreiddiol, (*primitives**) — Mai *trochi* yw priodol a phrif ystyr y gair Groeg BAPTIZO, (*bedyddio*) a ymddengys, yn

1. Oddiwrth arferiad cyffredin y gair yn y iaith honno, yn ol tystiolaeth y geiriaduron mwyaf enwog, a'r difnyddion mwyaf dysgedig ymysg bedyddwyr babanod eu hunain. — "BEDYDDIO, yn y Groeg (ebe LUTHER) yw *trochi*, a BEDYDD yw *throchiad*." Ac, eb efe, ychydig yn y blaen, "Mi a fynwn i'r rhai fydd i'w *bedyddio* i gael eu *trochi* yn gyfan-gwbl mewn dwfr, fel y mae'r gair yn arwyddo." (LUTHER'S *works in Latin, concerning Babylon's captivity*, vol. 2. fol. 79. — as quoted by Dr. DU VEIL, on

* GILL'S *Ancient Mode of Baptism*, p. 61. and GALE'S *Reflections on WALL'S Hist. Inf. Bapt.* p. 217.

Acts viii. 38.—*English edition.*) — Y mae'r gair *bedyddio* (medd CALVIN) yn arwyddo *trochi*; ac y mae'n sicr i fod y ddefod o *drochiad* yn cael ei harfer gan y *brif eglwys*." — (*Instit. b. iv. c. xv. § 19. Norton's edit. London, 1587.*) — " Gorchymynodd Crist (medd BEZA) i ni gael ein *bedyddio*, ystyr pa air, yn sicr, yw *trochiad*." (*Epistola ad Thom. Tilium, quoted by BOOTH, Paedobapt. exam. 1st. edit. p. 17.*) " *Bedydd* [BAPTISMA] ebe ZANCHIUS, fydd air Groeg, ac a arwydda ddau beth: yn gyntaf, ac yn briodol, *trochiad* mewn dwfr. Canys priodol ystyr BAPTIZO yw *trochi, soddi dan, gorchuddio* mewn dwfr." (*Opera Tom. vi. in epist. ad Ephes. p. 217.*) " Y weithred o fedyddio (medd VITRINGA) yw *trochiad* y crediniol mewn dwfr. Fe ddengys hyn ystyr y gair. Yn y modd hyn hefyd yr ydoedd yn cael ei chyflawni gan Grist a'i apostolion." (*Aphorismi Sanct. Theol. Aphoris. 884. — In BOOTH, as before, p. 18.*) — " Hyn yma oedd y ddefod o fedyddio (medd CASAUBON) sef *trochi* dynion mewn dwfr; yr hyn y mae'r gair BAPTIZEIN, *bedyddio*, yn ddigonol yn ei amlygu." (*In Mat. iii. 6.*) " BAPTIZO (*bedyddio*) *trochi, soddi, gorchuddio* mewn dwfr," medd HEDERICUS. (*Lex. Man. Græc. Lond. 1727.*) — " BAPTIZO, (*bedyddio*) *trochi*," medd SCHREVELIUS. (*Lex. Man. Græc. Amstel. 1685.*) — " BAPTIZO, *trochi, suddo, neu soddi* mewn dwfr," medd PARKHURST. (*Gr. Eng. Lex.*) O'r un farn yw Dr. WILLIAMS, (*Conc. Gr. Test. under the word BAPTIZO*) canys y mae ef yn ei gyfrif o'r un ystyr a'r gair *Hebraeg* TABAL, *trochi*. — " BAPTIZO, (*bedyddio*) *trochi*," ebe DAWSON, (*Lex. Nov. Test.*) — " BAPTIZO, (*bedyddio*) *trochi, gorchuddio*," medd T. C. (*Gr. Eng. Lex. Lond. 1658.*) — " Sicr yw, (medd WITSIUS) i fod Ioan, a *disgyblion* Crist hefyd, yn gyffredinol yn arferyd *trochiad*; a bod eu siampl hwy yn cael ei dilyn gan y *brif eglwys*. — Ac ni's gallir gwadu mai priodol ystyr y geiriau BAPTEIN a BAPTIZEIN, yw *soddi* neu *drochi*. — Ac ni's dylem gelu chwaith, i fod yr arwyddocad yn fwy helaeth, a'r cyfatebiad rhwng yr arwydd a'r peth a arwyddir, yn fwy cyflawn mewn *trochiad*; fel y bydd i ni ddan-

gos pan ddelom i ystyried y pwngc hwnnw." (*Oeconomy of the Covenants, b. iv. c. xvi. § 13. edit. 1775.*)

"BEDYDDIO; *trochi* mewn dwfr, neu *soddi* yn y dwfr," medd WILSON. *Christian Dict. edit. 1661.*

2. Gallir dadleu ymhellach, mai *trochi* yw prif a phriodol ystyr y gair BAPTIZO, (*bedyddio*) oddiwrth ymddygiad cyfieithwyr y Bibl i'r iaith Almanaid, (*Dutch*) y rhai a droifant y gair hwnnw, a'r geiriau Groeg eraill, a berthynant i'r ordinhad hon, i'r fath eiriau eglur yn eu mamiaith hwy, *doopen, doop, dooper, &c.* Y rhai ydynt yn cyfatteb i'r geiriau Cymraeg, *trochi, trochiad, trochwr*, a'r cyffelyb*.—Y mae yn ddiamheuol i fod y dysgedigion hyn yn wyr cyfarwydd yn y iaith Roeg; ac am hynny nid yw ddim oll yn dybygol iddynt hwy gamfynied meddwl neu ystyr y geiriau a nodwyd.—Y mae hefyd yn hyfspys eu bod hwy eu hunain yn arfer *taenelliad*; ac mai taenelliad ydoedd arferiad cyffredin eu gwlad, a'r hyn hefyd yr oedd y llywodraeth yn ei goleddu: yn ganlynol, ni's gallasai ei fod yn unrhyw elw iddynt hwy i wneud eu cyfieithad yn ffafriol i *drochiad*. Gan fod eu cyfieithad hwy, ynte, yn y rhannau hynny o'r ysgrythur ag sydd yn berthynol i fedydd, yn wrthwyneb i'w harferiad hwy eu hunain, ac i ffordd gyffredin eu gwlad; ac hefyd i'r hyn a goleddid gan y llywodraeth dan ba un yr oeddynt yn byw;—gallid bod yn hyderus mai tyfiolaeth ac awdurdod eu cydwybodau a barasai iddynt hwy roddi i'w gwlad a'u cenedl y cyfryw gyfieithad. Ond er fod eu cyfieithad hwy o'r fath a nodwyd, y mae taenelliad, mae'n debyg, yn cael ei arfer yno yn gyffredinol hyd heddyw: a'r hyn fydd yn fwy rhyfedd etto, fe glywir y gweinidog, wrth daenellu ychydig ddafnau o ddwfr ar wyneb y baban, yn dywedyd, yr un pryd, gyd â mawr ddisgrifwch, *gerbron Duw a'r gynlleidfa*—"Yr wyf yn dy DROCHI di yn enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân!"—Yn eich cyfrif chwi, Syr, mi a wn fod y fath ymddygiad yn un tra gwrthun a rhyfygus; ac yr wyf fi fy hun o'r un farn: ond, attolwg, pa faint llai gwrthun a

* See the Dutch Testament. Also SEWELL'S Dutch and English Dictionary, under the above words.

rhyfygus,

rhyfygus, yw ymddygiad taenellwyr babanod yng Nghymru, wrth gyflawni yr unrhyw orchwyl?—Y maent hwy yn *taenellu* ychydg ddafnau o ddwfr, ac yn dweud, “ Yr wyf yn dy *fedyddio*,” &c.—Ac ystyr y gair *bedyddio* yw *trochi*.—Nage ddim, medd Mr. Evans,—Ei ystyr yw *golchi*! O’r goreu, Syr, meddaf finneu; os ei ystyr yw *golchi*, ni chyfiawnha hynny ddim o’ch ymddygiad chwi—Nid *golchi* yw *taenellu*. Nid yw eich geiriau chwi, gan hynny, wrth daenellu babanod, ddim yn fwy gwirioneddol nâ geiriau y gweinidog Almanaid, yr hwn a ddywed, *Yr wyf yn dy drochi*, &c. Y mae ef wrth *daenellu*’r baban, yn dweud, “ Yr wyf yn dy *drochi*: yr ydych chwitheu’n dweud, “ Yr wyf yn dy *fedyddio*; hynny yw (yn ol eich addefiad eich hunan) “ Yr wyf yn dy *olchi*: ac yr ydych eich dau, mewn gwaed oer, yn bwylllog, ac o ddifrif, ger bron Duw a’i bobl, yn dweud anwiredd noeth lummyn.

3. Prawf arall a allem gynnyg dros *drochi*, fel prif neu briodol arwyddocad y gair BAPTIZO, yw ystyr amlwg a dilys y gair *bedsuddi*, yr hwn oedd yn cyfateb iddo yn yr hen Frythoneg. BEDZHIDHIAN (*Bedsuddian*) fel y tyftia ein cydwladwr dysgedig Mr. Edward Lhuyd*, y gelwid *bedydd* gan Frytaniaid Cernyw; ac y mae’r gair hwnnw mor debycced i’r gair Cymraeg *suddiant*, nad yw mewn un modd yn bosibl i ni gamsynied ei ystyr. A chan nad oes le lai nâ meddwl i’r gair hwn gael ei dderbyn oddiwrth grif’nogion cyntaf yr ynys hon, fe allir ei ystyried fel prawf digonol, *ymba fodd* y cawsent hwy eu dysgu i *weinyddu bedydd*. Y mae haneswyr yn gyffredin yn cyttuno, i’r efengyl gael ei chyhoeddi ym Mrydain yn yr oes apostolaidd; naill ai gan rai o’r apostolion, neu ynte gan rai o’u cyd-lafurwyr. Yn awr, os darfu iddynt hwy (fel y mae’n llwyr dybygol) ddyfsgu ein hynafiaid i alw BAPTIZO yn *bedsuddi*, neu *bedsuddo*, y mae’n rhaid ei fod yn canlyn, mai *trochi* yw priodol ystyr BAPTIZO, yn ol barn yr apostolion a’r rhai oedd yn *cyd-lafurio* â hwynt.—Ie, ac yn ol barn yr Yspryd

* See the Comparative Vocabulary in the *Archæologia Britannica*, p. 4. under the word Baptisma.

Glân ei hun, yr hwn oedd yn eu harwain ac yn eu dysgu hwy. Ef a ddengys y gair *Cernyweg*, *bedfuddian*, beth yw gwir dadogaeth y gair *Llydaweg*, *baduddiant*, (*bedydd*) yr hyn yn sicr yw *badfuddiant*. Ymddengys hefyd oddi yma, nad yw tadogaeth y gair *Cymraeg* *bedyddio*, ddim arall ond *bedfuddo*. Wrth gydmaru y gair *Llydaweg* â'r un *Cernyweg*, fe geir lle i feddwl mai *bedfuddiant* neu *badfuddiant*, oedd y gair am fedydd ar y cyntaf ym *Mrydain*. Mewn amser cafodd y gair ei dalfyrru, er mwyn gwneud y sain yn fwy esmwyth.—Gadawodd gwir *Cernyw* ymaith y llythyren olaf, (t) a gwyr *Llydaw* y llythyren s, a'r *Cymry* s, i, a, n, t.—Yn awr oddiwrth yr ystyriaeth, Syr, mai y prif athrawon crist'nogaidd, y rhai a wyddent y ffafaelledig feddwl Crist, oedd y rhai a ddysgasent ein hynafiaid i arfer y geiriau uchod, gallir dadleu, dybygwn, yn rhesymol ac yn hyderus, nad yw iawn neu briodol ystyr y gair *Groeg* *BAPTIZO*, ddim llai na *fuddo* neu *drochi*.

4. Y mae fail hefyd i ddadleu oddiwrth y lleoedd a ddewisid i weini'r ordinhad, gan ei gweinyddwyr cyntaf, mai *trochi* yw gwir arwyddocad y gair *BAPTIZO*.—Cafodd yr ordinhad hon ei gweinyddu ar y cyntaf yn yr *IORDDONEN*.—Yr *afon* fwyaf yn yr *holl* *swlad bonno*. Yr hyn fydd yn dangos mai *trochiad* yn ddiau ydoedd, ac *nid taenelliad*, yr hyn nid oedd yn gofyn tu ag at ei gyflawni, nac *afon*, nac unrhyw gasgliad helaeth o ddyfroedd. Yr oedd *Ioan* hefyd yn bedyddio yn *ENON*, gerllaw *Salim*, ac fe rydd yr *Yspryd Glân* y rheswm hwn am ei waith ef yn dewis y lle hwnnw—"Canys dyfroedd lawer oedd yno." Yr hyn a arwydda yn amlwg ei fod ef yn *trochi*'r bobl: canys pe *taenellu* fuasai ei arferiad, ni buasai dim achos iddo ef, er mwyn hynny, i ymgyrchu i fan lle yr oedd *dyfroedd lawer*.

5. Gallid dwyn rheswm arall dros *drochi*, fel gwir neu briodol ystyr y gair *Baptizo*, oddiwrth yr amgylchiadau hynny a noda'r ysgrythur, fel rhai perthynol i *weinyddiad* yr ordinhad—sef myned i wared i'r *dwfr* a dyfod i fynu o'r *dwfr*. Aeth *Philip* a'r *Efnuch* i wared eill dau i'r *dwfr*, Aët. viii. 38. (*nid* AT y *dwfr*, fel y dadleu'n hawdur; canys soniasid am

am hynny o'r blaen yn adnod 36.) Yn awr, pa reswm, attolwg, a allir ei roddi am eu gwaith hwy yn myned eill dau i'r *dwfr*, oddieithr iddynt wneuthur hynny mewn trefn i Philip i *drochi* yr Efnuch yno? Yn sicr nid oedd dim eisiau gwneuthur hynny er mwyn *taenellu* ychydig ddafnau o ddwfr ar ei wyneb ef. Y mae *taenellwyr* yn peri i'r 'sgrythur i siarad yn anniben ac yn ffol, bryd bynnag y bo yn son am weinyddiad yr ordinhad hon.

6. Bod *bedydd* yn arwyddo *claddu* ac *adgyfodi*, fydd brawf ychwanegol, mai *trochi* yw ystyr y gair *baptizo*. Y mae *trochiad*, a *dyrchafiad* allan o'r *dwfr*, yn cyf- ateb yn naturiol ac yn amlwg i *gladdedigaeth* ac *adgyfodiad*; ond am *daenelliad* ni's gallir dywedyd felly; canys yno nid oes unrhyw rith, neu y mesur lleiaf o gyfattedbiad, neu debygoliaeth.

7. Gallid hefyd enwi *golchiad*, fel yn cael ei arwyddo mewn *bedydd*—Ac athrawiaeth yr *arch*, yn ei chyfattedbiad i'r ordinhad hon—A *bedydd* yr *Israelliaid* yn y cwmmwl ac yn y môr—A dioddefaint Crist, &c. y rhai a gyd-ymagweddant oll â'r ystyr yr y'm ni yn ei roddi i'r gair *baptizo*; ond rhwng pa rai a *thaenelliad* nid oes unrhyw gyffondeb neu gyfattedbolrwydd.

O ran cynhwysiad yr WYTHFED LLYTHYR o eiddo'n hawdur, nid wyf yn awr yn gallu gweled yno nemmawr neu ddim ag fydd yn deilwng o attebiad.—Gallir, er hynny, nodi rhyw rannau o hono, tu ag at ddangos i'r byd mor dêg ac mor gywir y mae ef yn gweled yn dda i adrodd daliadau ei wrthwynebwyr.

Dan y *pen cyntaf* yno, ef a ddywed yn brysur iawn ei wedd, ein bod ni yn dal, “fod babanod yn hollol ac yn unig dan felldith y cyfammod o weithredoedd.” Ond y mae hynny yn groes i'r hyn a ddywedasai ef o'r blaen yn y *nod* ar odre dalen 18. Ac y mae hefyd yn ymadrodd anwireddus; canys y mae llaweroedd o honom ni yn barnu nad ydynt hwy na than felldith, nac ychwaith mewn unrhyw berthynas i'r cyfammod hwnnw.—A thra y parhaom o'r farn mai cyfammod Sinai yw y cyfammod gweithredoedd, braid y gallir disgwyl i ni newid ein meddwl yn y matter hwn.

Dan y *chweched pen* y mae ef yn dweud ein bod ni yn dal, mai *am ddynion yn debyg i blant* y mae Crist

yn llefaru, pan y dywed, (Mat. xix. 14.) “ Eiddo y cyfryw rai yw teyrnas nefoedd.” Ond cam-ddywediad yw hyn hefyd.—Hyd yr wyf fi yn deall, yr ydym ni gan mwyaf yn barnu, mai am blant yn *berfonol* y llefara ein Harglwydd yno.

Dan yr *wythfed pen* ef a ddywed, ein bod ni yn dal, mai *plant o briodas* a feddylir pan y dywedir i fod plant yn *sanctiaidd*.—Dylasai ddwend, *plant o briodas* GYFREITHLON; canys yr y'm ni yn barnu, mai *nid y briodas*, ond y *cyfreithlondeb* o honi, oedd y pwngc petrusol bryd hynny ymysg y Corinthiaid.

Dan y *ddauddegfed pen* y mae yn dwend ein bod ni yn dal, fod bedyddiad *Crist* gan Ioan yn *siampl* i fedyddio'r *edifeiriol*; yr hyn fydd beth cwbl anwireddus, fel y dangosais yn fy llythyr cyntaf.—Y mae yn yr un lle yn ailadrodd ei farn, nad oedd *bedydd Ioan* yn fedydd *crist'nogol*, am nad oedd crist'nogaeth wedi dechreu yn ei amser ef, &c. Ond yr wyf yn meddwl i mi roddi i hynny ateb digonol o'r blaen: am hynny ni bydd i mi ond enwi Luc xvi. 16. fel gwrthbrawf ychwanegol i'r daliad hynod hwn o eiddo ein hawdur.

Dan y *trydydd pen ar ddeg* y mae ef yn adrodd ein barn ni fel ped faem yn dal nad yw *casgliad cywir* o'r ysgrythur o un grym neu ddefnydd mewn crefydd.—Yr y'm ni o'r tu arall yn addef ei rym a'i ddefnydd yn ei le priodol: ond yr y'm yn dal, yr un pryd, na's gallir sylfaenu dyledswyddau *pendant* ar *gasgliad*; ac nad yw bosibl i ddwyn *casgliad cywir* o'r ysgrythur dros *daenelliad babanod*. Rhaid diweddu yn awr, gan orphwys, anwyl Syr, yr eiddoch, &c.

W. R.

LLYTHYR IX.

Barchedig Syr,

“**P**A fodd y daeth dynion i wadu hawl plant i fedydd, gan fod oesoedd cyntaf yr eglwys yn eu bedyddio?” yw y cwestiwn y mae'r awdur yn cymmeryd arno ei drin a'i ateb yn ei lythyr olaf. Os wrth *blant* y mae ef yn meddwl *babanod*, y mae'n sicr fod

fod y cwestiwn wedi ei sylfaenu ar anwiredd: canys nid oes dim hanes am fedyddio babanod yn y *ddwy oes gyntaf* o'r oruchwiliaeth grist'nogol. TERTULLIAN, fel y soniais o'r blaen, yw y cyntaf ag fydd yn crybwyll am y fath arferiad; ac y mae ef yr un pryd yn llefaru yn ei erbyn. Yr ydys yn meddwl iddo ef ysgrifennu ei lyfr *ynghylch bedydd*, yn yr hwn y mae hynny i'w weled, o gylch y flwyddyn 204. Oddiwrth yr hyn y gallid barnu, mai o ddeutu yr amfer hwnnw y dechreuwyd siarad am fedyddio babanod.—I brofi hyn, gallir dwyn tyfiolaeth amryw o'r ysgrifenydd mwyaf cyfrifol ymysg *bedyddwyr babanod* eu hunain. Mi a enwaf yma rai o honynt.

“ Ni's gallir profi trwy'r ysgrythur, (medd LUTHER) fod bedydd babanod yn un o ofodiadau Crist; neu ei fod yn cael ei arfer gan y rhai oedd yn byw yn yr oes gyntaf ar ol yr apostolion.” Quoted by BOOTH, as before, from A. R.'s Van. Inf. Bapt. p. 2. p. 8.

Y mae CALVIN hefyd yn addef nad ydyw yn un lle yn cael ei grybwyll gan yr efangylwyr i'r apostolion fedyddio gymmaint ag un plentyn.—Inst. b. iv. c. xvi. § 8.

“ Yr ydym ni yn addef, (medd LIMBORCH) nad oes yn yr ysgrythur un gorchymyn na siampl ddiamheuol am fedyddio babanod.”—Dywed ef hefyd, na's gallir enwi unrhyw amgylchiad, oddiwrth ba un y gallir casglu mewn modd dilys i neb plant gael eu bedyddio gan yr apostolion: ac ymhellach, mai cymmanfa *Carthage*, yr hon a gynhaliwyd yn y flwyddyn 418. oedd y gyntaf erioed ymha un yr haerwyd i fod bedydd babanod yn arferiad *angenrheidiol*. — Compl. Syst. Div. vol. 2. b. v. c. 22. § 2. Engl. Transl. 2nd edit. by JONES 1713.

“ Nid oes yn y Testament Newydd, (eb yr efgob BURNET) un gorchymyn eglur, neu reol i fedyddio babanod.” Exp. xxxix. Art.—Art. 22. p. 383.

“ Ymysg yr holl rai a fedyddiwyd gan yr apostolion, (medd Dr. WALL) nid oes un baban yn cael ei enwi.” Hist. Inf. Bapt. 3d edit. preface.

“ Nid oeddid yn bedyddio neb (medd SALMASIUS a SUICERUS) o fewn y *ddwy oes gyntaf*, oddieithr y cyfryw ag oeddynt (wedi eu haddysgu yn y ffydd, ac

adnabod athrawiaeth Crist) yn abl tyftio eu bod yn credu." — Quoted by BOOTH, as before, p. 194.— Also by WALL, Hist. Inf. Bapt. vol. 2. p. 28. 3d edit.

" Yr oedd bedydd babanod, (medd CURCELLÆUS) yn beth cwbl ddieithr, yn y *ddwy oes gyntaf* yn ol Crist; ond yn y 3ydd a'r 4ydd oes, yr oedd rhai yn ei goleddu. Yn y 5ed, a'r oesoedd canlynol, yr oedd yn gyffredin yn cael ei arfer. Am hynny yr y'm ni yn cyflawni y ddefod hon, fel *ben* arferiad, ond nid fel traddodiad apostolaidd." — Inst. Rel. Christ. l. i. c. xii. — Ac eb efe, mewn lle arall, " Ni ddechreuodd yr arferiad o fedyddio babanod cyn y drydydd oes yn ol geni Crist. — Yn yr oesoedd blaenorol nid oes dim argoel am dani; ac fe'i dygwyd i mewn heb un gorchymmyn oddiwrth Grift." Dissert. Secund. de Peccat. Orig. § 56.

" Oddiar yr amser hwn, [*diwedd yr ail oes*] medd FORMEY, yr oeddid yn bedyddio babanod, yn gyftal a rhai mewn oedran." — (Eccl. Hist. vol. 1. p. 33. Engl. edit.) — Y mae'r enwog Dr. JORTIN hefyd yn caniattau nad oeddid ddim yn bedyddio babanod yn yr oes apostolaidd. Rem. on Ec. Hist. vol. 1. p. 244, &c.

O'm rhan i, Syr, ni's gallaf lai na chyfrif y tyftiolaethau hyn yn wrthbrawf digonol i ddywediad ein hawdur—fod oesoedd cyntaf yr eglwys yn bedyddio babanod. Rhaid i mi hefyd eu hystyried hwy fel dangosiad amlwg,—Pa fodd y daeth dynion i wadu hawl babanod i fedydd: fef, " Am nad oes yn y Testament Newydd na gorchymmyn na siampl am y fath arferiad; nac unrhyw argoel ychwaith ei fod yn cael ei goleddu o fewn y *ddwy oes gyntaf* o'r oruchwiliaeth efangylaidd.—Bydd yn ddigon cynnar i mi i roddi attebiad mwy cyflawn a neillduol i'r hyn a ddywedodd fy awdur ar y pen hwn, pan y profo ef i fod y gwyr cyfrifol a dysgedig a enwyd, yn gamfyniol yn y dywediadau a adroddais o'r eiddynt hwy; a phan y gwelo ef yn dda hefyd i hyspyfu i ni, Pa hanesion ydynt hwy ar ba rai y mae ef yn sylfaenu ei farn ynghylch y modd y daeth dynion i wadu hawl plant i fedydd.—Y mae ef yn son drachefn a thrachefn, am *hanes yr eglwys*, a chael boddlonrwydd wrth ddarllain *hanefoedd*, a'i fod wedi cael allan ryw beth nodedig

nodedig wrth ddarllain YR HANESOEDD UCHOD yn gywir, &c. (dal. 26, 42, 43.) heb yngan gair, er hynny, pa ryw hanesoedd y mae ef yn feddwl. Pan y dewiso ef i drin y rhan hon o'r ddadl, sef yr hyn a berthyn i *hynafiaeth*, gyd â rhyw radd led gymhedrol o degwch, gweddeidd-dra, a gwroldeb—hynny yw, pan yr enwo ef ei dystion, ac y gosodo ei brofiadau ger ein bron yng ngoleu'r dydd; mi a fyddaf yn foddlon iawn i'w gyfarfod, a chlust ymwrando ei ar-aith. Ond hyd y gwnelo ef hynny, ni thraid iddo ddiogwyl y bydd i mi wneud nemmawr o gyfrif o'i ymadroddion. Os cwrddodd ef erioed â neb hanesion awdurdodol ag idd yd yn gyflon â'i farn ef ar y pwngc hwn, buasai yn hawdd ac yn rhesymol iddo eu heuwi hwy. Y pryd y gwnel ef felly, mi a dalaf iddynt bob parch a fo ddyledus.

Er fy mod i fy hun yn cyfrif y cwbl a ddywed ein hawdur dan y pen o anysgrythurol *hynafiaeth* yn an-nheilwng o attebiad, fe fydd rhai o'm darllenwyr, ysgatfydd, o farn wahanol. Er mwyn y cyfryw mi a wnaaf yma ychydig o sylwiadau ar rai o'i ymadroddion. “Yr ydys wedi cael allan, (medd efe, dal. 43.) mai *Paganiaid*, neu ddynion *difedydd*, oedd rhieni y dyn-ion hynny a fedyddiwyd mewn oedran—mai *Manicheaid* oedd y dynion ag oedd yn gwadu bedydd plant—mai cabl farn y *Papistiaid* ar y diwygwyr oedd dy-wedyd eu bod hwy yn ei wadu.” Mewn ateb i hyn, mi a ofynaf, yn

1. Ai *Paganiaid* ynte, neu ddynion *difedydd*, oedd rhieni *Gregory Nazianzen*? Y mae gennym hanes mai *cris't'noges* enwog mewn duwioldeb oedd ei fam cyn ei eni ef; ac mai esgob duwiol oedd ei dad; ac iddo ef gael ei ddychwelyd, a derbyn *bedydd*, yn amser mebyd ei fab: ac er hynny na fedyddiwyd mo *Gregory* ne's oedd yn ddeg ar ugain oed. *Biogr. Eccl. vol. 2. p. 293, &c.* Yn

2. Ai *Manicheaid* oedd yr hen *Waldensiaid* a'r *Albigensiaid*? — Fe ymddengys oddiwrth hanes Dr. ALLIX, fod rhan o honynt hwy yn gwrthod bedydd babanod. (*Rem. Eccl. Hist. Ch. of Piedmont.*) Ac fe dystia un arall o'u haneswyr, fod y rhan fwyaf o hon-nynt yn gwrthod bedydd babanod. (CHASSANION

Hist. des Albigeois; quoted by STENNETT, against RUSSEN, p. 81, &c.) Dylasai ein hawdur ddywedyd, pwy yw'r hanefwr hwnnw fydd yn dweud eu bod hwy yn bedyddio eu plant.—Gallid gofyn yma ymhellach, ai *Manicheaid* oedd y *Petrobrusiad* a'r *Henriciad*? Dywed CASSANDER eu bod hwytheu yn gwrthod yr arferiad a enwyd, ac yn dal mai i rai mewn oedran yn unig, y mae bedydd yn perthyn. (*Præf. Lib. de Bapt. Inf.* quoted by STENNETT, as before, p. 83, &c.) I'r un pwrpas hefyd y tyflia *Mosheim*. *Eccl. Hist.* vol. 2. p. 447. Yn

3. Ai cabl farn y Papistiaid ar CARLOSTADT, oedd dweud ei fod ef yn gwadu bedydd babanod?—Y mae rhai o'r enwocaf o'r hanefwyr Protestanaidd yn ei gyfrif ef ymysg gwrthwynebwyr y ddefod honno. Yr oedd LUTHER a MELANETHON, ac efe, dros dro, yn gyfeillion gwresog, a chyd-lafurwyr yn y weinidogaeth: ac os collodd ef eu hewylllys da hwy wedi hynny, y mae'n debyg mai ei zel a'i ymgais ef am burach athrawiaeth oedd yr achos: a sicr yw, na's gall yr erledigaeth a ddioddefodd ef yn ol llaw, ddwyn un gradd o anrhydedd i'w henw a'u coffadwriaeth hwy. See MOSHEIM, *Eccl. Hist.* vol. 3. p. 327, 328. & vol. 4. p. 28, 29, 30. *Eng. Edit. Lon.* 1774.

O ran arferiad yr *ben Frytaniaid*, yn yr amfer y daeth AWSTIN *Fynach* i'r ynys hon, yr wyf yn barod i farnu, na's gall neb wybod yn gyflawn pa beth ydoedd, neu pa un a'u bod hwy bryd hynny yn bedyddio babanod ai peidio. Os oeddynt hwy yn y cyfamfer, (sef y CHWECHED OES) yn arfer y fath ddefod, ni fyddai hynny ryfeddod yn y byd; ac ni's gall, chwaith, fod yn fatter o unrhyw bwys yn y ddadl hon.—Ac o ran y geiriau, yn ol arferiad eglwys *Rhufain*, pe gallid profi i'r mynach eu harfer hwy, neu mai hynny oedd ei ofyniad ef, ni fyddai ddim yn canlyn, fod ein hynafiaid o'r blaen yn arfer y ddefod mewn cwestiwn. Gallasai ef lefaru y fath eiriau, heb feddwl dim amgen na chwennych i'n hynafiaid i fedyddio eu babanod, yn ol *siampl*, neu gan fod hynny yn cael ei arfer yn yr eglwys i ba un yr oedd ef yn perthyn: yr hyn ystyriaeth fydd yn sicr yn gwbl gyflon â'r fath ymadrodd. Ac y mae yn dra thebygol, mai felly y deallodd

deallodd FABIAN hwynt, gan iddo hyspyfu, yn un argraphiad o'i Gronicl, mai ceisio gan y Brytaniaid i fedyddio eu plant a wnaeth Awstin.—Ped fai Papistiaid Prydain yn awr yn gofyn gan y llywodraeth i sefydlu yma y LLYS YMHOLIAD, (*Inquisition*) YN OL ARFERIAD YR HYSPLAIN—neu, ped fai cynnyrcholwyr y Ffrangcod, fydd yn awr yn eistedd yn Versailles, yn chwennych i'w brenin i ganiattau i'w ddeiliaid GYNGHAWS TRWY REITHWYR (*Trial by Jury*) YN OL ARFERIAD LLOEGR; ni phrofai hynny ddim, fod y llys ymboliad eisoes mewn bod ym Mrydain; nae ychwaith, fod cyngbaws trwy reithwyr eisoes yn beth arferol yn *Efrainge*. O'r tu arall, byddai pawb yn deall, fod y naill osodiad yn bresennol yn beth anarferol ymysg y Ffrangcod, a'r llall felly ymysg trigolion ynys Prydain. Ac felly, wedi'r cwbl, fe fyddai yn ddigon posibl, am ddim a ymddengys yn yr amgylchiad uchod, neu yn unrhyw amgylchiad arall a allaf fi yn awr ei alw i gof, na cha'dd bedydd babanod ddim ei dderbyn yn yr ynys hon o flaen dyfodiad Awstin Fynach—sef, y CHWBCHEO OES yn ol geni Crist.

Y mae'r dadleuwr hwn yn ymddangos yn fawr ei chwennychiad i gael allan ryw beth i'w feio, yn “*Hanes y Bedyddwyr Cymreig*.” Ond y mae'n debyg i fod y llyfr hwnnw yn un diwall dros ben, gan na's gallodd ef gael dim yn ei erbyn ond yr amgylchiad uchod; yr hyn, wedi'r cwbl, nid yw ef ddim yn abl ei brofi yn beth anwireddus.

Un arall o'r bedyddwyr, gwaith pa un a drinir gan ein hawdur mewn modd tra dirmygus, yw Mr. D'ANVERS.—“Yr wyf yn deall, (eb efe) fod llawer o'r fath waith anghywir yn cael ei arferyd ar y pwngc hwn; yn enwedig gan un Mr. D'anvers, yn rhagor i neb arall.”—Os yw ef yn deall hynny, pa'm na roisai ef rai *fiamplau*, a gwneud rhyw gynnyg i'w gwrthbrofi? Gan na's gwnaeth ef felly, rhaid i mi gyfrif y cyhuddiad yn rhy ddistadl i haeddu ei ateb. Gwr teilwng a chyfrifol oedd Henry D'anvers: ac os oedd rhai gwallau yn yr argraphiad *cyntaf* o'i lyfr, (yr hyn a allai yn hawdd ddigwydd, yn ddifwriad, mewn casgliad o'r fath hynny) yr wyf yn meddwl eu bod

bod wedi cael yn ofalus eu diwygio yn yr ail argraffiad. — Peth tra digrif, yn ddiau, yw clywed awdur y fath gyhoeddiad a'r "Llythyrâu at gyfaill ar y pwngc o fedydd," yn cymmeryd arno i gyhuddo ei gymmydogion am anghywirdeb a chamfyniadau *hanebol*. — Y mae'n peri i ni adgofio geiriau ein Harglwydd, "Pa ham yr wyt yn edrych ar y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwyt yn ystyried y trawst fydd yn dy lygad dy hun?"

Yn y lle hysaf, y mae ein hawdur, yn farrug iawn ei wedd, yn dwyn Mr. JENKINS i'r frawdle; ac yn ei gyhuddo ef am gam-ddarlunio barn Mr. HENRY, a'i drin ef mewn modd tra haerllug a maleisus, yn ei ateb diweddar i llyfr y gwr hwnnw dros fedydd plant. Gan na's gwelais i y llyfr hwnnw o eiddo Mr. Jenkins, ni's gallaf yn awr gymmeryd arnaf i ddweud, pa ryw fail a ddichon fod i'r fath gyhuddiad. Ond yr wyf yn hyderus na thriniodd Mr. Jenkins ddim o'i wrthwynebwr mor anweddaidd ag y triniodd ein hawdur Mr. Jenkins; nac mor anweddaidd chwaith ag y triniodd ef Mr. Wilson. — O ran Mr. WILSON, yr wyf yn meddwl ei fod ef yn gymmaint gwr mewn dyfg a duwioldeb a Mr. Henry; ond fe ymddengys nad yw ein hawdur yn gweled unrhyw anghymmwyfder ei fychanu a'i ddirmygu ef hyd yr eithaf. — Y mae hyn hefyd yn peri i mi gofio geiriau ein Pen Athraw, "Pa fodd y dywedi wrth dy frawd, Gad i mi fwrw allan y brycheuyn o'th lygad; ac wele drawst yn dy lygad dy hun?"

Ond fel ped fuasai yn beth rhy fychan iddo ef i gyhuddo ychydig nifer o'r bedyddwyr (megis *D'auvers, Wilson, Thomas, Francis, a Jenkins*) am ymddygiadau camwedus, y mae ef yn y ddalen olaf o'i lyfr, yn dwyn ei achwyniadau yn erbyn ein hysgrifenywyr ni ar y pwngc hwn yn gyffredinol. — "Yn gyffelyb i'r modd anghyfiawn hyn, (eb efe) y mae'r holl ail-fedyddwyr yn ysgrifennu hyd ag y welais i. Y maent yn fy marh i yn cam-ddarlunio ac yn drwgliwio daliadau bedyddwyr babanod; ac yna yn ymhonni yn nistrywiad eu cam-ddarluniad eu hunain: ond heb gyffwrdd â'r gwir ddaul ag un o'u byfedd." Os cam-ddarlunio daliadau eu gwrthwynebwr a wna
ein

ein holl ysgrifenydd ni yn wastadol, ac heb gyffwrdd oll â'r gwir ddadl a chymmaint ag un o'u byfedd, y mae, yn sicr, yn beth rhyfedd dros ben, eu bod hwy mor fynyched yn gallu distewi eu gwrthwynebwyr, a pheri iddynt gilio o'r maes mor lluddedig a digalon. Pe gwir fuasai geiriau ein hawdur, gall'fud disgwyl, o'r tu arall, fod y gwyr cedyrn nerthol sydd yn cymmeryd arnynt i amddiffyn taenelliad babanod, yn abl bob amser, yn ddifiael, ac yn ddiorchest, i yrru eu gelynion ar ffo; ac yn ganlynol, i gadw'r maes, a bod yn fuddugol ymhob brwydr. Ond gan nad yw yn digwydd felly, y mae yn rhy debyg mai rhagfarn gref yr awdur yw unig sylfaen y cyhuddiad uchod. Ped fuasai ef yn wr diragfarn, sicr yw, na chawfai y fath farn gablaidd a'r un a nodwyd, ddim lle o fewn ei lyfr. Ond nid dyma y tro cyntaf y gwelsom ni y gwr hwn dan lywodraeth rhagfarn, ac yspryd anwiredus a fur.

Gobeithio, Syr, yr addef y darllenydd diduedd, erbyn hyn, i mi ddangos yn ddigonol, nad oes yn y "Llythyrau at gyfaill ar y pwngc o fedydd," un prawf i fod taenelliad babanod o'r nef; eithr ei fod, o'r tu arall, yn beth tra thebygol, o ran dim a ymddengys yno i'r gwrthwyneb, nad oes yn y Testament Newydd na gorchymmyn na siampl am daenellu babanod, ac nad oes dim argoel, chwaith, am y fath arferiad dros y ddwy oes gyntaf o'r oruchwiliaeth efangylaidd.

O ran y pwngc o *hynafiaeth* anysgrythurol, y mae, yn ddiau, yn beth tra theilwng o fulw, yn y ddadl hon, i fod TERTULLIAN, yr hwn sydd yn crybwyll gyntaf oll am fedydd babanod, yn crybwyll hefyd am *Dadau Bedydd*, ac am *Arwydd y Grog*, ac am *eneinio y bedyddiedig*, a rhoddi iddynt *laeth a mêl*, ac hefyd am *weddio dros y meirw*. Wrth yr hyn y mae yn llwyr debygol, i'r arferiadau hyn oll ddechreu mor gynnar, a'u bod hwy hefyd o dadogaeth, neu deulu, mor anrhydeddus a bedydd babanod ei hun.—Tert. de Bap. l. 2. c. 18. & de Corona, c. 3. & de Monogam. x. p. 682.

Yr oedd CYPRIAN yn byw yn yr un oes a *Thertullian*; (sef y 3ydd oes) ac y mae ef yn crybwyll am *gymmundeb babanod*, neu roddi *swpper yr Arglwydd* iddynt,

iddynt, fel peth arferol yn yr oes honno. (Cypr. de Lapsis, p. 175.) Ac y mae yn dra sicr i hynny gael ei arfer yn gyffredinol dros amryw oesoedd wedi hynny. Ef a gafodd ei ddifodli, mae'n debyg, o'r diwedd yn y gwledydd hyn, gan athrawiaeth *traws-fylweddiad*: ond y mae'n cael ei arfer etto yn yr eglwyfi *Groegaid*, *Armeniaidd*, *Maronaid*, *Coptaid*, ac, onid wyf yn camfynied, yn holl eglwyfi'r dwyrain-fyd.

Gallid sylwi yma, ymhellach, i fod rhai o'r gwyr mwyaf enwog ymysg bedyddwyr babanod, yn enwedig Mr. PEIRCE o *Exeter*, a Dr. PRIESTLEY, wedi dadleu yn helaeth, ac yn gywrain iawn, dros hawl babanod i swpper yr Arglwydd. Y mae Mr. *Pierce* yn dadleu, "Fod bedyddio babanod a rhoddi swpper yr Arglwydd iddynt, yn gorphwys eill dau ar yr un sylfaen; ac am hynny y dylai y rhai fydd yn coleddu y naill, i goleddu y llall hefyd." Tu ag at brofi hyn y mae ef yn dangos, yn gyntaf, i fod yr unrhyw *resymau* ag a ddygir dros fedyddio babanod, yn amlygu befyd, i fod swpper yr Arglwydd yn perthyn iddynt, Ac yn ail, y gallir ateb y gwrthddadleuon a ddygir yn erbyn rhoddi swpper yr Arglwydd i fabanod, yn yr un modd a'r rhai hynny a ddygir yn erbyn eu bedyddio hwy. Mewn trefn i brofi y rheswm blaenaf, y mae ef yn nodi, yn gyntaf, i fod un rheswm cadarn dros fedydd babanod yn cael ei gymmeryd o 1 Cor. vii. 14. *Y gwr digred a sancteiddir trwy y wraig, &c. Pe amgen aflan yn ddiau fyddai eich plant; eithr yn awr sanctaidd ydynt.* "Ond mi a ddymunwn wybod, (eb efe) pa ham na phrofa hyn hawl babanod i swpper yr Arglwydd yn gyftal ag i fedydd."—Y mae ef yn haeru, yn 2. I fod gan fabanod y crediniol hawl i swpper yr Arglwydd yn gyftal ag i fedydd; o blegid eu bod hwy yn aelodau o'r eglwys weledig. Yn 3. Y gallir ymhonni eu hawl hwy i'r naill ordinhad yn gyftal a'r llall, oddiwrth eu perthynas hwy i'r cyfammod *gras*; ac am fod swpper yr Arglwydd yn *SEL* y cyfammod hwnnw, yn gyftal a bedydd. Yn 4. I fod yr achwyniad o driniaeth neu ymddygiad annaturiol a chreulon tu ag at eu plant, a ddygir weithiau yn erbyn y bedyddwyr, am beidio bedyddio eu babanod, yn gwbl mor berthynol neu gymhwysiadol i'r rhai hynny fydd

fydd yn attal swpper yr Arglwydd oddiwrthynt. Yn 5. Nad yw y rheswm hwnnw dros fedyddio babanod—“ Am fod iachawdwriaeth yn perthyn iddynt,”—ddim yn llai ei rym pan ei dygir dros eu hawl hwy i swpper yr Arglwydd, nâ phan ei dygir dros eu hawl hwy i fedydd. Yn 6. Y gallir dwyn y rheswm hwnnw hefyd, a ddygir dros fedyddio babanod—sef, “ Yr angenrhaid eu cyflwyno hwy i Dduw.”—gyd â'r unrhyw rym a phrydferthwch dros roddi swpper yr Arglwydd iddynt. Yn 7. Y mae ef yn ystyried y testun hwnnw yn Luc xviii. 15, 16. yr hwn fydd mor fynych yn cael ei arfer dros fedydd babanod; sef, *Hwy a ddygasant atto blant bychain hefyd, fel y cyffyrddai efe â hwynt, &c.* “ Oddi yma yr ydys yn dadleu, (eb efe) fod Iesu Grist yn foddlon i blant bychain i ddyfod atto ef; a bod yn hoff ganddo i fod babanod, y rhai nid ydynt yn abl i ddyfod eu hunain, yn cael eu dwyn gan eraill atto ef, fel y derbyniont ei fendith ef. Ond pwy a allodd hyspyfu i'r rhai fydd yn gwneud defnydd o'r rheswm hwn, (eb efe) nad yw Iesu Grist ddim mor foddlon i fabanod gael eu dwyn atto ef yn y swpper ag yn y bedydd? Onid yw rhoddi y swpper iddynt, yn fodd mor weddaidd neu ddisfrifol i'w dwyn hwy at Grist, ag ydyw eu bedyddio hwy? A pha'm na's gall ffydd eu rhieni lai nâ rhoddi iddynt gystal hawl i'r naill ordinhad ag i'r llall? Yn 8. Y mae ef yn nodi, fod y rheswm dros fedyddio babanod, oddiwrth y *dyb* honno, eu bod hwy yn *ddisgybllion*, yr hon a sylfaenir ar Act. xv. 10. yn gwbl mor rymmus ac effeithiol pan ei dygir dros roddi swpper yr Arglwydd iddynt. Yn 9. Fel yr ydys yn haeru i fedydd babanod gael ei arferyd yn wastadol oddiar dechreuad crist'nogaeth, fe allir yn llwyr mor wirioneddol haeru yr un peth am gymmundeib babanod.

Y mae ef wedi'n, yn myned rhagddo i brofi y rhan *olaf* o'i ymhonniad, sef, y gallir *attek* y gwrthddadleuon a ddygir yn erbyn rhoddi swpper yr Arglwydd i fabanod, yn yr un modd a'r rhai hynny a ddygir dros eu bedyddio hwy. Yr unig wrthddadleuon, (eb efe) a ymddangosant o unrhyw bwys, yw y rhai hynny a ddygir oddiwrth *anallu* babanod i gyflawni rhai o'r gweithredoedd hynny a ofynir oddiwrth y cymmunnwyr

wyr mewn oedran; megis *coffa am eu Harglwydd, iawn farnu ei gorph ef, a holi eu hunain.* Ond gallir, (eb efe) ddwyn yr un fath wrthddadleuon yn erbyn *bedyddio* babanod—Y mae babanod yn *anabl i edifarhau a chredu*; yr hyn a ofynir oddiwrth y rhai a fedyddier *mewn oedran.* A'r un ateb a wna'r tro yn y ddau amgylchiad. Ef a ddichon nad yw babanod yn abl ateb *holl* ddibenion y naill ordinhad na'r llall, ond hwy a allant ateb *rhai* o'r dibenion, a'r cyfryw rai o honynt, ag a fo yn rheswm digonol i'w derbyn hwy i'r naill a'r llall o'r ordinhadau hyn." *Essay in favour of the ancient practice of giving the Eucharist to Children, p. 76—82.*

Y mae ef yn y blaen yn cymmeryd yn fwy enwedigol dan ei ystyriaeth y gwrthddadleuon yn erbyn cymmundeb babanod, ac yn rhoddi ateb neillduol i bob un o honynt.—Yma y mae ef yn nodi, ei fod yn cael ei wrthddadleu, Nad yw babanod yn abl *COFFA am eu Harglwydd,* yr hyn y mae ef yn enwedigol yn ofyn i'w ddisgyblion ei wneuthur wrth dderbyn ei swpper ef.—I'r hyn y mae ef yn ateb, (1.) Y gwna y fath wrthddadl gymmaint yn erbyn hawl babanod i *fedydd,* ag a wna ef yn erbyn eu hawl hwy i *swpper yr Arglwydd.* Y NEB A GREDO AC A FEDYDDIER A FYDD CADWEDIG; (Marc xvi. 16.) OS WYT TI YN CREDU A'TH HOLL GALON, FE A ELLIR [DY FEDYDDIO;] ac amryw o destunau eraill a ellid eu henwi tu ag at brofi i fod *edifeirwch* a *ffydd* yn ofynol o *flaen bedydd*; pa rai y mae babanod, er hynny, mor *anabl* i'w cyflawni, ag ydynt i *goffa am Grist.* (2.) Gall'fid yn gyftal ddwyn y fath wrthddadl gynt yn erbyn hawl babanod i *fwyta'r pasg,* gan i hynny gael ei amcanu er *coffa* am y waredigaeth o gaethiwed yr Aipht, yn gymmaint ag yr amcanwyd swpper yr Arglwydd er *coffa* am y iachawdwriaeth sydd yng Nghrist. Ac nid y pasg chwaith oedd yr unig ofodiad ymysg yr Iuddewon a gadd ei amcanu mewn ffordd o *goffa-dwriaeth,* (Deut. xvi. 3.) eithr yr oedd *gwyl yr wythnosau* hefyd wedi ei threfnu i'r un diben, Deut. xvi. 12. Yr oedd yr olaf hefyd, yn gyftal a *gwyl y pebyll,* i'w chynnal gyd â *llarwenydd,* Deut. xvi. 11, 14. Gallid hefyd, yn wir, ddywedyd felly yn gyffredinol am yr
holl

holl wyliau y gwleddent hwy ar eu hebyrth, Deut. xii. 7. Ond yr oedd babanod mor anabl i gyflawni y fath orchwylion, ag ydynt i *goffa am Grist*; ac etto nid oedd hynny ddim yn eu cau hwy allan o'r cyfryw wleddoedd. Y mae ef yn dadleu oddi yma, na ddylai anallu babanod i goffa am Grist ddim eu cau hwy allan chwaith oddi wrth swpper yr Arglwydd.

Wedi gwneud amryw o sylwiadau yn 'chwaneg dan y pen hwn, y mae ef yn enwi GWRTHDDADL arall, sef yn *ail*, "Nad yw babanod ddim yn abl cyflawni y ddyledswydd o *hunan-ymholiad*, yr hyn a ofynir oddiwrth y fawl a dderbyniant swpper yr Arglwydd: (1 Cor. xi. 28.) ac am hynny, nad oes ganddynt hwy unrhyw hawl i'r ordinhad honno."—I'r hyn y mae ef yn ateb, y rhaid i fedyddwyr babanod addef, y gall y testunau a enwafai ef o'r blaen, gael mor gymmwys eu dwyn yn erbyn *bedyddio* babanod, ag y gall y testun hwn gael ei ddwyn yn erbyn rhoi swpper yr Arglwydd iddynt. Ac ychydig yn y blaen, y mae yn dweud, ei fod yn ol ei farn ef yn atebiad grymmus a thêg i'r gwrthddadl hwn, Nad yw y geiriau, *Holed dyn ef ei hun*, &c. ddim yn cau allan y rhai ydynt o ran oedran yn anabl i holi eu hunain, mwy nag y mae'r geiriau eraill, *Os byddai neb ni fynnai weithio, na chai fwytta chwaith*, (2 Thes. iii. 10.) yn ei wneud yn beth anghymmawys i roddi ymborth i fabanod ac eraill ag fydd yn anabl i weithio.

Yn ol gwneud nifer o nodau eraill i'r un perwyl, y mae ef yn adrodd *trydydd* GWRTHDDADL, sef, "Na ddylid rhoddi swpper yr Arglwydd i fabanod, o blegid nad ydynt hwy yn abl *iawn farnu corph yr Arglwydd*; fel y gofynir gan gymmunwyr, yn 1 Cor. xi. 29."—I hyn y mae ef yn ateb mewn rhan, y gallid dadleu, fel o'r blaen, mai i ddynion mewn oedran y mae'r testun hwn yn perthyn, fel yn eu rhwymo hwy wrth dderbyn swpper yr Arglwydd i iawn farnu ei gorph ef; ac felly, nad yw yn cau allan fabanod; ac y gallid yma hefyd gymhwyso ei sylwiadau blaenorol ef, tu ag at ddangos cywirdeb y fath esponiad,

Y *pedwarydd* GWRTHDDADL y mae ef yn ei grybwyll yw, "Na's gall babanod ddangos *marwolaeth* yr
H Arglwydd.

Arglwydd, yr hyn fydd un o ddibenion yr ordinhad hon, i Cor. xi. 26. Mewn ateb i hyn y mae ef yn dadleu, Fod y *pasg* gynt yn *ddangosiad* o waredigaeth Israel o gaethiwd yr Aipht, ond nad oedd hynny ddim yn rhwyfstro babanod i gyfrannogi o hono.—Ac hefyd, fod *bedydd* yn awr, yn gyftal a swpper yr *Arglwydd*, yn *dangos marwolweth Crist*; (Rhuf. vi. 3.) ac am hynny y gwnai y gwrthddadl hwn gymmaint yn erbyn *bedyddio babanod*, ag a ddichon ef wneuthur yn erbyn rhoddi swpper yr *Arglwydd* iddynt.—Y mae amryw o wrthddadleuon yn chwaneg yn cael eu nhodi ganddo ef a'u hatteb, mewn modd tra medrus a chywraint; ond y maent yn rhyfaith i mi yn awr eu hadrodd.

Y mae yr awdur synhwyrol a dysgedig yn diweddu ei lyfr trwy ddangos y *maur* ELW a allid ei ddifgwyl oddiwrth adferu yr arferiad o rod-di swpper yr *Arglwydd* i fabanod:—Megis, yn 1. Y gwnai hynny ei frodyr yn fwy *cyssen â baw eu hunain*, wrth amddiffyn aelodaeth eglwyfig babanod, a'u hawl i fedydd. Nid yw'r bedyddwyr braidd oll (eb efe) yn ffarad yn fwy rhesymol ar y pwngc hwn, nâ phan y maent yn dadleu oddiwrth ein harferiad ni ein hunain, ac yn gofyn, Pa'm na roddem ni *swpper yr Arglwydd* i fabanod yn gyftal a *bedydd*?—Yn 2. Byddai adferu yr hen arfer hon yn fodd tra thebygol i lonyddu meddyliau cythryblus llaweroedd o bobl dduwiol, y rhai o herwydd rhyw gamfyniadau ynghylch sancteiddrwydd yr ordinhad ydynt yn awr yn frawychus yn ymattal oddi wrthi. Ymddangosai yr ordinhad hon yn llawer llai arfwydol, ped arferid rhoddi yr elfennau i fabanod, a phed fai dynion yn cyfrannogi o honi o'u mhebyd. Deuai llawer crifftion llwfr, gwedi'n, at fwrdd yr *Arglwydd* yn fwy esmwyth eu calon, ac yn fwy firiol eu gwedd.—Yn 3. Byddai ein cyrdau cymmundeb (ped adferid y ddefod hon) yn llawer lluosfocchach nag y maent: canys heblaw y chwanegiad o gymmunwyr ieuaingc, byddai y rhai mewn oedran hefyd yn fwy chwannog i ddyfod, yn ol symmud ymaith y pethau ag oedd o'r blaen yn eu gwangalonni; ac felly ni byddem mor fynyched yn colli eu cymdeithas.—Yn 4. Caffai hyn effaith nid bychan tu ag

ag at dorri'r ddrwg arfer bresennol o weinyddu swpper yr Arglwydd mor anfynych, a thu ag at adnewyddu yr hen ddefod o'i gweinyddu *bob dydd cyntaf o'r wythnos*. Y mae *Luc* yn nodi hyn fel rheswm pennaf y prif grist'nogion am ymgynnull y diwrnod hwnnw. (Aft. xx. 7.) *Ar y dydd cyntaf o'r wythnos wedi i'r disgyblion ddyfod ynghyd i dorri bara, &c.* Ac y mae *Justin y merthyr* (Apol. 2.) yn enwi yr un peth fel yn cael ei arferid yn wythnosol, ar yr un dydd, yn ei amser ef, (sef yr *ail oes*.) — 5. Byddai adnewyddu cymmundeb babanod hefyd yn fodd tra thebygol i weddeiddio a difrifoli dynion o'u mhebyd, ac felly i fawr ddiwygio y to nefaf. Ni's gallaf feddwl (eb efe) y buasai anfoesoldeb ac anghrediniaeth yn ffynnu cymmaint yn ein mysg, pe na chawfai yr hen arfer hon ei hefgeuluso. — 6. Byddai adnewyddu yr hen arfer hon yn dwyn yr ieuengŵid dan ddisgyblaeth eglwysig, ac yn rhoddi cyfle tēg i swyddwyr yr eglwys i ymdrin â hwynt. Os yw babanod yn perthyn i'r eglwys, fel aelodau o honi, hwy a ddylent, yn ddiau, fel y cyfryw, fod yn ddeiliaid i'r rheol a'r llywodraeth a ddarparodd Crist i'w eglwys. Oferedd yw dweud eu bod hwy yn aelodau os nad yw cyfreithiau yr eglwys yn eu rhwymo hwynt. — 7. Pe caffai'r drefn hon ei hadferid, byddai gan swyddwyr yr eglwys hefyd, fwy o fantais i ymdrin â'r rhieni yn eu gwaith o ddwyn i fynu eu plant. Gwelent ei fod yn beth angenrheidiol iddynt i ofalu am y matter pwysfawr hwn, ped fai plant yn cael eu dwyn i fynu mewn cyflawn gymmundeb eglwysig o'u mhebyd. — 8. Gwnai hyn hefyd rieni a meistrad yn fwy gofalus ynghylch meithriniaeth eu plant, gan ymegnio eu cadw mewn iawn drefn, a'u dwyn i fynu yn gyfatebol i'r broffes y dysgwyd hwy i'w gwneuthur o'u mhebyd. Ni's gallent lai nâ bod yn dra gofalus yn hyn, pan y gwelent y byddai efgeulusdra yn eu gwneud hwy yn gyflaf a'r plant yn ddarostyngedig i gerydd eglwysig. 9. Gallid disgwyl y byddai adferid yr arfer hon yn fodd da i adnewyddu disgyblaeth mwy trefnus yn yr eglwys. Y mae diffyg disgyblaeth yn achwyniad cyffredinol: ond fe dybygid nad y'm ni ddim yn gallu dirnad, pa fodd i'w adnewyddu, na pha le y dylem.

ddechreu. Y mae ef gwedi'n yn dweud na's gŵyr ef am un gwell cyfle i ddechreu y gorchwyl o sefydlu disggyblaeth drefnus, nâ thrwy adferid yr hen arfer hon.—10. Ac yn *claf*, y mae ef o'r farn, y byddai rhoddi'r cymmun i fabanod yn fodd tra effeithiol i adgyweirio ein rhwygiadau, uno ein gwahaniadau, ac edfryd a meithrin heddwch a chariad yn ein mysg.

Yn y modd hwn, Syr, yr ymresymai yr enwog PEIRCE o *Gaereſc* dros rod-di swpper yr Arglwydd i fabanod.—Y mae ei lyfr ef yn un lled helaeth, a chwedi ei ddosbarthu yn *bedair* rhan. Yn y *gyntaf*, y mae ef yn rhoi hanes, pa bryd y dechreuwyd derbyn babanod i'r cymmun.; ac, ar ba gyfrif y cadd hynny ei rod-di heibio.—Yn yr *ail* ran, y mae ef yn adrodd y rhesymau a allid eu dwyn o'r ysgrythur dros yr arfer hon.—Yn y *drydedd* ran, y mae ef yn ateb y gwrth-ddadleuon a ddygir yn ei herbyn. Ac yn y *bedwaredd* ran, y mae yn dangos yr ELW a allid ei ddisgwyl oddi wrthi.

Y mae'r cwbl a ddywed ef yn deilwng iawn o sulw ; ac yr wyf yn hyderus nad oes neb yn abl rhoddi gwell rhesymau dros *fedyddio* babanod, nag a rydd ef yno dros *rod-di swpper yr Arglwydd* iddynt. Chwi a'i cyfrifech, ond odid, yn beth afreidiol i mi yma rod-di crynodeb mwy cyflawn o'r llyfr hynod hwn. Yr wyf yn barod i feddwl y bydd yr hyn a adroddais yn awr yn brawf digonol i bob darllenydd ystyriol a diduedd, y dylai *bedydd* a *chymmundeb* babanod i sefyll neu iyrthio ynghyd.

Weithian, anwyl Syr, mi a gymmeraf fy nghan-nad, gan ddymuno pob bendith a llwyddiant i chwi, ac i bawb fydd yn caru ein Harglwydd Iesu Grist mewn purdeb ; a chan ddisfrifol orchymyn yr hyn a 'sgrifenwyd i fendith Duw, ac i bwyllog a dwys ystyriaeth fy nghydwladwyr, Amen.

T E R F Y N.

Gan fod trigfan yr Awdur fwy nâ thri chant o
 filldiroedd oddiwrth y Wasg, y mae'n gobeithio
 yr esgusoda y Darllenydd y gwallau fydd wedi
 digwydd yn y gwaith hwn—Y rhai ifod yr ydys
 yn meddwl yw y pennaf o honynt.

Dalen 20,—ll. 15, yn lle *cyfrifed*, darllain *cyfrifid*.

27,—ll. 23, yn lle *deddf*, darllain *neddf*.

31,—ll. 15, ar ol *babanod*, gad allan *fod*.

33,—ll. 32, yn lle LYTHYR, darllain LLY-
 THYR.

36,—ll. 33, yn lle *bedyd*, darllain *bedydd*.

38,—ll. 1, (o'r nod) yn lle *Testimonus*, dar-
 llain *Testimonies*.

49,—ll. 5, yn lle *fod*, darllain *fodd*.

56,—ll. 10, yn lle *galedu*, darllain *galedi*.

59,—ll. 6, yn lle *Fynwy*, darllain *Fynyw*.

66,—ll. 4, yn lle *gallid*, darllain *gall'fid*.

67,—ll. 7, (o'r nod) yn lle *ingenius*, darllain
ingenious.

68,—ll. 24, yn lle GALL, darllain GALE.

70,—ll. 10, ar ol *hwy*, darllain *a*.

*Lately published by the same Author,
and sold by Buckland and Cadell,
in London,*

- I. The History of Antichrist; or Free Thoughts on the Corruptions of Christianity. Price 1s. 6d.
- II. A Review of the Memoirs of the Protectoral House of Cromwell:--- Addressed to the Right Honourable the Earl of *Sandwich*, the Patron of that Work. Price 2s. 6d.

Llyfrau Cymraeg,

Ar werth gan *Ioan Daniel*, yn *Heol-y-Brenin*,
yng *Ngbaerfyrddin*.

- I. **E**SPONIAD ar y Deg Pennod gyntaf o
GENESIS, a Rhan o'r Unfed ar Ddeg;
newydd ei gyfieithu yn ffyddlon i'r Cymraeg,
gan un cyfarwydd yn y Iaith, o Saesonaeg yr
enwog Mr. I. BUNYAN. Pris Swllt.
- II. Mesurwr Cyffredinol, yn cynnwys Tablau
defnyddiol i Grefftwyr, &c. yr ail Argraphiad,
gan MATH. WILLIAMS. Pris Swllt.
- III. Drych y Ddaear a'r Ffurfasen, gan MATH.
WILLIAMS. Pris Dau Swllt a Chwe' Cheiniog
wedi ei rwymo.
- IV. Allwedd Newydd i ddysgu darllain Cymraeg:
yn cynnwys Tablau a Phennodau cymhwysiadol
i'r diben hynny, o Eiriau dwy, tair, pedair, a
phump Llythyren, hyd at Eiriau pump a chwech
Sillaf, &c. Pris Chwe' Cheiniog.
- V. Aleluia; neu Hymnau Mr. B. FRANCIS, y
-Rhan Gyntaf. Pris Chwe' Cheiniog.
- VI. Yr Ail Ran o Hymnau Mr. B. FRANCIS.
Pris Chwe' Cheiniog.
- VII. Cân am y Farn ddiweddaf, o Saesonaeg Mr.
FRANCIS, yn Bedair Rhan. Pris Tair Ceiniog.
- VIII. Gorfoledd ym Mhebyll Sion; neu Hymnau
D. WILLIAM. Pris Pedair Ceiniog.
- IX. Tirion Wahoddiad i bawb ddyfod at Iesu
Grift. Pris Ceiniog.
- X. Deddfau Crist'nogol. Pris Deunaw.
- XI. Cyffondeb y Pedair Efengyl. Pris Dau Swllt.
- XII. Y Bibl Sanctaidd. Pris Pum Swllt.
- XIII. Llyfr Gweddi Cyffredin. Pris Deg Swllt
ar Hugain.
- XIV. Un arall. Pris Saith Swllt.
- XV. Un arall. Pris Pedwar Swllt.

*Mae yn awr yn y Wasg, ac a
phoeddir yn ebrwydd,*

Y

DDINAS SANCTAIDD,

NEU'R

JERUSALEM NEWYDD:

LLE Y DEHONGLIR

Ei Golau, ei Chaerau, ei Phyrth, ei Hangylion,
a'r Dull y maent yn sefyll; y gosodir allan ei
Hyd a'i Lled, ynghyd â'r Gorsen-fesur Aur, ac
yr amlygir Gogoniant y cwbl.

AC HEFYD,

Rifedi ei Phreswylwyr, a pha beth yw Pren a Dwfr y
Bywyd, trwy'r rhai y cynhelir hwy.

Wedi ei Gymreigio yn ofalus ac yn ffyddlon, o Saesnaeg

Mr. JOHN BUNYAN.

SALM lxxxvii. 3.

*Gogoneddus betban a adywedir am danat ti, O ddinas
Dduw.*

EZEC. xlviii. 35.

*Ac enw'r ddinas o'r dydd hwnnw allan fydd, YR
ARGLWYDD SYDD YNO.*

Pris Swllt wedi ei wnio, neu Hanner Coron wedi
ei rwymo gyd a'r Esponiad ar Lyfr Genesis.

☞ Elw da i Brynwyr Nifer o honynt ynghyd.

